

1982/83:49

Tisdagen den 14 december

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 6 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Proposition

1982/83:73 till skatteutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkanden 1982/83:10 och 23

Skatteutskottets betänkanden 1982/83:9–11 och 14

Socialförsäkringsutskottets betänkanden 1982/83:9 och 13

Socialutskottets betänkande 1982/83:12

Jordbruksutskottets betänkande 1982/83:21

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 1982/83:12

4 § Ändringar i sekretesslagen

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1982/83:12 om ändringar i sekretesslagen (1980:100) (prop. 1981/82:186 och 1982/83:64).

Anf. 1 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! För bara en vecka sedan varnade jag i denna talarstol på mitt partis vägnar för att de medborgerliga fri- och rättigheterna i Sverige höll på att urholkas i en fortlöpande process.

Riksdagens konstitutionsutskott medverkar med dagens ärende ännu en gång till förmån för denna urholkning.

Nu skall sekretessen vid försäkringskassorna utsträckas. Den som är kund hos försäkringskassan skall inte längre fritt kunna ta del av vad som förekommer i de handlingar som rör hans fall. Myndigheterna har tydligen – som så många gånger förr – upptäckt att människor måste skyddas mot sig själva. De måste skyddas mot att få ta del av uppgifter som rör dem själva. Det skäl som skall kunna åberopas mot en sökande som vill se sina egna

handlingar är att en sådan insyn inte är till vederbörandes bästa.

Det är illa nog att en sådan bestämmelse finns då det gäller patienthandlingar vid vårdinstitutioner. Den hindrar insyn i ens egna angelägenheter. Den skyddar läkare som gjort subjektiva, ovetenskapliga eller kränkande anteckningar om en patient. Den kan försvåra patientens möjlighet att i t. ex. disciplinärenden få förfoga över upplysningar i fallet.

Men nu får även tusentals andra tjänstemän rätt att avgöra vad som är kundens bästa och vilka upplysningar kunden skall få ta del av.

Hur kom nu denna inskränkning till? Det är en intressant historia.

Den kom till därför att Stockholms läns allmänna försäkringskassa begärde det. Försäkringskassan gjorde en framställning om behovet av att minska medborgarnas insyn. Och riksdagens konstitutionsutskott visade naturligtvis den kollegiala solidaritet som är tillbörlig officiella institutioner emellan. Borstar du mig på ryggen, så borstar jag dig.

Ingen gör gällande att alla allmänna handlingar kan vara offentliga. Ingen förnekar heller att det kan finnas enstaka fall där sekretessen kanske måste gälla vissa uppgifter om den sökande själv. Däremot är det helt klart att i ett rättssamhälle sådana uppgifter bara bör utgöra sällsynta undantagsfall.

Vad som nu sker är något helt annat. Tusenden inom tusenden tjänstemän, som förfogar över miljoner sakuppgifter om medborgares förhållanden, får plötsligt befogenhet att avgöra vad som är till den sökandes bästa att få veta om sig själv.

Jag skulle inte ha sagt något, om en sådan makt utövats av speciella personer med särskild kompetens i offentlighetsrätt. Men här handlar det om en hel kår av tjänstemän, som plötsligt utrustas med befogenheter de tidigare aldrig haft.

Jag skulle heller inte ha uttryckt mig så skarpt, ifall det hade gällt myndigheter som var kända för sin respekt för offentlighetsprincipen och för medborgarnas rättigheter. Så är dess värre inte fallet. Försäkringskassorna och riksförsäkringsverket är tvärtom kända för särdeles tvivelaktiga beslut när det gäller många sjuka och handikappade. De är också närmast ökända för sin högradiga okänslighet för offentlighetsprincipens krav. Jag vill illustrera detta.

Jag har här i min hand en utredning från Arbetsgruppen för ADB och juridik vid juridiska institutionen vid Stockholms universitet. Den är författad av Mats Hedberg, en av våra få specialister på ADB och offentlighetsrätt. I underlagsarbetet med denna utredning ingick besök hos och korrespondens med diverse myndigheter, däribland försäkringskassan i Stockholms län. Redogörelsen för dessa besök avslöjar dels att kassan vid begäran om offentliga uppgifter begär sökandes namn – vilket strider mot grundlagen –, dels att kassan lämnar sökande uppgift att allt i dess register är sekretessbelagt – vilket dels är lagstridigt, dels är lögn.

Utredaren avfattar följande omdöme om försäkringskassans hantering av offentlighetsprincipen:

”Förvirringen är total. Personalen förefaller utomordentligt dåligt orienterade i offentlighetslagstiftningen. Sak samma gäller chefspersonerna vid

kassan. Kontakten med Riksförsäkringsverket verkar inte ha inneburit något klarläggande av rättsläget. Den dåliga kännedomen av gällande lag bland personalen är desto mer uppseendeväckande med tanke på det särskilda informationsmaterial som RFV distribuerat till personalen hur de skall agera vid förfrågningar om tillgång till offentliga uppgifter.

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

Ändringar i sekretesslagen

Det råder inget tvivel om att kassan är ålagd att tillhandahålla begärda offentliga uppgifter, och dessutom betydligt fler uppgifter än de som slutligen lämnades till mig: adress och namn. Eftersom kassan är skyldig att veta vilka uppgifter som är sekretesskyddade bör det inte medföra något merarbete att selektera de offentliga uppgifterna från de sekretesskyddade. På goda grunder kan jag dock förmoda att någon sådan selektering inte existerar, utan avgörs från fall till fall.

Att begära alla uppgifter om en person i ett specificerat register är tillräcklig precisering för att kassan skall kunna identifiera handlingen. Problemet är att man inte gjort någon selektering av offentligt lagrade uppgifter, en brist man försöker dölja genom talet om 'precisering'.

Jag noterar, att kassan tydligen regelmässigt anger personnummer på den man kommunicerar med. I brevet jag erhöll fanns mitt eget personnummer angivet, något jag inte uppgivit själv. --- En besökare har inte bara rätt till anonymitet; myndigheten är dessutom direkt förbjuden att efterforska vem det kan vara."

Det är alltså myndigheter hos vilka dylika förhållanden är rådande, som av konstitutionsutskottets majoritet nu skall ges ökade befogenheter att möta medborgares förfrågningar med krav på sekretess.

Om det nu är avsikten hos konstitutionsutskottets majoritet att den vill företräda ämbetsmannaintressen *mot* medborgarintressen – då kunde den väl åtminstone säga det helt öppet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 2 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Det är ett viktigt betänkande som vi här behandlar. Jag har begärt en mycket kort taletid med hänsyn till den stora enighet som förelegat, men jag kanske tvingas använda en något längre tid med tanke på Jörn Svenssons anförande.

Vad vi i mycket stor utsträckning har sysslat med i utskottet är sekretessen mellan myndigheter. Det är ett förhållande som har vällat problem, dels beroende av bekymmer med lagtillämpningen, dels beroende av de svårigheter som har uppstått inom speciellt integritetskänsliga områden. Jag syftar då på hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. På dessa områden är den s. k. generalklausulen, som medger utbyte av information efter en intresseavvägning, inte tillämplig. Det är också dessa problem som tas upp i det regeringsförslag vi nu behandlar och i många motioner. Utskottsbehandlingen har också koncentrerats på detta.

I detta sammanhang vill jag påpeka att konstitutionsutskottet redan i första behandlingen genomförde viktiga ändringar för att underlätta

samarbetet mellan myndigheter i den enskildes intresse. Det arbetet fullföljs nu genom ytterligare uppmjukningar i de ursprungligen alltför restriktiva reglerna. Det innebär också ett tillmötesgående till flera motionskrav som pekar på hur grannliga denna intresseavvägning ofta är. Just på grund av att denna vägning mellan behovet av att skydda den enskildes intressen och det demokratiska kravet på öppenhet och insyn i den offentliga verksamheten, hur komplicerad den än är, har utskottet valt att skynda långsamt i fråga om att föreslå förändringar. Här gäller det ju att inte huka sig för tillfälliga opinioner. Samtidigt markerar utskottet att frågorna måste komma igen efter ytterligare utredning.

Om dessa huvudprinciper för behandlingen av sekretessfrågorna har vi varit eniga. De två reservationer som knyts till betänkandet jävar inte detta intryck.

Vänsterpartiet kommunisterna går mot propositionen i den del som gäller sekretessens giltighet gentemot den enskilde. Jag tycker inte att motsättningen här är så stor som kunde framgå av Jörn Svenssons anförande. Vi delar reservantens, Nils Berndtsons, uppfattning att ett avsteg från principen att den enskilde skall få del av alla uppgifter om sig själv kan tillåtas bara i yttersta undantagsfall. Med den restriktivitet som utmärker lagtexten har utskottet ansett sig kunna godta förslaget, som också har tillstyrkts av praktiskt taget alla remissinstanser.

Ytterligare en reservation finns till betänkandet i en liten fråga. Införandet av sekretess för vapenregister har begärts i en moderat motion. Vi har från utskottsmajoritetens sida inte motsatt oss att frågan övervägs inom regeringen, men vi har inte ansett oss böra ge uttryck för någon viljeinriktning, då man här rör sig inom ett ämnesområde där sekretess aldrig tidigare har förekommit. Därmed har vi även i detta sammanhang följt principen att prioritera öppenheten.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 3 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Låt mig göra några kommentarer med anledning av Olle Svenssons anförande.

När vi senast diskuterade frågan om medborgerlig insyn – det var i förra veckan – försökte jag understryka att det inte handlar bara om formella bestämmelser utan också om den verklighet som finns ute på fältet, ute i administrationen. Vi tycker ofta här i riksdagen – det har jag många belägg för – att vi fattar beslut som kringgärdar medborgarnas rättigheter, som är restriktiva när det gäller att inskränka rättigheterna osv. Det verkar emellertid som om man i riksdagskretsar och i konstitutionsutskottet inte riktigt förstod hur sådant fungerar ute på fältet. Även en synbarligen relativt oskyldig befogenhet att sekretessbelägga saker och ting ute på förvaltningsarna har en tendens att missbrukas – inte därför att människor som arbetar där är mer ondskefulla än andra människor i samhället, men därför att det så att säga blir på det sättet, när en människa får makt att avgöra. Och därför att

det finns dålig information om offentlighetsrätt får man följder som inte är förutsedda och som man tydligen också här i riksdagen i stor utsträckning är okunnig om. Man lever i en luftig värld, som är ganska avlägsen från verkligheten. Vi bör särskilt beakta detta, menar jag, när det gäller t. ex. försäkringskassorna, där man använder sig av ett ADB-system. Vi vet av erfarenhet att ADB-system hittills har byggts upp utan hänsyn till offentlighetsprincipens krav och att det många gånger är praktiskt omöjligt att uppfylla dessa krav, därför att systemen är upplagda så som de är. De medger inte att man på ett ordentligt sätt selekterar offentliga uppgifter från sekretessbelagda och är över huvud taget tekniskt uppbyggda på ett sätt som försvårar insyn.

Det borde vi naturligtvis svara på genom att vara speciellt försiktiga med att utsträcka befogenheter för olika kategorier tjänstemän att gentemot sökande medborgare ha möjlighet att förhindra insyn – speciellt när det gäller människornas egna handlingar, som rör medborgarna själva.

Det är denna brist på vakenhet, denna självklara önskan att på en framställning tillmötesgå Stockholms läns allmänna försäkringskassa och vara beredd att utsträcka sekretessen.

Jag menar nu inte att det här är någon överväldigande sak – jag vill poängtera det. Jag försöker inte göra en höna av en fjäder. Man jag ser ett samband mellan en rad beslut i liknande riktning, där det handlar om att inskränka det medborgerliga rörelseutrymmet, att inskränka människors möjligheter att ta del av de uppgifter som finns. I det här fallet är det speciellt känsligt, därför att det är fråga om handlingar som rör människorna själva.

Jag är oroad över detta mönster. Jag har påtalat detta gång på gång. Jag har inte sett att man genom studier av den administrativa praktiken har försökt skaffa sig någon kännedom om hur saker och ting egentligen tillämpas som vi sitter här och beslutar om.

Anf. 4 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag är glad över Jörn Svenssons sätt att föra debatten här, att han liksom inte försöker göra en höna av en fjäder och utifrån detta speciella exempel komma med några alltför långtgående omdömen om konstitutionsutskottets vilja.

Är det inte ganska bra att vi när det gäller en rad grannliga avvägningsfrågor – det är ju avvägningsfrågor mellan olika intressen som här kommer in – i så stor utsträckning ändå har hamnat på öppenhetslinjen? Jag vill understryka att vänsterpartiet kommunisterna numera sitter med i utskottet. De har där medverkat till de skrivningar som har införts beträffande övriga områden.

Jag skulle ha kunnat resonera närmare om ett avsnitt av vår behandling, som har berört sekretessfrågor av utomordentlig svårighetsgrad, exempelvis hur man skall lösa frågan om kontakt mellan sjukvård och polismyndigheter. På den punkten tycker jag att vi har visat försiktighet och medvetenhet om hur svår denna avvägning är.

När det gäller det speciella fall som berörs i reservationen vill jag peka på att vi har klart markerat att det här rör sig om ett undantagsfall, men att vi ändå vill ha öppenhet, med möjlighet att införa sekretess i de speciella fall som det kan röra sig om. Men detta skall tillämpas med yttersta försiktighet. Om myndigheterna skulle gå en annan väg, har riksdagen möjlighet att återkomma och bli mera restriktiv igen. Vi kommer att följa utvecklingen med uppmärksamhet, det lovar jag.

Anf. 5 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Herr talman! Olle Svensson frågar om det inte är bra att vi går in för största möjliga öppenhet. Jo, tacka för det – det är vi ju skyldiga att göra enligt grundlagen! Det är faktiskt så att offentlighet skall vara huvudregel och sekretess undantag. Så det är inget märkvärdigt med att man gör det.

Jag kan också hålla med om att i betänkandet behandlas sekretessrelationer av något olika slag. Inom hälso- och sjukvården finns naturligtvis ett klart patientintresse, att uppgifter inte skall lämnas ut till vem som helst. Det kan t. o. m. gälla närstående. En ung flicka som har begärt abort och som har föräldrar som är fördomsfulla kan ha anspråk på att uppgifter om henne icke lämnas ut till hennes anhöriga. Men det är inte den typen av integritetsproblem som jag diskuterar här. I den del som jag tog upp berör betänkandet enbart förhållandet mellan medborgare och myndighet.

Vad jag reagerat mot är alltså ett utsträckande av sekretessen – varför det skulle vara nödvändigt. Hade det inte varit bättre att arbeta för att sekretessen skulle begränsas där den redan finns, i den speciella relationen mellan medborgare och myndighet? Varför måste sekretessen utsträckas? Vilka egentliga motiv finns härför, annat än att Stockholms läns allmänna försäkringskassa har bett om det? Jag anser inte att det är ett särskilt starkt motiv.

Materialet vid försäkringskassorna är intressant ur två synpunkter. Först och främst är det intressant för den sökande, för kunden själv, som har anspråk på att få reda på vilka uppgifter försäkringskassan har om honom eller henne – så att det inte föreligger några felaktiga uppgifter, att inte någon läkare avgett ett subjektivt utlåtande som på något sätt kan vara skadligt eller förnedrande eller som kan leda till rättsförlust eller vad det nu kan handla om. Man har rätt att veta vad som står om en själv i ett sådant register.

Det andra intresset är ett mera allmänt medborgerligt intresse. I den mån man inte riskerar att kränka den personliga integriteten bör uppgifterna nämligen alltid vara så offentliga som möjligt, därför att det är av intresse att t. ex. vetenskapliga undersökningar kan fastlägga hur försäkringskassornas praxis varit i olika relationer när det gäller medborgarna, vilken sorts policy man har, osv. Det kan man få en uppfattning om bara om man har tillgång till offentliga massdata. Då kan man göra undersökningar av det slaget. I det fallet har man ju inte intresse av att gå in på den enskildes personliga förhållanden, utan då måste man kunna lämna ut uppgifter på ett sätt som garanterar anonymitet. Det finns alltså ett väsentligt intresse av att hålla på offentlighetsprincipen vid försäkringskassorna.

Om jag här, via Mats Hedbergs utredning, har påtalat att det i praxis är ganska dåligt ställt med kunskapen om vad offentlighetsprincipen innebär, borde det uppkalla konstitutionsutskottets majoritet till större restriktivitet. Man borde inte utsträcka sekretessen innan man verkligen tagit reda på hur det förhåller sig.

Anf. 6 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Jag hävdar att lagtexten har utformats med största möjliga restriktivitet och att öppenhet här utan tvivel är en huvudregel.

Vidare är det så att vi inte bara har utgått från försäkringskassans framställning. Denna framställning har varit ute på en ganska långtgående remiss, och samtliga remissinstanser har tillstyrkt den.

Anf. 7 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Jag vill gärna förmedla några synpunkter eftersom man nu skall se över myndighetssekretessen ytterligare.

I en motion 1981 tog bl. a. jag upp problemet med sekretessen mellan myndigheter, särskilt på det sociala området och på hälsovårds- och sjukvårdsområdet. I den motionen angav vi motionärer att vi tyckte att det var bra att integritetsskyddet för den enskilde stärktes på många punkter. Enligt vår mening hade man emellertid förbisett att det av bl. a. behandlingsskäl behövde få göras vissa undantag.

Jag tänker bara ta några exempel för att belysa de praktiska problem som föreligger i det vardagliga arbetet.

Det första exemplet gäller en man som har missbruksproblem. Han är dömd för hustrumisshandel och har även erkänt barnmisshandel. Han flyttar till en annan kommun. Där sammanbor han med en kvinna som också har problem. Paret får barn. Mannen uppträder hotande och berusad på BB. Detta anmäls till socialförvaltningen, vilket man ju har skyldighet att göra. För att man på rätt sätt skulle kunna bedöma barnets situation behövde man uppgifter från den tidigare kommunen, men sådana uppgifter lämnades inte ut med hänvisning till sekretesslagen.

Det andra exemplet gäller det faktum att mödravården inte kan lämna ut uppgifter till förlossningsavdelningen om att t. ex. missbruk hos modern föreligger eller om vilken sorts missbruk det är fråga om, såvida inte den berörda parten samtycker till detta. Men det har ju direkt betydelse för att man skall kunna ge både modern och barnet rätt vård vid förlossningstillfället.

Ytterligare ett exempel: När man placerar barn i ett annat hem än det egna är det av stor betydelse att de nya vårdarna känner till barnets situation. Det är tveksamt om 1 kap. 5 § räcker för att medge en sådan information, för i det här fallet är det ju mottagaren som behöver informationen för att kunna sköta sin uppgift på ett riktigt sätt. Detsamma gäller när man placerar barn på dagis av speciella skäl, bl. a. behandlingsskäl.

Ytterligare ett exempel: Om ett barn omhändertas enligt lagen om vård av unga är det ofta psykiska barn- och ungdomsvården som skriver utlåtandet

Tisdagen den
14 december 1982

Ändringar i sekretesslagen

om barnet. Man känner till att föräldrarna vårdats på psykiatrisk klinik tidigare, men man kan inte begära att få några uppgifter om dem utan deras eget samtycke. Beslutsunderlaget blir då ofullständigt.

Detta var några exempel på lagens konsekvenser, och de gäller både möjligheterna att göra en riktig utredning beträffande barns situation och möjligheterna att ge rätt vård eller behandling.

Vad som är än besvärligare är att den samverkan mellan olika myndigheter som man mödosamt har byggt upp kan raseras, om man tillämpar lagen felaktigt och om lagen består som den är i dag – vilket jag hoppas att den inte kommer att göra. Man har samarbete mellan t. ex. mödra- och barnhälsovård och socialtjänst, mellan skolan och socialtjänsten, mellan försäkringskassa, arbetsvård, sjukvård och socialtjänst. Man har på en del håll t. o. m. gemensamma behandlingsteam både beträffande barn och vuxna. Men självfallet skall man inte kunna hantera uppgifter om enskilda personer hur som helst. De regler som skall gälla måste dock vara möjliga att följa i det praktiska arbetet.

Ett argument som framhållits mot att man skulle förändra detta är att när nu alla samverkande myndigheter har samma sekretess skulle samarbetet underlättas. Men så är inte fallet. I dag är gränserna mellan myndigheterna väldigt strikta, och man har t. o. m. sekretess inom samma myndighet mellan olika verksamhetsgrenar.

Vi kan ta skolan som ett exempel. Där har man tre olika sorters sekretess. En mycket sträng sekretess gäller för skolhälsovården, en något mindre sträng sekretess för skolkurator och skolpsykolog, och övriga anställda i skolan har offentligheten som huvudprincip.

Socialutskottet har uppmärksammat de här frågorna tidigare och uttalade följande i sitt betänkande 1980/81:20: "Mot bakgrund av de principer om bl. a. samverkan som kommit till uttryck i socialtjänstlagen ser utskottet det därför som angeläget att man ägnar uppmärksamhet åt sekretesslagens inverkan på myndigheternas möjligheter att utbyta erfarenheter och att samordna sina insatser i enskilda vård- och behandlingsärenden."

Konstitutionsutskottet håller nu med om att man inte kan blunda för de praktiska svårigheterna när det gäller samarbetet, och man föreslår därför ett tillkännagivande om att sekretessen behöver ses över ytterligare.

Frågan är då vilka lösningar som är tänkbara. Vi har i vår motion pekat på att möjligheterna till en intresseavvägning enligt 14 kap. 3 § också borde kunna gälla på social- och sjukvårdsområdet. Men vi är öppna för att det kanske finns bättre förslag. Ett är att man direkt i speciallagarna, dvs. socialtjänstlagen och hälso- och sjukvårdslagen, anger de avgränsade fall det handlar om, nämligen möjligheterna att i etablerade samarbetsgrupper göra undantag från sekretessen.

En annan väg som är svårare, kanske helt omöjlig, är att man skiljer på barns och föräldrars sekretess. Oavsett vilka möjligheter man väljer är det viktigt att man samråder med utredningen om barnens rätt, som arbetar med barnens olika rättsregler.

När det gäller skolan är problemet inte fullt så enkelt som utskottet gör

gällande. Där finns i dag, som jag sade, tre olika sorters sekretess, och här måste det vara svårt att göra något annat än att få in också övrig personal under sekretessen.

Beträffande socialtjänstens samverkan med skolan behövs ett klarläggande så att man säkert vet att 1 kap. 5 § kan tillämpas. Om socialtjänstens ansvar anses omfatta barnen även när de är i skolan löser man en del av de problemen.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottets. Jag ville bara framföra dessa synpunkter.

Anf. 8 KURT OVE JOHANSSON (s):

Herr talman! Motion 1980/81:1115 behandlar sekretessen i vapenfriärenden. Enligt motionärernas uppfattning tolkar vapenfrinämnden 7 kap. 12 § i sekretesslagen alltför mjukt när det gäller politisk åskådning. I en PM, utarbetad inom vapenfrinämnden och daterad den 13 november 1980, sägs bl. a. att man i allmänhet får avstå från att sekretessbelägga uppgifter om politisk åskådning. Motiveringen tycks vara att det i många fall leder till att utredningen i dess helhet skulle bli hemlig.

Från denna utgångspunkt är det bra att utskottet i sin skrivning slagit fast att politiska åsikter kan vara särskilt integritetskänsliga. Utskottet framhåller också att uppgifter i vapenfriärenden om sökandens politiska åsikter bör vara hemliga och att detta måste gälla inte bara när den politiska uppfattningen direkt dokumenteras utan också när den kan utläsas indirekt via andra åsiktsyttringar.

Därmed är, herr talman, motionärernas syften tillgodosedda, och jag kan yrka bifall till vad utskottet har anfört på denna punkt.

Anf. 9 BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Nästan varje dag slås vi av de tilltagande våldstendenserna i samhället. Alltför ofta får vi också läsa i tidningarna om att vapenstöld har begåtts, och vi är naturligtvis oroliga för vad detta kan föra med sig. Det är bakgrunden till den motion som från moderat håll har väckts av Björn Körlof och Bertil Lidgard, i vilken man hemställt om sekretess för vapenregister. Det kan inte vara rimligt att man underlättar för dem som vill begå vapenstöld genom att helt öppet möjliggöra för dem att ta reda på var någonstans det finns vapen att stjälä.

Utskottet har behandlat motionen mycket seriöst och har bl. a. remitterat frågan till rikspolisstyrelsen, som har tillstyrkt att sekretessregler för vapenregister införs. Majoriteten i utskottet har emellertid inte velat gå så långt. Man säger att frågan lämpligen kan övervägas i anslutning till departementsbehandlingen av BRÅ-gruppens förslag. Som konstitutionsutskottets ordförande Olle Svensson sade är det här fråga om att utskottet inte vill göra något uttalande om en bestämd viljeinriktning. Representanterna för moderaterna, centerpartiet och folkpartiet har reserverat sig mot detta. Vi menar att frågan är utredd och att utskottet i stället för att skriva att det kan bli fråga om en insats från departementets sida borde ha föreslagit

Vissa frågor rörande riksdagens arbetsformer

riksdagen att uttala att en sådan bör göras.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 2 av Anders Björck m. fl.

Anf. 10 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara helt kortfattat erinra om vad jag sade i mitt tidigare anförande. Det rör sig här om att införa sekretess inom ett område som inte tidigare har varit sekretessbelagt. Vi har då tyckt att man inte skall ange någon viljeinriktning. Vi har ingenting emot att frågan bereds ytterligare, men på nuvarande stadium bör man enligt utskottets uppfattning prioritera öppenhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (sekretess hos allmänna försäkringskassor m. fl. myndigheter)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 18 för reservation 1 av Hans Petersson i Hallstahammar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (sekretess för vapenregister)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 143 för reservation 2 av Anders Björck m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1982/83:13 Granskning av riksdagens förvaltningsstyrelsens verksamhet (redog. 1981/82:21 och 1982/83:9)

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Vissa frågor rörande riksdagens arbetsformer

Föredrogs konstitutionsutskottets betänkande 1982/83:14 om vissa frågor rörande riksdagens arbetsformer.

Anf. 11 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Konstitutionsutskottet har ägnat den trista novembermånaden åt en intensiv motionslakt, som berört stora och väsentliga områden av samhällslivet. Om jag räknat rätt har en majoritet inom utskottet hittills, inberäknat det nu föreliggande betänkandet om riksdagens arbetsformer, låt vara med växlande motiveringar, avstyrkt 37 motioner. Mot detta står 25 reservationer och 16 särskilda yttranden. De nu nämnda talen utgör ett bevis så gott som något på den mankraft med vilken utskottets ärade ordförande

gripit tag i klubban, och den frejdighet med vilken han förpassat enklare själar ofullgångna tankefoster till den konstitutionella avstjälpningsplatsen. I ett av dessa 16 särskilda yttranden har jag tillåtit mig att i all beskedlighet varkunnat mig över deras bittra öde och ansett dem åtminstone böra få en chans att, förmedelst en säkrad passage genom av utskotten åberopade statliga utredningar, uppnå en slutlig reinkarnation.

Men, herr talman, det finns i detta betänkande ett annat särskilt yttrande, avgivet av konstitutionsutskottets moderata ledamöter, från vilket jag måste rycka den tystnadens slöja som alltför ofta omgärdar sådana meningsyttringar, vilka därför i allmänhet endast blir lästa och kända av de ambitiösa flickorna på korrekturet.

Väl medvetna om att makten, och med den äran och härligheten, i detta hus tillkommer Er, herr talman, och Er allena – låt vara att den i vissa fall skall utövas i samråd med de vice talmännen – har vi inför riksdagens förestående återflyttning till Helgeandsholmen likväl tillåtit oss att i vår egenskap av valda ombud för Sveriges folk till talmannen i denna form förmedla några synpunkter på riksmötets högtidliga öppnande.

Dessa synpunkter är långtifrån originella – andra har framfört liknande före oss – men vi tror att de är djupt rotade hos den svenska allmoge ur vilken vi är framsprungna och vilken vi här företräder. Vi har alla uppskattat talmannens strävan att låta riksmötena inledas med skönsång och strängospel för att för stunden fördriva de tunga tankar som medvetandet om statsverkets nuvarande bedrövliga tillstånd och omättligen behov väcker hos de eftersinnande. Det är oss också en glädje att få se konungen och det kungliga huset mitt ibland oss, även om placeringen av å ena sidan våra höga gäster och er själv, herr talman, och å den andra musikanterna gjort ett något bakvänt intryck, om uttrycket tillåtes.

De av oss som i en eller annan egenskap upplevt tidigare riksdagars öppnande i rikssalen har nog en minnesbild av att riksdagsöppnandet då hade en mera genuin karaktär av utbyte av tankar, upplysningar och önskningsar för framtiden mellan vad som på den tiden var första respektive andra statsmakten: kungen, som framförde regeringens programförklaring i trontalet, och talmännen, som gav varmhjärtade uttryck för riksdagens bekymmer och förhoppningar. Den nuvarande författningen har i princip givit riksdagen en starkare ställning i förhållande till regeringen, men kvar står att kungen är rikets statschef, välgörande fri från politiska bindningar i dagens frågor men i sin person förkroppsligande detta gamla rikets hävdvunna och obrutna självständighet och självbestämmande.

Under tidigare år ägde riksmötets öppnande rum vid en tidpunkt, då regeringen kunde formulera sitt arbetsprogram genom trontalet och statsverkspropositionen. Numera har sambandet med budgetpropositionen upphört, och regeringsformens stadganden leder till att det efter ett val kan vara en avgående, och icke en tillträdande, statsminister som möter den nya riksdagen. En sådan situation gör det naturligtvis svårare att ge öppnandet ett programmatiskt innehåll. Det borde likväl inte vara omöjligt för talmannen, som riksdagens främste talesman, att ge akten ett sakligt

---

Vissa frågor rörande riksdagens arbetsformer

innehåll, som för den svenska allmänheten – och för representanterna för andra nationer – kunde markera riksdagens konstitutionella uppgifter och kanske också ge uttryck för några av de känslor och förväntningar som vid varje särskild tidpunkt möjligen kan vara gemensamma för dem som här företräder Sveriges folk. I det fall då regeringsskifte inte är aktuellt vid tidpunkten för riksmötets öppnande är det också naturligt att statsministern här redogör för regeringens närmaste uppgifter och planer. Vi tror att det är önskvärt att riksdagsöppnandet har ett reellt innehåll och inte huvudsakligen har karaktär av konsert.

Därutöver har vi den uppfattningen att riksmötets öppnande i princip, eller, som utskottet säger, "normalt" skulle kunna äga rum i den nya plenisalen på Helgeandsholmen under förhållandevis enkla former under det andra och tredje året av en valperiod, medan varje ny riksdag efter ett riksdagsval skulle kunna öppnas under mera högtidliga former på rikssalen, som uppenbarligen är bättre lämpad för sådant ändamål än den nya plenisalen och som tillika är den riksbyggnad där Sveriges statschef av hävd brukat möta riksdagen. Genom återflyttningen till Helgeandsholmen och Gamla stan har riksdagen också kommit närmare Stockholms slott, vilket är rimligt eftersom den – som Bertil Fiskesjö här har erinrat om – i vår nya författning intagit regeringens plats som första statsmakten, medan regeringen – nu på nedre Norrmalm – geografiskt och konstitutionellt blivit den andra i ordningen, symboliskt markerat av att talmannen går före statsministern i rang och under särskilda omständigheter kan komma att tjänstgöra som riksföreståndare.

Herr talman! För ett antal år sedan oroade sig visst somliga för att den dåvarande politiska situationen skulle inbjuda till en "tystnadens konformism" eller "konformismens tystnad" – vilketdera det nu var. Den oron var obefogad, men jag måste bekänna att jag här i riksdagen understundom förnimmer en annan "konformismens tystnad", nämligen den att man är ovillig att tänka om och känner sig säkrare om man utan att ifrågasätta följer med strömmen.

Vad jag här fört fram behöver dess bättre inte underkastas beskedet från en voteringsmaskin, som summerar uppfattningarna också från ett antal ledamöter som av olika skäl inte har lyssnat på vad som blivit sagt. Makten över oss alla, och över riksmötenas öppnande, ligger som vi vet hos talmannen. En enkel riksdagsman, ja, även ganska många riksdagsmän tillhoppa, väger lätt mot honom. Det är därför till herr talmannens med varm mänsklig känsla och lyhördhet för historiens vingslag förenade konstitutionella kreativitet som vi ställer våra förhoppningar, ja, rent av sätter vår lit.

Efter att ha uppehållit mig vid de framtida riksmötenas begynnelse skall jag nu till sist, herr talman, också beröra den reservation, som konstitutionsutskottets moderater avgivit beträffande offentliga utskottsutfrågningar. Den offentliga debatten i vårt land har på senare år, inte minst genom televisionens förmedling, blivit allt livligare. Ivriga journalister förskaffar sig på skilda sätt, ofta under direkt medverkan av de politiska förgrundsfigu-

terna själva, snabba möjligheter att utfråga eller t. o. m. "grilla" personer, som bär ansvar eller anses speciellt väl informerade i aktuella samhällsfrågor.

I den stora demokratin i väster har allmänheten också möjlighet att på sådant sätt följa inträngande offentliga utfrågningar, som äger rum i kongressens utskott. De som leder sådana utfrågningar har för denna uppgift – i motsats till den svenska televisionens förhållningssätt – ett medborgerligt mandat.

I Sveriges riksdag förekommer – jag skulle tro i ökande utsträckning – också utfrågningar, fast bakom utskottens stängda dörrar. I åtskilliga fall redovisas dessa sedermera utförligt i utskottens betänkanden. Detta gäller kanske främst konstitutionsutskottet, vars granskningsbetänkanden på senare år innehållit omfattande stenografiska referat över vad som därvid förekommit. För några år sedan redovisade socialutskottet på liknande sätt en omfattande "hearing" med många experter i sitt betänkande angående befolkningsfrågan.

Tidsintervallet mellan utfrågningarna i utskotten och deras publicering kan emellertid vålla svårigheter, och det surrogat, som nyhetsjournalisternas ofta hårda bevakning av utfrågade och utfrågare omedelbart efter utfrågningen utgör, kan medföra att ofullständiga eller missvisande uppgifter omgående publiceras, medan intresset för att återge det sakliga innehållet i de slutliga utskriften kan försvagas. Mot denna bakgrund måste man allvarligt fråga sig, om det inte är bättre att utfrågningar i ärenden av större allmänt intresse, där det inte finns anledning att befara att uppgifter av hemlig natur kommer att beröras, i princip *kan* göras tillgängliga för offentligheten. Låt mig emellertid, herr talman, starkt betona att detta enbart gäller *utfrågningar*. Det kan inte bli tal om att utskottens därefter följande *överblickningar* skulle bli offentliga.

Vid tidigare behandling av denna fråga har man bl. a. ansett att riksdagen f. n. inte har några lokaler, som skulle lämpa sig för offentliga utskottsutfrågningar. Förhoppningsvis kommer riksdagen efter återflyttningen till Helgeandsholmen att där kunna finna utrymmen, som skulle kunna tillgodose ett sådant behov. Personligen anser jag offentliga utskottsutfrågningar i vissa ärenden av större allmänt intresse vara en sakligare och justare redovisningsform gentemot den intresserade allmänheten än subjektiva, stundom inkvisitoriska skådeprocesser, ledda av personer utan mandat från medborgarna. Med det sagda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den reservation avseende mom. 3 i utskottets betänkande, som avgivits av Anders Björck m. fl.

I detta anförande instämde Görel Bohlin, Jan-Eric Virgin, Allan Ekström, Birger Hagård, Nic Grönvall, Hans Nyhage, Arne Svensson och Ove Eriksson (alla m).

Tisdagen den
14 december 1982

Vissa frågor rörande riksdagens arbetsformer

Anf. 12 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö ägnade största delen av sitt anförande åt att prisa traditioner. Jag har inget emot traditioner, men egentligen beklagar jag att det börjar bli en tradition att en folkpartist varje år står här i talarstolen och talar om det som jag tänker ta upp och som kanske har ett större politiskt intresse än riksdagens öppnande, nämligen hur vi verkligen arbetar i detta hus. Det gäller alltså möjligheterna till offentliga utskottsutfrågningar.

Från folkpartiet har vi i många år drivit kravet på sådana utfrågningar. Och vi tänker fortsätta att göra det, för vi är övertygade om att det är ett klokt krav. Vi räknar faktiskt med att förnuftet kommer att segra i denna fråga någon gång i framtiden.

Det har, herr talman, med åren blivit ganska vanligt att riksdagens utskott anordnar utfrågningar av personer utanför riksdagen, som har specialkunskaper eller viss värdefull information att ge i enskilda ärenden. Det är uppgifter som inte finns med i riksdagsmännens motioner – vilka i allmänhet avslås – eller i regeringens propositioner. Det rör sig sällan om statshemligheter men mycket ofta om ämnen som har stort allmänintresse.

Vi i folkpartiet ser det som viktigt för att den allmänna debatten skall kunna föras så sakligt som möjligt att politiker och andra debattörer, sådana som risar eller rosar oss, har tillgång till samma information. Det är också så, som det står i folkpartimotionen 1981/82:1638 av Torkel Lindahl m. fl., att det är väsentligt för allmänhetens förtroende för de valda representanterna/politikerna att man har tillgång till samma beslutsunderlag som politikerna. I dag finns det som bekant ingen möjlighet för allmänhet och press att närvara som åhörare vid utskottssammanträdena.

Jag vill i sammanhanget understryka att det inte är fråga om att utskottssammanträdena skall vara offentliga i alla ärenden eller när debatten inom utskotten förs. Självfallet måste debatten få föras bakom stängda dörrar. Det är bara fråga om att allmänheten skall ha möjlighet att få del av den utifrån kommande information som utskottet får innan ärenden avgörs. Den informationen kan faktiskt påverka utskottens ställningstaganden, och då är det rimligt att också allmänheten får kännedom om den.

Det är f. ö. som Gunnar Biörck i Värmdö sade inte alls ovanligt att denna information ändå på ett eller annat sätt kommer till allmänhetens kännedom, men då är det alltid fråga om andrahands- eller tredjehandsinformation. Vi tycker det vore bättre med en direkt information.

I folkpartimotionen föreslås att förutsättningen för offentliga utskottsutfrågningar skall vara att utskottens ledamöter är eniga om det. Moderaterna har i en likalydande reservation yrkat att utskottssammanträdena skall vara offentliga om minst en tredjedel av ledamöterna begär offentliga utfrågningar.

Vi i folkpartiet har tidigare intagit den ståndpunkten, men vi hade hoppats och trott att det skulle vara lättare att nå gehör för förslaget om offentliga utskottsutfrågningar om vi i stället gick på linjen att samtliga ledamöter måste vara eniga om det. Då, menade vi, borde det ha varit lättare för andra

partier att ge upp sitt motstånd. Vi gjorde alltså ett försök att sträcka ut handen. Men, och det är bara att beklaga, socialdemokraterna var tydligen inte beredda att ta denna utsträckta hand.

Jag yrkar, herr talman, självfallet bifall till vår reservation nr 2 med förslag att offentliga utskottsutfrågningar skall användas i de fall då samtliga ledamöter av utskottet är eniga härom. Eftersom tankegångarna i den moderata reservationen är desamma som i min reservation kommer jag, för den händelse reservation 2 faller, att rösta på den moderata reservationen, nr 1.

Anf. 13 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall i korthet beröra de inlägg som här har gjorts av Gunnar Biörck i Värmdö och Karin Ahrland. Först ett par ord om riksmötets öppnande.

Det är riktigt att utskottet erinrar om att det ankommer på talmannen att efter samråd med vice talmännen fastställa ordningen för riksdagens öppningssammanträden. Jag skall självfallet inte genom någon polemik förmena Gunnar Biörck att framföra synpunkter på detta. Men jag vill understryka en sak i utskottets uttalande, nämligen när vi säger att riksmötets öppnande bör äga rum i riksdagens plenisal. Det är ett bestämt förord från vår sida.

Det sammanhänger med den förändring som har skett, när vi i grundlagarna har skrivit in parlamentarismens princip. Där står inte längre att "Konungen äger allena styra riket". All makt skall nu utgå från folket, och riksdagen är folkets främsta organ. Det är då naturligt att riksmötets öppnande sker i riksdagens plenisal.

Sedan till en fråga som har varit något av en följetong, nämligen kravet på offentliga utskottsutfrågningar. Det råder enighet om att utskottets förhandlingar även i fortsättningen skall vara slutna. Likaså finns i motionerna krav på spärarrar när det gäller beslut i utskotten om att man skall arrangera sådana utfrågningar. Där föreslås från ett håll att en tredjedel av utskottets ledamöter skall kunna förorda detta och från ett annat håll att det krävs enighet i utskottet för att en sådan utfrågning skall kunna komma till stånd.

Jag vill gärna påpeka att de utfrågningar som vi i dag har i utskotten tar sikte på att komplettera det skriftliga material som utskottet tidigare har begärt in. Utfrågningar framstår då inte såsom meningsfyllda för allmänheten, eftersom de ju har ett så klart samband med den slutna ärendehandlingen.

De fristående utskottsfröförhör som man möjligen kan tänka sig innebär, såvitt jag kan bedöma det, inga stora fördelar för massmedia, som ju i vårt öppna samhälle har så många andra möjligheter att utfråga företrädare för administration och myndigheter.

Gunnar Biörck tycktes se utfrågningar inför utskott såsom något av ett alternativ till utfrågningar där massmedia medverkar. Men en av massmedias viktiga demokratiska funktioner är att granska makthavare av olika slag, och

där tror jag inte att man skall förorda någon inskränkning.

Det är en aning ovidkommande att göra jämförelser med de utfrågningar som sker i kongressutskottet i USA. Vi vet att relationerna mellan kongressen och Vita huset är andra än mellan riksdagen och regeringen. Vi har ett parlamentariskt system. Vi har här i riksdagen redan nu helt andra möjligheter att ställa regeringen till ansvar, t. ex. i interpellations- och frågedebatter, vilka givetvis är öppna för offentligheten.

Med denna motivering vill jag yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 14 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! I den här diskussionen, som uppenbarligen gäller två punkter, dels riksmötets öppnande, dels utskottsutfrågningarna, vill jag för min del säga att jag icke kan finna att det förhållandet att vi har ett parlamentariskt statskick nödvändigtvis kräver att man under alla omständigheter skall förlägga riksmötets öppnande till plenisalen. Jag kan mycket väl tänka mig att ett högtidligt öppnande av varje nyvald riksdag kan ske i rikssalen, som är mycket bättre lämpad för detta ändamål. Jag vill erinra Olle Svensson om att rikssalen också tillhör svenska folket.

Beträffande det öppna samhället är det inget tvivel om att moderaternas och folkpartiets företrädare har velat öppna det litet mera på glänt än vad den socialdemokratiska majoriteten har önskat. Olle Svensson säger att det finns så många andra möjligheter. Det är just det som är problemet, därför att det Olle Svensson kallar för granskning av makthavare kan ske på olika sätt. Vi kan naturligtvis aldrig på något sätt förbjuda massmedierna att verkställa sin granskning. Men de seanser där som jag varit vittne till och de seanser som jag för egen del upplevt i socialutskottet och konstitutionsutskottet visar att de s. k. makthavarna har fått en väsentligt hederligare och mera rimlig behandling vid utskottsutfrågningarna än vad de många gånger får när de utsätts för ett koppel från massmedia.

Anf. 15 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag måste säga att jag blir något förvånad över Olle Svenssons sätt att dra slutsatser när det gäller utskottsutfrågningarna. Han påpekade att dagens utfrågningar som sker i utskottet tar sikte på att komplettera det skriftliga material som ledamöterna har. Det är rätt. På den punkten är vi eniga. Men då drar Olle Svensson slutsatsen att det därför inte är meningsfullt med offentliga utfrågningar. Enligt min uppfattning, herr talman, är det meningsfullt att göra utskottsutfrågningarna offentliga just därför att allmänheten och massmedia skall ha tillgång till samma information som utskottets ledamöter har. Man får ändå lov att anta att de olika utskott som har sådana här utfrågningar, precis som vi gör i konstitutionsutskottet, lyssnar på den information som ges och kanske faktiskt låter den informationen påverka ställningstaganden. Om man inte är beredd att lyssna och ta del av det kompletterande materialet, då behöver man inte ha någon utfrågning alls. Det har vi inte i de flesta ärenden. Det är här alltså fråga om

en möjlighet att öppna det hela.

Sedan menar Olle Svensson att det inte finns något intresse från journalisters sida. Jag undrar väldigt mycket om Olle Svensson har frågat någon annan journalist än sig själv om de verkligen inte skulle vilja vara med om offentliga utskottsutfrågningar i vissa fall.

Herr talman! Olle Svensson sade att det här är en följetong. Det håller jag med om. Jag bara tänker på att på den tid jag var ung och läste följetonger hade de alltid ett lyckligt slut. Jag hoppas att den här frågan kommer att få ett lyckligt slut om ett eller två år. Då är det ett bifall till önskemålen om offentliga utskottsutfrågningar.

Anf. 16 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Det framgår av denna debatt att varken Gunnar Biörck i Värmdö eller Karin Ahrlund är villig att tillgodose det som kanske skulle kunna vara ett massmedieintresse, nämligen att man helt skulle öppna utskottsförhandlingarna för pressen. Det vill de inte göra. Då tillät jag mig att säga att utfrågningar som är ryckta ur sitt sammanhang och som har tillkommit för att komplettera det arbete som utskottet utför i slutna rum, inte kan ha särskilt stort intresse. Pressen har, i vårt öppna samhälle, så stora andra möjligheter att komma till tals med administration och olika myndigheter.

Gunnar Biörck sade att *problemet* är att det finns andra möjligheter för pressen – jag förmodar att han bl. a. menar genom s. k. skjutjärnsjournalistik – att komma till tals med olika offentliga personer och även privatpersoner i maktställning. Detta "problem" får vi verkligen finna oss i att leva med i en demokrati av den typ som vi har och denna demokrati är jag en varm anhängare av.

Om man skall tala om symbolvärden i samband med riksmötets öppnande, tycker jag att det har ett symbolvärde att detta öppnande sker i riksdagen och därmed markerar riksdagens maktposition i vårt samhälle.

Anf. 17 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Det finns två ord som jag tycker ganska illa om. Det är orden makt och maktposition. Jag är inte säker på att det är nödvändigt för riksdagen att på något sätt hävda sin maktposition. Jag tycker däremot att det är viktigt att riksdagen hävdar sin rätt, men också att den har förståelse för samarbete.

Jag begärde emellertid ordet, herr talman, för att återigen återvända till "de andra resurserna". Skjutjärnsjournalisterna blir vi ändå inte av med, sade Olle Svensson. Nej, det kan väl hända. Men det kan också hända att publicerandet av material från en utfrågning inom ett utskott vid en tidpunkt när det av journalisterna anses som "hett" skulle kunna fungera som ett exempel på hur saker och ting egentligen bör göras.

Tisdagen den
14 december 1982

Vissa frågor rörande riksdagens arbetsformer

Anf. 18 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag kan inte förstå att utskottsfrågorna skulle vara ryckta ur sitt sammanhang om någon lyssnade på förhöret. Den som kommer till ett utskott kan faktiskt gå till vaktmästarna och be att få läsa de motioner som behandlas, och vederbörande kan ha läst den proposition som behandlas, dvs. det skriftliga material som ledamöterna har före utfrågningen. Därför kan jag inte förstå att frågorna skulle vara ryckta ur sitt sammanhang.

Olle Svensson säger att pressen har så stora andra möjligheter att ta reda på vad som har hänt. Det är alldeles rätt, Olle Svensson. Eftersom journalisterna inte får vara med på dessa utskottsutfrågningar, tar de reda på vad som har hänt genom läckor. Säg vad man vill om läckor, men de är inte alltid objektiva – det kan jag försäkra. Och de ger alltid andra- eller tredjehandsinformation. Det vore bättre, om journalisterna kunde sitta med i utskottet och höra ordentligt från början.

Anf. 19 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! När utskottsutfrågningar av regeringsledamöter eller myndighetspersoner blir aktuella är det, Karin Ahrland, i samband med överläggningen i utskottet. Då kan det uppkomma ett behov av kompletteringar. Därför anser jag att min karakteristik är riktig.

Man kan utan tvivel visa större öppenhet från utskottets sida efter behandlingen av ett ärende, exempelvis genom att anordna presskonferenser. Därmed skulle man tillmötesgå både intresset av att frågan presenteras i sitt sakligt riktiga sammanhang och intresset av att synpunkterna snabbt läggs fram inför offentligheten. Då skulle man också undgå dessa litet trista läckage.

Gunnar Biörck i Värmdö tyckte inte om ordet makt. Vår historia visar att vi har strävat efter att eliminera möjligheterna till en personlig kungamakt, och den utvecklingen skedde även under tidigare grundlagar. Men parlamentarismens princip skrevs in i den senaste grundlagen och kodificerade därmed en utveckling mot ett parlamentariskt styrelsesätt. Därför tycker jag att det är rimligt att vi från den tidpunkten öppnar riksmötena i riksdagen och därmed markerar folkstyrets betydelse i det svenska samhället.

Anf. 20 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Jag noterade med glädje att Olle Svensson talade om större öppenhet. Det uppfattar jag som ett steg i rätt riktning. Jag kanske inte behöver återkomma i tio år.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 3 (offentliga utskottsutfrågningar)

Reservation 1 av Anders Björck m. fl., som ställdes mot reservation 2 av Karin Ahrland, antogs till kontraposition genom votering med upprensning.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 211 röster mot 97 för reservation 1 av Anders Björck m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Föredrogs

Konstitutionsutskottets betänkande

1982/83:15 Ändring i indelningslagen (prop. 1982/83:48)

Socialutskottets betänkande

1982/83:13 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1982/83, såvitt avser socialdepartementets verksamhetsområde (prop. 1982/83:25 delvis)

Vad utskotten hemställt bifölls.

8 § Föredrogs kulturutskottets betänkande 1982/83:14 om anslag m. m. på tilläggsbudget I (prop. 1982/83:25 delvis).

Punkterna 1–3

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 4

Bidrag till folkbibliotek

Anf. 21 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Kulturutskottets betänkande 1982/83:14, som behandlar anslag på tilläggsbudget I, upptar under p. 4 ett synnerligen komplicerat ärende.

Vid förra riksmötet bifölls genom en feltryckning vid kammarens behandling en socialdemokratisk utskottsreservation gällande ett temporärt stöd till folkbibliotekens inköp av böcker som har getts ut med statligt litteraturstöd. Ärendet behandlades i ett betänkande som redan återförvisats till utskottet, nr 1981/82:30 resp. 31. Beslutet innebar ett extra anslag på 10 milj. kr.

Med anledning av detta beslut uppdrog regeringen åt statens kulturråd att i samråd med folkbiblioteksutredningen och 1982 års bokutredning komma med förslag till fördelning av anslaget.

Riksdagens beslut baserade sig på en socialdemokratisk motion med Georg Andersson som första namn. Redan det fördelningssystem som föreslås i motionen innefattar motstridiga principer. Dels vill man säkerställa ett brett urval god litteratur runt om i landet, också på de mindre biblioteken, dels föreslås att folkbibliotek som har öppet minst 15 timmar i veckan får

*Bidrag till folkbib-
liotek*

köpa ett exemplar av de boktitlar som har litteraturstöd med 50 % rabatt på förlagets nettopriser. Enbart i Stockholm finns det 41 bibliotek med 15 timmars öppethållande, medan t. ex. huvudbiblioteken i tio kommuner har öppet mindre än 15 timmar. Förslaget skulle medföra en stark koncentration till storstadbiblioteken, vilka redan har de största resurserna. Detta är endast ett av flera exempel på de svårigheter som uppstår vid en fördelning enligt motionärernas intentioner.

Problemen med fördelningen av de tio miljonerna har redan givit myndigheter och utredningar stort huvudbry, och regeringen har fått tre olika förslag att ta ställning till. Två huvudprinciper kan skönjas, dels ett renodlat litteraturstöd, dels ett biblioteksstöd.

I sin proposition 1982/83:25, som föreliggande betänkande behandlar bl. a., föreslår regeringen att regeringen får besluta om det extra litteraturstödet detaljutformning utan att vara helt bunden till riksdagsbeslutet. Sedan regeringen tagit del av de utredningar och förslag som jag nyss berört i korthet, har emellertid utbildningsdepartementet i skrivelse till utskottet föreslagit att något temporärt stöd inte alls skall inrättas och att de 10 milj. kr. som anvisats för detta budgetår återtats i samband med behandlingen av tilläggsbudgeten.

Det anser vi moderater vara ett gott förslag. Så icke de övriga utskottsledamöterna. Folkpartiet och centern röstade förra året som vi moderater – mot förslaget. Jag har svårt att se att läget i dag i sak har förändrats – endast i så måtto att det visat sig vara förenat med stora svårigheter att genomföra fördelningen.

De förslag till fördelning som finns skulle medföra en omfattande och betungande administration. Att utskottets socialdemokratiska ledamöter desavouerar sitt statsråd till den grad att man bortser från departementets slutgiltiga förslag och vidhåller det extra anslaget finner jag direkt uppseendeväckande. Jag skulle vara mycket intresserad av att få höra ytterligare motiveringar till detta.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen.

Anf. 22 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Upphovet till och idén om skatt på videokassetter var att videon berövade kulturarbetarna arbetstillfällen och att de därför borde kompenseras för detta. Av de 120 milj. kr. som videoskatten förväntas inbringa skulle 40 gå tillbaka till kulturlivet, föreslog den dåvarande regeringen. Det var i detta sammanhang som den brett upplagda socialdemokratiska motionen kom till, som i en av sina att-satser begär 10 milj. kr. till folkbiblioteken utöver ordinarie anslag.

Motionen om stöd till folkbiblioteken byggde på två kloka idéer: det är slöseri att vi har ett bokberg i Sverige, delvis av böcker som staten redan gått in och stött med pengar, och det är slöseri att krympa detta bokberg genom att skicka böckerna till soptippen eller förvandla dem till pappersmassa.

Folkbibliotekens anslag, speciellt de från kommunerna, har inte följt inflationsutvecklingen. Biblioteken har egentligen inte haft råd att göra de

inköp som behövs för att tillfredsställa allmänheten. Statens stödköp av litteraturstödda titlar skulle underlätta framför allt för de fattiga kommunerna att hålla ett väl sorterat bibliotek och utjämna standarden mellan biblioteken. Dessa 10 milj. kr. skulle vara en engångssatsning i avvaktan på biblioteksutredningens förslag. Det säger sig självt, eftersom det ordinarie anslaget ligger på 16 milj. kr. Jag vill gärna ge denna fingervisning till presumtiva motionsskrivare.

De extra 10 milj. kr. som riksdagen beslutade om var en positiv händelse, en så positiv händelse att den fick utrymme i våra socialdemokratiska valtal. Vi tyckte att det var angeläget att visa socialdemokraternas generösa attityd till kultur. Vi polemiserade emot att moderaterna alltmer och allt angelägnare stryker kulturkommersialismen medhårs samtidigt som de anser att staten skall gnida och snåla på kulturanslagen.

Pengarna finns upptagna i den av Bengt Göransson signerade kompletteringspropositionen. Vi socialdemokrater håller fast vid vår tidigare inställning av respekt för riksdagen och av övertygelse att biblioteken behöver pengarna.

Det behövdes ingen ny realbehandling av frågan i utskottet, och det behövdes ingen övertalning av folkpartiets representant, som oförtjänt fick en helgongloria kring sitt äne för detta i viss missinformerad press. Hur denna missinformation kommit till pressens kännedom är en än större gåta. Vi är tacksamma över att folkpartiet och centern vänt på klacken och att det som var omöjligt i våras nu är högsta visdom.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 23 GUNNEL LILJEGREN (m) replik:

Herr talman! Det har visat sig att verkligheten ännu en gång har korrigerat socialdemokraterna.

Folkbiblioteksutredningen har det långsiktiga uppdraget att lösa de problem som Catarina Rönnung tog upp. Den omständigheten att regeringen vill återkalla de 10 miljonerna har sin grund i svårigheten att fördela dessa och svårigheten att fördela ett temporärt stöd. Stödet skulle inte kunna fördelas utan att man anställde personal på de mindre biblioteken, och det är svårt att avveckla ett temporärt stöd. Det naturliga är att folkbiblioteksutredningen tar hand om dessa frågor och att regeringen, såsom den avser, återkommer i frågan.

Anf. 24 CATARINA RÖNNUNG (s) replik:

Herr talman! Moderaterna ger jag gärna den elogen att de är de enda som konsekvent har hållit fast vid sin linje. Men i den här omgången har man hakat upp sin reservation på den tjänstemannaskrivelse från departementet som kom utskottet till handa efter det att kompletteringspropositionen förelagts riksdagen.

Utskottsmajoriteten beslöt att lämna denna skrivelse utan beaktande. Riksdagen skall inom kort konfirmera ett redan tidigare fattat beslut.

Den gamla klyschan håller, att man inte skall jämföra äpplen och päron.

Ett engångsanslag kan inte jämföras med ett permanent reformutrymme. Ett sådant kan inte införas i budgeten förrän budgetåret 1985/86. I riksdagen tar vi ställning till ett budgetår i taget, och det är ett klokt beslut. Vi överlåter med varm hand till kulturrådet att utarbeta riktlinjerna för de 10 miljonerna, vilket vi har uppdragit åt regeringen.

Anf. 25 GUNNEL LILJEGREN (m) replik:

Herr talman! När en statssekreterare refererar vad utbildningsdepartementet beslutar, får man verkligen förutsätta att utbildningsdepartementet och vederbörande statsråd står bakom beslutet. Jag skulle inte vilja kalla det för en tjänstemannaskrivelse som man kan bortse från i utskottet.

Anf. 26 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Av detta ärende kan man lära mycket.

Den första lärdomen är följande: När man skriver motioner riskerar man att de bifalles. Den socialdemokratiska motionen i våras var uppenbarligen utformad med utgångspunkt i att den inte skulle komma att bifallas. Nu råkade den – jag vet inte hur det gick till – bifallas av riksdagen.

Den andra lärdomen är att man inte skall vara alltför lättsinnig när det gäller den tekniska utformningen av statligt stöd. Den modell som socialdemokraterna föreslog i våras är ohållbar. Det visste man väl i utskottet redan i våras.

Den tredje lärdomen är den att man i varje fall inte skall svika givna löften till tredje man. Om riksdagen har fattat ett beslut under vårriksdagen om att ge 10 milj. kr. extra till biblioteken, innebär det ju – inte minst efter det trumpetande om detta som socialdemokraterna ägnade sig åt under valrörelsen – att biblioteken räknar med att pengarna står till förfogande. När så regeringen först föreslår i en tilläggsproposition att det skall vara en annan modell när det gäller att fördela pengarna och sedan i en skrivelse säger att man vill ta tillbaka pengarna, är förvirringen fullständig. När en statssekreterare i ett departement skriver till ett utskott, gör han det självfallet på uppdrag av sitt statsråd. Det är således en häpnadsväckande tolkning som Catarina Rönnung här gör.

Vidare försöker Catarina Rönnung placera en helgongloria på mitt huvud, men jag undanber mig allt i den vägen.

Nej, det är naturligtvis så att om riksdagen har fattat ett beslut – även om detta gick emot mig den gången – är det ett politiskt faktum. Vad finns det för anledning att tricksa i utskottet så att man lurar biblioteken på de aktuella pengarna?

Jag måste säga att det hedrar de socialdemokratiska ledamöterna i kulturutskottet att de har insett detta och sagt att de går emot det egna statsrådet och den egna statssekreteraren och vidhåller beslutet. Socialdemokraterna har lurat sig själva. Från folkpartiets sida har vi inte velat medverka till att också lura biblioteken.

Anf. 27 KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! Jag kan i stort sett instämma i den historieskrivning som Jan-Erik Wikström har givit oss i det här ärendet och bara tillfoga att vi från centerpartiets sida alls inte har vänt på klacken i den här frågan.

Jag ber att få erinra om att vi hade ett svårt budgetläge i våras när vi hade innevarande års budgetproposition att ta ställning till. Trots detta lyckades vi, tillsammans med socialdemokraterna, övertyga utskottet och kammaren om behovet av en höjning av anslaget till folkbiblioteken med 9,3 milj. kr. När sedan tilläggspropositionen kommer och man konstaterar att de här 10 miljonerna är upptagna och skall disponeras för folkbibliotekens räkning, då motionerar vi givetvis i den riktning som vi hela tiden har förfäktat, alltså en förstärkning av folkbiblioteken.

Vi har i detta sammanhang kunnat notera, som Jan-Erik Wikström också mycket riktigt gjorde, att socialdemokraterna i riksdagen har stått fast vid det beslut som fattades i våras, och de har också instämt i den hemställan som vi ifrån centerpartiet gjorde när vi väckte motionen nr 80.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 28 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Helt kort: Jan-Erik Wikström förklarade att det fanns mycket att lära av det här ärendet. Och förvisso är det så. Nog har turerna varit många, såväl från centern och folkpartiet som från socialdemokraterna, när statsrådet ville dra tillbaka dessa pengar. Men, som någon sade tidigare: Det är bra att socialdemokraterna i utskottet står fast, och det är bra att centern och folkpartiet har insett det svåra läge som biblioteken de facto befinner sig i. Vi har från vpk tidigare påpekat hur standardskillnaderna ökar, hur öppethållandetiderna minskar, hur bokinköpen, inte minst av typ invandrarlitteratur och liknande, minskar osv.

Det är ett faktum att det bara är två partier som varit konsekventa i de här frågorna. Det ena partiet är moderaterna. De är, som vi alla väl känner till, kulturfientliga. Det andra partiet är vpk. Vi slogs i våras för än mer pengar till folkbiblioteken än vad den här propositionen anger, men i andra hand gick vi på socialdemokraternas förslag, och det står vi fast vid.

Med detta vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 29 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Jag begärde ordet efter Karl-Eric Norrby. Enligt Karl-Eric Norrby tycks det ekonomiska läget ha vänt i och med att regeringsmakten övergick till socialdemokraterna. Det ekonomiska läget kan väl knappast ha blivit så mycket bättre att det finns anledning att i dag yrka bifall till 10 miljoner när centern inte var beredd att göra det i våras. Dessutom kan väl knappast de enskilda biblioteken innan fördelningsnormerna blivit fastlagda ha räknat med dessa pengar. Så svikna löften kan det knappast vara tal om.

Anf. 30 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Jag begärde tidigare replik på herr Norrbys anförande. När jag sade att ni har vänt på klacken syftade jag på att ni i våras röstade emot de 10 milj. kr. ni nu är beredda att rösta för. Det tycker jag är positivt. Vi håller fast vid de här 10 miljoner kronorna till folkbiblioteken. De behöver det här extra anslaget, eftersom de befinner sig i en situation där de på grund av inflationsutvecklingen har haft svårt att köpa det antal böcker som allmänheten efterfrågar. Det finns ett förslag som kulturrådet har utarbetat när det gäller fördelningen av det här stödet som tillgodoser de mindre biblioteken, och med detta borde allt vara frid och fröjd.

De 10 milj. kr. extra till folkbiblioteken som socialdemokraterna yrkar och ett senkommet stöd från centern och folkpartiet, något som vi tacksamt noterar, är här den positiva händelsen. Att sedan moderaterna sviker och som vanligt vidhåller att man skall spara i de flesta lägen är bara att beklaga när kulturen behöver sina pengar.

Anf. 31 KARL-ERIC NORRBY (c):

Herr talman! Det är också konsekvent att stå fast vid de beslut som är fattade här i riksdagen. Hur besluten sedan har tillkommit måste vi lämna därhän.

Det fattades ett beslut om ett tillskott på 10 milj. kr., som skulle ställas till bibliotekens förfogande. Att det skulle vara så svårt att fördela dessa pengar som det har beskrivits här i kammaren tror jag inte. Det finns förslag både från kulturrådet och från biblioteksutredningen om hur detta skall ske. Jag förmodar att pengarna kommer att göra stor nytta inom de områden som kommer i fråga. Budgetläget är förvisso lika ansträngt nu – om inte värre än det var i våras – men det är respekten för det beslut som fattades i riksdagen som har gjort att vi har ställt oss bakom detta och försökt påverka fördelningen av pengarna.

Anf. 32 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Catarina Rönnung försöker göra svart till vitt. I och med att riksdagen fattade sitt beslut i våras har ju pengarna anslagits. Det är skälet till att vi nu inte vill vara med om att rycka undan dem. På den punkten är vi alltså överens.

Däremot vill jag säga att jag inte riktigt tycker om det sätt på vilket Catarina Rönnung och hennes kamrater i utskottet har behandlat sitt eget statsråd, men det skall jag väl inte lägga mig i.

Anf. 33 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Catarina Rönnung talar om att det finns ett förslag från kulturrådet. Men det finns två ytterligare förslag till fördelning. Det penibla är att förslagen delvis går stick i stäv mot varandra.

Den kritik som Catarina Rönnung består oss moderater drabbar i lika mån statsrådet Göransson.

Anf. 34 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Naturligtvis måste vi lita till att kulturrådet kan lägga fram ett ordentligt förslag. Vi socialdemokrater gör det. Vi är också fullständigt övertygade om att de 10 miljoner kronorna kommer att göra ofantligt stor nytta när det gäller att höja folkbibliotekens standard, och det behövs i denna svåra tid.

Att haka upp all argumentation på att kulturrådet har arbetat med olika förslag är ohållbart. Jag litar på att kulturrådet kommer fram till ett klart och vettigt förslag. Det viktiga i det här läget är ju trots allt att folkbiblioteken får sina pengar. Det är detta vi håller fast vid. Vi visar respekt för ett tidigare ställningstagande från riksdagens sida, och det tycker jag är viktigt. Ett tidigare fattat beslut skall man hålla fast vid.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 77 för reservationen av Britt Mogård m. fl.

Punkt 5

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Föredrogs

Kulturutskottets betänkande

1982/83:15 Anslag på tilläggsbudget I (prop. 1982/83:25 delvis)

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Uppvärmning av byggnader

Föredrogs civilutskottets betänkande 1982/83:9 om ändring i byggnadsstadgan (1959:612) – uppvärmning av byggnader (prop. 1982/83:45).

Anf. 35 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Betänkande nr 9 från civilutskottet behandlar proposition 45, och i den föreslås att det beslut som riksdagen våren 1981 tog om eluppvärmning ändras, så att det träder i kraft den 1 januari 1984 i stället för den 1 januari 1983.

När vi behandlade propositionerna om riktlinjerna för energipolitiken på våren 1981 rådde i den här frågan enighet mellan partierna. Det fanns t. o. m. de som i motioner framförde att vi borde uttala oss för att införa steg 2 i ännu snabbare takt. De var alltså för ännu mer skärpta krav. De som motionerade om detta ställer sig i dag bakom förslaget att skjuta även bestämmelserna i steg 1 ett år framåt i tiden.

Motivet för beslutet på våren 1981 var angelägenheten av att åstadkomma en energihushållning som skulle innebära att vi förbrukar så litet som möjligt

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Uppvärmning av
byggnader*

Tisdagen den
14. december 1982

*Uppvärmning av
byggnader*

för att uppvärma våra bostäder. Ett annat motiv var att man inte ville medverka till en framtida låsning till direktverkande el, utan att den skulle få användas endast under förutsättning att husen hade en sådan energikvalitet att de förbrukade mycket litet energi för uppvärmning. Motivet för den nu aktuella propositionen är att man har för kort tid för att sätta de här bestämmelserna i verket. Vi menade från centerns sida – när vi lade fram en motion om att riksdagens beslut på våren 1981 borde fullföljas och att bestämmelserna borde träda i kraft den 1 december 1983 – att det funnits ganska lång tid att förbereda ärendet.

Jag är medveten om att utskottsmajoritetens företrädare kan rada upp ett antal problem som har varit föremål för bearbetning på olika sätt och att det är motivet för att man inte har blivit färdig i tid. Ändå har ganska lång tid förflutit från riksdagens beslut fram till det avsedda ikraftträdandet den 1 januari 1983. För vår del menade vi också att det borde vara möjligt med en mindre tidsförskjutning än ett helt år. Man borde exempelvis låta bestämmelserna träda i kraft vid halvårsskiftet 1983. Vi pekade också på i vår motion, att en rad firmor redan har tagit riksdagens beslut på våren 1981 ad notam och sett till att de produkter som de marknadsför också stämmer med de krav på energihushållning som riksdagen då ställde upp. Och vi framhöll att det inte är riktigt mot de firmor – ofta små och flexibla sådana – som har möjlighet att snabbt anpassa sig att nu göra denna förändring av ikraftträdandetidpunkten.

Herr talman! Vi har alltså menat att det finns motiv för att inte bifalla proposition 45. Även om jag är medveten om att det är kort tid mellan den 14 december 1982 och den 1 januari 1983 yrkar jag ändå bifall till centerpartiets reservation vid betänkande 9.

I detta anförande instämde Birgitta Hambræus och Agne Hansson (båda c).

Anf. 36 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Det är, som Kjell Mattsson sade, tidpunkten för ikraftträdandet som vi har att ta ställning till och inte själva sakinnehållet. Propositionen föreslår i princip ett uppskjutande på ett år. Detta förslag har sin bakgrund i att de tillämpningsföreskrifter som skall gälla först nyligen har kunnat fastställas. Det måste tas fram allmänna råd och olika typer av andra anvisningar som skall vara ledande för verksamheten, och det har ännu inte kunnat ske.

Allt detta leder med nödvändighet till olika typer av utbildnings- och informationsinsatser. Det blir också, som Kjell Mattsson antydde, fråga om omställningar i de olika led som finns i byggprocessen. Allt detta kräver tid.

Detta har lett utskottsmajoriteten till att tillstyrka förslaget i propositionen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Men utskottet är inte enigt. Centern reserverar sig till förmån för en

motion, som inte är vilken motion som helst utan som av centern själv rubricerats som en kommittémotion. Där drar centern in själva sakfrågan. Också i reservationen anför sådant som behandlar själva sakfrågan, och man följer upp det med att allra sist i reservationen anför: "Enligt propositionen skjuts detta" – dvs. ikraftträdandet – "upp mer än ett år, vilket inte kan försvaras från sakliga utgångspunkter."

Det är precis det läge som är för handen: det är de sakliga utgångspunkterna som leder till att man måste skapa nödvändigt rådrum för att kunna utforma de bestämmelser som vi i sak är eniga om.

Eftersom vi nu ett ögonblick befinner oss på avdelningen "sakliga utgångspunkter" skulle jag vilja be att centern reder ut de tankegångar som kan ligga bakom det som skrivs i sista stycket i motionen:

"Det är av stor vikt att installation av direktverkande elvärme i nya konventionellt byggda hus omedelbart upphör. Annars måste man dels bygga upp en orimligt stor eleffekt som bara används en kort tid på året vid toppbelastning, dels överdimensionera elnätet för att klara topparna. Detta innebär slöseri och en låsning till en alltför stor elkapacitet."

Jag tror att det skulle vara bra för den fortsatta debatten på det här området om centern redde ut tankegångarna bakom de påståendena. Det som i praktiken sker är att man byter direktverkande el mot vattenburen. Det vore bra om centern kunde reda ut om man då slipper bygga upp en orimligt stor eleffekt, som centern kallar det. Hur stor eleffekt måste man i så fall ha för att täcka behovet? Det vore bra om man också redde ut, hur kort tid på året man behöver ha den toppbelastning som man trots allt måste ha. Hur skall man slippa överdimensionera elnätet?

Jag tror att det skulle vara nyttigt för den fortsatta debatten att få detta klarlagt. Det är många både här i huset och utanför det som väntar på att centern skall redovisa detta från, som man själv säger, sakliga utgångspunkter.

Anf. 37 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Det vi nu diskuterar är när de skärpta regler för direktverkande el m. m. som riksdagen har antagit skall träda i kraft. Om man nu sätter ut de bestämmelserna ytterligare ett år i tiden, innebär det möjligheter att bygga hus med de lägre anspråken även under 1983. Ett beslut att reglerna skall träda i kraft den 1 januari 1983 skulle alltså ha varit bättre än det som regeringen nu föreslår.

Om vi nu skall diskutera energipolitiken vill jag säga att vi vet att det i dag vid ombyggnader och nybyggnader i stor utsträckning sker en övergång inte bara till vattenburen el utan också till direktverkande el. Det kommer naturligtvis att medföra de påfrestningar som vi nämnt i motionen. Sammantaget menar vi att det är ett uttryck för att man inte är så angelägen om att se till att riktlinjerna i beslutet från 1981 – att inte enbart minska vårt oljeberoende utan också se till att vi inte låses vid andra typer av beroenden – följs.

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Uppvärmning av
byggnader*

Anf. 38 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag kan förstå att centerns talesman Kjell Mattsson avstår från att försöka reda ut hur det blir med den lägre energiförbrukningen, hur man skall reducera toppbelastningar och annat. Det kan han göra av två olika skäl. Den ena möjligheten är att Kjell Mattsson inte nu är beredd att redovisa det – han behöver ju inte kunna allt inom denna mycket omfattande och snåriga materia. Det skall jag i så fall respektera. Den andra möjligheten vill jag bara antyda: Det kan vara så att centern bluffar och har fullständigt fel. Vilket som är riktigt får var och en själv försöka räkna ut.

Herr talman! När det gäller det sakinnehåll vi har att ta ställning till – frågan om vi skall skjuta upp ikraftträdandet eller inte – är utskottets ställningstagande klart: Utskottet har funnit propositionens förslag välgrundade. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 39 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Per Olof Håkansson försöker få det till att det skulle fattas något i det sakliga underlaget för centerns påståenden.

Om vi först och främst jämför alternativen direktverkande el och vattenburen el finner vi att man med vattenburen el framför allt får en större handlingsfrihet. Användningen av vattenburen el innebär något mindre låsning än direktverkande el, vilket gör det möjligt att något lättare krypa ur det mycket hårda grepp som all användning av enbart elvärme innebär, vilket får allvarliga konsekvenser när det gäller toppbelastningar, dyr utbyggnad, osv. Direktverkande el i byggnader med de högre energihushållningskraven medför automatiskt något lägre toppbelastning – tyvärr är inte skillnaden särskilt stor, dock mindre – än direktverkande el i konventionella hus. Det här är två saker som vi har pekat på. Jag skulle på punkt efter punkt kunna redogöra för centerns motiveringar, men jag tänker inte ta upp kammarens tid med det. Jag finner det emellertid anmärkningsvärt att Per Olof Håkansson, som jag tror kan rätt mycket om energi, kan tillåta sig att göra sådana här påståenden i kammaren.

Anf. 40 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Det är inte jag som har kommit med påståendena; jag har citerat ur centerns motion och bett att man skall reda ut tankegångarna bakom motionen. Det är centerns företrädare som skall svara på frågorna och inte jag. Jag har inte fått något svar på mina frågor, och då har jag sagt att var och en själv får dra sina slutsatser av det.

Anf. 41 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Vad som överraskade mig var att Per Olof Håkansson inte själv kunde tränga bakom den här raden av sakliga motiv. Jag tvingas tro att han av rent taktiska skäl försöker misstänkliggöra våra motiv och försöker få dem att framstå som osakliga. Jag vill inte tillskriva Per Olof Håkansson sådan okunnighet att han faktiskt inte förstår sakskalet. Om det är så bör han verkligen gå hem och läsa på sin läxa.

Anf. 42 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag ber att än en gång få påpeka att det inte är jag som skall visa att energiåtgången är mindre med ett vattenburet system än med direktverkande elvärme. Det är centern som har påstått detta, och då bör bevisbördan ligga på det partiet. Men det är i och för sig inte detta vi skall ta ställning till utan det är den tidpunkt då de nya bestämmelserna skall träda i kraft.

Anf. 43 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Vad centern har sagt är att ett bättre isolerat hus ger lägre toppeffekt. Vi har sagt att vattenburen el i någon mån ökar handlingsfriheten, och därför är det lättare att krypa ur den felinvestering som enbart elvärme i de flesta fall innebär.

Det är klara besked, som knappast någon behöver få uttolkade för att förstå.

Anf. 44 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Det är inte handlingsfriheten vi diskuterar, och vi diskuterar inte ett bra eller ett bättre isolerat hus; vi jämför energiåtgången i identiskt likadana hus där uppvärmningssystemet är direktverkande elvärme eller ett vattenburet system. Centern har påstått att man sparar energi med ett vattenburet system. Det är inte jag som skall reda ut detta. Jag har bett centerns företrädare att för den fortsatta debattens skull klara ut hur man åstadkommer detta.

Anf. 45 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Vi vet att direktverkande el är något energisnålare än ett vattenburet system. Vad vi har sagt är att fördröjningen av bestämmelsernas ikraftträdande sannolikt innebär att en mängd hus med sämre isolering kommer att få direktverkande el. Det innebär en ökad bindning till ett högt elbehov och ökade toppbelastningar. Och det innebär också sämre handlingsfrihet. Vattenburen el innebär ändå att vi har ett system i husen som ger oss flera alternativ.

Anf. 46 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Nu kom Ivar Franzén med en mycket väsentlig upplysning. Han sade att det direktverkande systemet är energisnålare än det vattenburna. Därmed har Ivar Franzén raserat grunden för motionen.

Anf. 47 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! På intet sätt. Men varje sak måste sättas in i sitt rätta sammanhang. Och i helheten får fördröjningen av bestämmelsernas ikraftträdande just de effekter som vi beskriver i motionen. Det tycker vi är beklagligt.

Tisdagen den
14 december 1982

Vidgad användning av strafföreläggande

Anf. 48 PER OLOF HÅKANSSON (s):

Herr talman! Jag kan inte förstå annat än att centern, trots att det visar sig att delarna vid en summering pekar åt ett håll, i sin matematik får resultatet att peka åt ett annat håll. Det är en tankelapsus som centern kanske vid ett senare tillfälle får reda ut.

Anf. 49 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Två eller tre gånger har jag försökt reda ut begreppen för Per Olof Håkansson. Eftersom jag ändå inte tycks ha lyckats få Per Olof Håkansson att förstå vad jag har sagt, konstaterar jag än en gång att en byggnad som är sämre isolerad – och sannolikt får vi ett antal sådana som får direktverkande el – medför högre energiförbrukning och en ökad låsning till hög elförbrukning. Det är huvudanledningen till att vi tycker att det är försumligt och oansvarigt att inte nu fatta detta beslut.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 265 röster mot 48 för reservationen av Kjell Mattsson och Agne Hansson.

11 § Föredrogs

Justitieukskottets betänkanden

1982/83:8 Fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål (prop. 1982/83:44)

1982/83:9 Fortsatt försöksverksamhet med användning av telefon vid rättegång (prop. 1982/83:43)

1982/83:10 Fortsatt giltighet av lagen om tvångsåtgärder i spanings syfte i vissa fall (prop. 1982/83:46)

Kammaren biföll vad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

12 § Vidgad användning av strafföreläggande

Föredrogs justitieukskottets betänkande 1982/83:11 om vidgad användning av strafföreläggande, m. m. (prop. 1982/83:41).

Anf. 50 BJÖRN KÖRLOF (m):

Herr talman! Grundprincipen för straffrättsprocessen är att den som har blivit anklagad för ett brott också skall ha möjlighet att få sin sak förd inför domstol. Det har att göra med den grundläggande principen om att man har rätt att bli rentvådd från en anklagelse.

Domstolsprocessen bygger på ett tvåpartsförhållande med fri bevisprövning. Det är en viktig rättspolitisk princip att även mindre allvarliga gärningar skall handläggas inför domstol.

Vi kan samtidigt också konstatera att vårt rättsmaskineri är mycket hårt

Vidgad användning av strafföreläggande

ansträngt. Det har att göra med brottslighetens utveckling under tiden efter andra världskriget. Sedan 1950 har den anmälda brottsligheten ökat från 195 000 anmälda brott till ungefär 930 000 anmälda brott 1980. Omräknat efter folkmängd innebär det nästan en fyrdubbling. De som forskar i detta är ganska ense om att det inte rör sig om en statistisk villfarelse i form av minskat mörkertal, ökad anmälningsbenägenhet eller bättre poliseffektivitet. Även om naturligtvis sådana förhållanden kan påverka statistiken, rör det sig om en stor faktisk ökning av brottsligheten.

Vårt rättssystem hanterar denna starka ökning på litet olika sätt. Principen om hög frekvens och snabbhet i samhällsreaktionen parad med den förutsebarhet och rättssäkerhet som ligger i domstolsprocessen har successivt urholkats på olika områden. Ordningsbot, strafföreläggande och åtalsunderlåtelse är exempel härpå. 1980 – om jag håller mig till de siffrorna – gallrades med hjälp av dessa institut ca 315 000 individer bort från straffprocessen på ett tidigt stadium. Till detta kommer att brott som begås av barn under 15 år överlämnas till de sociala myndigheterna – och det kanske skall vara så. Det rör sig dock om en stor mängd brott.

Redan på ett tidigt stadium gallras ett stort antal anmälningar om brott bort. Polisen tvingas, med begränsade resurser, till svåra prioriteringar, och icke alltför allvarliga brott måste läggas åt sidan för att krafterna skall räcka till de verkligt allvarliga. Principiellt är det inte mycket att säga om det. Prioriteringsproblem står vi alltid inför. Det som inger oro är proportionerna. Ett mycket stort och, allvarligt nog, ökande antal brottsanmälningar avskrivs redan på polisenivån av tids- och resursskäl.

Från allmänhetens och allmänpreventionens synvinkel är förhållandet djupt otillfredsställande. I stor utsträckning har allmänhetens anmälningar till polisen av t. ex cykelstölder, stölder av bilsterio ur bilar m. m. fått karaktären av rutin och hänger samman med försäkringsvillkoren. Uppluckringen av rättsnormerna på ett så viktigt område som egendomsrätten är här mycket påtaglig. I själva verket kan man i praktiken tala om rättssystemets kollaps vad gäller denna typ av brottslighet. Upptäcktsrisken är mycket låg. Uppklaringsprocenten hos polisen likaså. Allmänheten tycks i vart fall i storstadsområdena ha resignerat och anmäler enbart för att få ut försäkringsbeloppen.

Därmed handlar det icke längre om ett straffrättssystem utan om ett delsystem i vår samhällsekonomi, en kostnad som successivt ökar inom det solidariska försäkringssystemet. Detta medverkar ytterligare till att göra brottslingen och hans framfart anonym och undergräver tilltron till hela straffrättssystemet.

Polisen får ensam agera också åklagare och domstol genom systemen med varning, tillsägelse, rapporttegift och ordningsbot.

Hur detta system fungerar från allmänpreventiv synpunkt är det svårt att ha någon helt klar uppfattning om. Men eftersom ordningsbotssystemet går efter schabloner – man betalar via postgirot – och den enskilde i allt väsentligt behåller sin anonymitet, kan vi ha anledning att tro att ganska många upplever ordningsboten som en "riskkostnad" som följer med t. ex.

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Vidgad använd-
ning av strafföre-
läggande*

bilnehavet och inte som en samhällelig straffreaktion. Han hade helt enkelt otur, genom att han fastnade i någon av de icke alltför täta maskor som polisen efter sin förmåga försöker spinna. Mot detta kan i och för sig invändas att systemet ändå allmänpreventivt fungerar ganska bra, låt vara att människorna inte direkt upplever det som ett straffrättsligt hot.

På det här viset mönstras en stor mängd brott bort ur systemet. År 1980 fick t. ex. 200 000 personer ordningsbotsföreläggande.

På åklagarna har lagts handhavandet av systemet med strafföreläggande som vi i dag behandlar. Detta är avsett att beivra något allvarligare gärningar än sådana som omfattas av ordningsbotsinstitutet. Allmänpreventivt har strafföreläggandet möjligen något högre verkningsgrad. De flesta uppfattar nog reaktionen som allvarlig från samhällets sida.

Vid själva benämningen häftar ordet straff, och det ger psykologiskt ett visst obehag. Förfarandet har också allmänpreventivt vissa fördelar. Det går ganska snabbt, reaktionen är i och för sig schablonartad men fyller kraven på förutsebarhet något så när, proportionalitet och konsekvens.

Men också från allmänpreventiv synpunkt finns mycket stora nackdelar. Ytterligare ett stort antal gärningar gallras bort på vägen till domstol. Gärningsmannen kan i stor utsträckning bevara sin anonymitet. Institutet inrymmer därtill den ganska obehagliga aspekten, att den tilltalade kan vara benägen att godta ett strafföreläggande, trots att han tycker att det är för strängt, just för att undgå att hamna inför domstol.

Det förslag som regeringen nu lagt fram och som utskottsmajoriteten godtagit – men inte vi moderater – innebär att man höjer gränsen för åklagarnas rätt att utfärda strafförelägganden från 60 till 100 dagsböter. Detta inger från de utgångspunkter jag nu talat om ganska stor oro. Taket för dagbotsförelägganden i detta avseende är nämligen 120 dagsböter. Man är alltså bra nära taket. År 1980 fick 95 000 personer strafföreläggande. Antalet kommer alltså med det här förslaget att öka kraftigt.

Ytterligare ett stort antal brott i närheten av gränsen för frihetsberövande påföljd, vilka inbördes har mycket olika beskaffenhet och svårighetsgrad, dras bort från domstolarna. Jag skulle vilja påpeka därutöver att förslaget i den delen från regeringens sida är illa förberett. Vi har inte fått reda på mer än två typer av brott, nämligen rattonykterhet och olovlig körning. Vad är det för flera typer av brott som på det här viset kommer att undandras från domstols handläggning?

Anonymiteten ökar ytterligare i vårt straffrättsystem. Även om åklagarna säkert kommer att försöka göra ett omdömesgillt arbete, får rättssäkerheten naturligtvis inte samma stabilitet över sig, bl. a. mot bakgrund av det outtalade men påtagliga hot som ligger i domstolsprocess, om man inte godtar föreläggandet.

Herr talman! Därutöver är det på det viset att betydande delar av vårt straffrättsystem är föremål för utredning i olika former. Rättegångsutredningen prövar olika möjligheter att rationalisera rättegångsprocessen. Vidare arbetar fängelsestraffutredningen med olika typer av påföljder inom straffsystemet och undersöker om man kan hitta bättre möjligheter att få

detta att fungera. Vidare arbetar frivårdsutredningen och polisberedningen. Det är verkligen att beklaga att riksdagen inte kunnat få möjlighet att pröva hur vårt straffrättssystem och kriminalpolitiska system fungerar i det större sammanhang som brottslighetsutvecklingen i vårt land utgör. Det är bl. a. mot de olika bakgrunder som jag nu skisserat som moderata samlingspartiet i utskottet inte har kunnat ställa sig bakom förslaget.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den moderata reservationen.

Vidgad användning av strafföreläggande

Anf. 51 ERIC JÖNSSON (s):

Herr talman! Justitieutskottets betänkande nr 11 som vi nu behandlar är föranlett av proposition 41 under innevarande riksmöte. Det gäller ett led i strävanden att med bibehållen effektivitet och rättssäkerhet försöka åstadkomma besparingar och förenklingar inom rättsväsendet. Därför föreslås i propositionen ett antal ändringar i processlagstiftningen. Om jag har räknat rätt är antalet åtta, man jag skall beröra bara ett av förslagen, eftersom vi i utskottet är överens om att de flesta av de föreslagna ändringarna bör genomföras.

Det förslag som vi inte är överens om – det har redan nämnts av Björn Körlof – gäller strafföreläggande. Beträffande övriga förslag vill jag hänvisa till utskottsbetänkandet.

Förslaget om ändring beträffande strafföreläggande innebär att det blir en utvidgning av området för strafföreläggande. Det sker genom att högsta antalet dagsböter som ett strafföreläggande får omfatta höjs från 60 till 100 – det nämndes av Björn Körlof. Syftet med förslaget är att åstadkomma ett ökat användande av strafföreläggande i stället för domstolsförfarande. Motivet för förslaget är att man vill minska den växande arbetsbördan inom de allmänna domstolarna. Men det är också med hänsyn till det ekonomiska läget som förslaget förs fram just nu.

I reservationen från moderata samlingspartiets ledamöter i utskottet framför dessa tveksamhet till förslaget. Som skäl för denna tveksamhet åberopas bl. a. att rättssäkerheten skulle gå förlorad genom att rättskipningen i mindre utsträckning kommer att bedrivas inför allmän domstol.

Självfallet är rättssäkerheten viktig, och den skall inte åsidosättas. Men det förtjänar i detta sammanhang att påpekas att den misstänkte alltid har rätt att få saken prövad inför domstol.

Ett annat skäl som anförts från reservanterna är att de anser att ett genomförande av det föreliggande förslaget skulle innebära en negativ inverkan på det allmänna rättsmedvetandet.

Utskottsmajoriteten delar inte den uppfattningen. Utvecklingen inom denna summariska handläggningsform ger, menar vi, inte belägg för detta. När strafföreläggandeinstitutet började tillämpas iakttoogs stor restriktivitet när det gällde avvikelser från det ordinära brottmålsförfarandet. Tillämpningsområdet för strafföreläggande har därefter undan för undan vidgats, utan att rättssäkerheten därigenom har trätts för när. Utskottsmajoriteten anser i likhet med regeringens föredragande att den växande arbetsbördan i de allmänna domstolarna och det ekonomiska läget är sådant att det är

Tisdagen den
14 december 1982

*Vidgad använd-
ning av strafföre-
läggande*

nödvändigt att på alla sätt försöka rationalisera formerna för beivrande av brott, i den mån det kan ske utan att rättssäkerheten hotas.

Vi menar att den föreslagna reformen i rådande läge framstår som angelägen. Genom den ges domstolarna faktiskt bättre möjligheter att prioritera beivrandet av den grövre brottsligheten, exempelvis narkotikabrott och ekonomisk brottslighet.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till justitieutskottets hemställan.

Anf. 52 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Jag tror att både majoriteten och minoriteten i utskottet är överens om att vi måste försöka komma fram till vägar som leder till bättre effektivitet och bättre utnyttjande av vårt straffprocessrättsliga system. På den punkten tror jag inte att det råder några delade meningar.

Men utskottet och riksdagen har inte fått något underlag för att göra ett sådant bedömande. Här rör det sig om ett enda förslag som går in i en liten del av straffrättsprocessen och rycker undan en ganska stor mängd brott ifrån den ordinarie domstolsprocessen. Det är detta vi ser på med betydande oro. Vi kan inte bedöma om detta system i dess helhet verkligen leder till besparingar och ökad effektivitet.

Av propositionen framgår inte i ekonomiska termer vilket besparingsmål som uppnås. Och vi vet inte vilka typer av brott – i en stor räkka av brott, som det handlar om här – som kommer att omfattas av den här möjligheten. Det är i och för sig rätt att den enskilde har möjlighet att, om han inte gillar strafföreläggande, föra saken till domstol. Men som jag försökte peka på i mitt huvudanförande finns det ändå ett tryck på den enskilde att försöka undvika domstol, delvis därför att han eller hon gärna vill vara anonym. Därför finns det risk för att ett strafföreläggande som den enskilde möjligen kan tycka är för hårt ändå godtas, just därför att denne vill undvika att hamna inför domstol.

Denna punkt är en rättssäkerhetsaspekt som det är angeläget att inte springa ifrån. Det är oerhört viktigt att de som blir anklagade för brott också har en chans att få brottmålet avgjort i den opartiska och säkra form som domstolsprocessen ändå innebär.

Anf. 53 ERIC JÖNSSON (s) replik:

Herr talman! Beträffande underlaget för att ta ställning vill jag säga: Förslaget till ändring av den nuvarande gränsen för strafföreläggande från 60 till 100 dagsböter kommer ursprungligen från riksåklagaren. Skälet för en sådan utvidgning är enligt riksåklagaren att åtskilliga rutinbetonade mål om rattonykterhet och olovlig körning skulle kunna avgöras utan domstols medverkan.

Sedan förslaget behandlats i regeringskansliet har det upprättats en promemoria inom justitiedepartementet, och den har varit ute på remiss hos en rad instanser. Flertalet av dessa remissinstanser har godtagit förslaget om

att höja gränsen för tillåtligt antal dagsböter för strafföreläggande från 60 till 100.

Jag tycker att det är en betryggande sakkunskap som har tillstyrkt förslaget. Därför bör också riksdagen utan tvekan kunna bifalla detsamma.

Anf. 54 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Propositionens huvudtanke om att lätta på trycket när det gäller den stora belastningen vid domstolarna kan synas legitim. Det föreslås rationaliseringar och förenklingar. Utskottet accepterar propositionens förslag men säger att rättssäkerheten måste upprätthållas och att andra menliga följder inte får uppkomma.

I en motion har några ledamöter från folkpartiet och centern ifrågasatt om det utskottet betecknar som "andra menliga följder" ändå inte skulle bli följden om gränsen för antalet dagsböter vid strafföreläggande höjdes till 100. Den gränsen innebär att fängelsestraffet tangeras, och det gäller en rad brott som i det allmänna rättsmedvetandet uppfattas som allvarliga. Straffskalan för brotten är ju anpassade så att också frihetsstraff kan komma i fråga, och särskilt rattonykterhet har ansetts vara ett brott där detta kan bli aktuellt.

Att som förare i trafiken uppträda onykter har i det allmänna medvetandet kommit att framstå som ett särskilt svårt brott. Bakom en sådan uppfattning står ett intensivt opinionsarbete av organisationer och föreningar men också av politiska partier och myndigheter. Jag tror att det råder stor enighet om att en sträng straffskala inskärper kravet på helnykterhet i trafiken. Regeringens förslag innebär att ungefär nio av tio rattonyktra kan sona brottet med ett enkelt strafföreläggande. Även om detta rent juridiskt kan ses som oantastligt, kommer det bland allmänheten att uppfattas som att statsmakten ser mindre allvarligt på trafiknykterhetsbrotten. Och om vi är överens om att en sträng lagstiftning verkar befrämjande på nykterheten i trafiken, så borde vi vara utomordentligt försiktiga innan vi vidtar sådana förändringar.

Jag kan som en enkel jämförelse nämna att vi i Sverige bedömer att omkring 20 % av dödsolyckorna i trafiken är alkoholbetingade. I andra länder, där man har en slappare lagstiftning, har man en betydligt högre andel dödsolyckor på grund av körning i onyktert tillstånd. I USA uppskattas t. ex. varannan dödsolycka i trafiken ha med alkoholförtäring att göra. Detta innebär att det relativt sett händer dubbelt så många olyckor i USA än i t. ex. Sverige. Härvidlag finns alltså alkoholen med i bilden vid de svårare olyckorna, och det föreligger ett direkt samband. Både trafiksäkerhetsverket och VTI har gjort liknande iakttagelser.

Det kan tyckas att jag lägger för stor vikt vid just trafiknykterhetsbrotten, men det är naturligtvis inte bara en slump. Ser vi tillbaka på tidigare handläggning, visar det sig också att den förra socialdemokratiska regeringen i en proposition våren 1976 diskuterade den här frågan. Den dåvarande departementschefen var beredd att acceptera en utvidgning av strafföreläggandet, när gränsen höjdes till högst 60 dagsböter. Departementschefen

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

Vidgad användning av strafföreläggande

Vidgad användning av strafföreläggande

påpekade emellertid att det utvidgade tillämpningsområdet av olika skäl var mindre väl ägnat för summarisk handläggning och då avsåg han just rattonykterheten. Han betonade särskilt att rattonykterhet i de flesta fall måste anses "alltför allvarligt för att strafföreläggande borde användas". Regeringens ståndpunkt den gången var att rattonykterhet kunde beivras genom ett strafföreläggande endast i extremt lindriga fall.

Det som vi motionärer upplever som alarmerande är att både regering och utskott gör rent bord med ett sådant synsätt. Enligt regeringsförslaget av år 1976 ansågs brottet alltför allvarligt, men den nuvarande regeringen tycker att 90 % av denna typ av brott kan komma i fråga för en förenklad handläggning. Som jag tidigare har framhållit kommer detta att uppfattas så, att man nu ser mindre strängt på detta mycket allvarliga brott.

Låt mig, herr talman, säga att regeringsförslaget och utskottsmajoritetens synsätt framstår – låt vara att detta är en lekmanmässig iakttagelse – som en paradox, ja rent av som en logisk kollision. Ett exempel. Lagstiftningen har skärpts när det gäller ekonomiska brott och miljöbrott, därför att dessa anses vara mycket allvarliga. Jag delar denna uppfattning. Men är det inte märkligt att man vid brott som medför stora risker för människoliv hänvisar till behovet av rationalisering och inbesparing av rättegångskostnader. All tillgänglig offentlig och internationell statistik visar ju att riskerna för att människoliv skall skördas ökar, om brottspåföljden är lindrig.

Den andra funderingen som man kan ha är att vid brott som prövas av domstol skall de personliga förhållandena vara vägledande för domslutet. Man skall alltså pröva det individuella fallet. Här har vi på trafikonykterhetens område gränsfall, som innebär att ett strafföreläggande enligt propositionen betyder att man nästan kommer i höjd med och i något fall också tangerar den gräns då fängelsestraff blir tillämpligt. I dessa fall kommer det inte att äga rum någon särskild prövning av personliga förhållanden.

En annan fråga är hur vi klarar harmoniseringen med lagstiftningen i grannländerna. Vårt närmaste grannland Norge har redan i dag en mycket sträng påföljd när det gäller trafikonykterhetsbrott.

Herr talman! Vi motionärer vill inte att samhällets påföljd skall ses som en repressalie för de brott som har skett. Vårt grundläggande men ändå mycket klara ställningstagande för att *inte* höja gränsen för strafföreläggande är att vi är övertygade om att en sådan förändring skulle bli både olycklig och i vissa fall inkonsekvent. Vad värre är: Den skulle uppfattas som en mera tolerant, eller rättare sagt som en mera slapp, syn på denna typ av trafikbrott med i förlängningen en sämre trafiksäkerhet. Jag beklagar att utskottets talesman Eric Jönsson inte hade något annat att säga i sitt inlägg än att det skulle vara ekonomiskt fördelaktigt på grund av rationaliseringar. Han trodde på större effektivitet och menade att rättssäkerheten skulle kunna klaras. Men han hade inte ett ord att säga om hur det skulle bli på just trafiksäkerhetsområdet.

Även om reservanterna inte har fäst lika stor vikt vid just trafiksäkerhetsbrotten som vi som står bakom motion 62 har gjort, förs det i reservationen ett principiellt resonemang som innebär att också den problematik som jag

har berört täcks in av den slutsats som reservanterna drar. Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde Börje Stensson och Olle Grahn (båda fp).

Anf. 55 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! I utskottets betänkande framhålls att rättskipningen skulle må väl av att domstolarna befrias från ett antal rutinmål och i gengäld får möjlighet att ägna insatser åt andra uppgifter, exempelvis mål om grövre brottslighet. Detta gäller särskilt den ekonomiska och organiserade brottsligheten inkl. narkotikabrotten och den grövre våldsbrottsligheten.

Om vi menar allvar med att beivrandet av denna brottslighet skall prioriteras, ges företräde, måste särskilda åtgärder vidtas för att uppfylla denna strävan. En vidgad användning av strafföreläggandeinstitutet är bara en av de lagstiftningsåtgärder som är erforderliga. Den starkt tilltagande brottsutvecklingen under det senaste decenniet har lett till en ökande belastning på hela rättsväsendet. Behovet av förenklingar i rättsproceduren är därför mycket större nu än tidigare.

Björn Körlof och övriga reservanter säger att det i propositionen inte anges vilka brott som skulle komma att omfattas av reformen. Vi bedömer det som olämpligt att utan en närmare utredning ta undan från domstolsprövning, som de säger, en sannolikt mycket stor grupp brott av inbördes olikartad beskaffenhet och svårighetsgrad. Då det gäller arten av brott som kan bli föremål för strafföreläggande görs i propositionen ingen ändring i nuvarande lagstiftning. Strafföreläggande får utfärdas beträffande brott för vilket ej är stadgat svårare straff än böter, dock ej normerade böter, och beträffande brott för vilket stadgas dagsböter eller fängelse i högst sex månader. Det möter inte några svårigheter att med ledning av de strafflatituder som är angivna för varje brott i brottsbalken eller i annan lagstiftning fastställa vilka brott, eller rättare sagt vilka typer av brott, som avses. Straffsatser av detta slag gäller genomgående för brott av ringa eller mindre beskaffenhet. Att strafföreläggande skall få användas för brott som förskyller högst 100 dagsböter i stället för 60 dagsböter innebär inte att nya brottskategorier kan bli föremål för strafföreläggande. Det innebär endast att brott inom samma brottskategori men med något strängare straff omfattas av lagförslaget. Med förslaget syftar man inte heller till att åstadkomma vare sig en strängare eller mildare strafftillämpning på området.

Reservanterna gör även invändningar från rättssäkerhetssynpunkt mot en vidgad användning av strafföreläggandeinstitutet. Det är då väsentligt att framhålla att strafföreläggande endast skall få användas i klara fall, där ett entydigt erkännande föreligger. Strafföreläggande får inte förekomma då det finns ett målsägandeanspråk eller då komplikationer kan uppstå på grund av reglerna om sammanträffande av brott i 34 kap. brottsbalken. Med anledning av lagrådets yttrande framhåller departementschefen det angelägna i att åklagaren har uppmärksamheten riktad på dessa frågor. Utskottet gör i detta sammanhang ett tillägg av betydelse. Utskottet framhåller att det vid

Tisdagen den
14 december 1982

Vidgad användning av strafföreläggande

överbägandena av om strafföreläggande bör användas i ett enskilt fall ankommer på åklagaren att se till att strafföreläggande inte används i exempelvis sådana situationer då det ter sig sannolikt att det brott som föreligger till bedömning skulle förklaras omfattat av en tidigare ådömd påföljd. Det rör sig med andra ord om fall där det nya brottet inte skall leda till någon särskild påföljd i form av böter. Den tidigare ådömda påföljden, exempelvis fängelse, villkorlig dom eller skyddstillsyn, gäller alltså också det nya brottet. En åklagare skall alltid vara objektiv i sina ställningstaganden, självfallet också när det gäller att ta ställning till om ett strafföreläggande skall utfärdas. Han skall inte bara företräda allmänna synpunkter utan också beakta målsägandens och den misstänktes intressen.

I propositionen beräknas att mer än 90 % av erkända fall av rattonykerhet och så gott som samtliga erkända olovliga körningar kommer att falla under ett på detta sätt utvidgat område för strafföreläggande. Detta betyder ett snabbare förfarande men därmed också snabbare straffreaktioner, vilket sannolikt får en större brottsavhållande effekt än ett i tiden utdraget domstolsförfarande med i stort sett samma utgång i fråga om brottspåföljd som genom strafföreläggandet.

Det är slutligen angeläget att framhålla att var och en som får ett strafföreläggande alltid har rätt att bestrida det och därmed få en domstolsprövning. Det finns också anledning att erinra om den misstänktes rätt till juridisk rådgivning enligt rättshjälpslagen. Informationen härom kan inte bara i detta utan även i andra sammanhang förbättras för att öka rättssäkerheten och minska risken för att misstänkta godtar strafförelägganden som de eljest kanske inte skulle ha godtagit.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 56 BJÖRN KÖRLOF (m) replik:

Herr talman! Hans Göran Franck säger att detta leder till ett snabbare förfarande och en snabbare reaktion, och underförstått är alltså detta bra ur allmänpreventiv synpunkt. Jag kan vara beredd att hålla med honom på den punkten. Men det finns också nackdelar ur allmänpreventiv synpunkt, och en nackdel är att det leder till ökad anonymitet. Det blir inget domstolsförfarande, utan den enskilde har möjlighet att mycket snabbt komma undan genom att godta ett strafföreläggande. I detta ligger någonting som inte är bra ur allmänpreventiv synpunkt. Men jag håller alltså i och för sig med om att det finns en viss allmänpreventiv vits med det här förslaget.

Vidare säger Hans Göran Franck att det inte är några svårigheter när det gäller att fastställa vilka brott som, om förslaget går igenom, kommer att falla innanför den här ramen. Men då måste man gå igenom hela brottsbalken och hela specialstraffrätten och se på detta. Vi vet inte – om jag nu skall uttrycka mig så – vilka gärningstyper som kommer att falla innanför denna ram. Vi har inte fått något annat underlag än just rattonykerhet och olovlig körning. I övrigt vet vi ingenting. Det är också detta som är obehagligt – att genomföra en så pass radikal reform som det ändå innebär att höja strafföreläggande-

gränsen utan att veta vilken typ av gärningar som kommer att falla inom ramen.

Slutligen en sista synpunkt. Åklagarna skall naturligtvis också se till den misstänktes intressen. Javisst. Vi har en bra åklagarkår i landet, och jag har inte alls någon anledning att misstro åklagarna på den här punkten. Men nog måste väl Hans Göran Franck hålla med om att det inte är samma rättssäkerhet hos åklagarinstitutionen i det här hänseendet som det är om man får ärendet inför domstol, med tvåpartsförhållande och allt som har att göra med det.

Anf. 57 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Det är alltid nödvändigt, när man väger olika intressen mot varandra, att göra prioriteringar. Och den prioritering som är nödvändig, med hänsyn till brottsutvecklingen och den rådande stora belastningen på hela rättsapparaten, är den som gjorts i förslaget.

När det gäller rättssäkerhetssynpunkterna är det möjligt att här göra invändning om risken för att den misstänkte för att undgå inställelse inför domstol godtar ett strafföreläggande som han kanske inte skulle ha gjort. På den punkten kan jag tillmötesgå Björn Körlof i någon mån.

Men detta måste avhjälpas på annat sätt än att man inte skall genomföra en reform av det slag som det här gäller och som har så stora fördelar. Jag har pekat på åklagarens skyldigheter samt på de möjligheter till rättshjälp som finns. Jag hoppas att informationen därom skall förbättras. Jag menar också att en ökad rättshjälp på detta område kan vara den bästa rättssäkerhetsgarantin.

Anf. 58 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Jag begärde ordet med anledning av Elver Jonssons inlägg när det gällde utskottets syn på frågor kring rattonykerhet.

Men först, herr talman, vill jag yrka bifall till majoritetens hemställan i utskottsbetänkandet – och också ta upp några allmänna synpunkter.

Det är alldeles självklart att majoriteten av utskottet ser med samma allvar på olika typer av brott som reservanterna. Därom tror jag inte heller att det råder någon tveksamhet efter den debatt som här har förevarit.

Men det är också alldeles klart att vi måste ta itu med de problem som finns när det gäller att kunna beivra det ökande antalet brott och att vi med stor kraft måste ta itu med de grova brotten. Det är en viktig del av allmänpreventionen, och det är även mycket viktigt när det gäller allmänhetens tilltro till vårt rättssystem.

När det gäller frågan om synen på rattonykerhet, som skulle kunna anses ha förändrats med hänsyn till utökningen av möjligheterna till strafföreläggande, är det lika självklart att vi ser med samma allvar på rattonykerhet som vi har gjort tidigare. Jag vill påstå att det sätt som vi nu kan agera på, om detta förslag blir riksdagens beslut, kommer att också öka möjligheten att snabbt beivra den här typen av brott. Det är kanske värre på det här området

*Vidgad använd-
ning av strafföre-
läggande*

än på många andra om det blir lång tidsutdräkt innan man får en dom fastställd.

Jag vill också peka på att när det gäller rattonykterhet är det andra delar av vårt rättsmaskineri, en annan typ av lagföring, som spelar minst lika stor roll som böterna. Detta framhåller ju även utskottet. Jag tänker på olika slag av polisingripande, på förundersökning och andra tvångsmedel, som ju kvarstår oförändrade. Vad som kanske är det allra viktigaste för den som blir fasttagen för rattonykterhet är förlusten av körkortet. Var och en vet att detta upplevs som mycket allvarligt för den enskilde och har en allmänpre-ventiv effekt av stort värde.

Till sist, herr talman, vill jag säga att vi även från utskottsmajoritetens sida – och jag talar då naturligtvis för centerpartiet – noggrant kommer att följa utvecklingen på trafiksäkerhetens område när det här beslutet har satts i kraft. Vi kommer att fortsätta att driva en kraftfull opinionsbildande verksamhet för att få människor att förstå att man inte sätter sig bakom ratten med alkohol i kroppen. Det är ju så vi skall gå till väga – att öka människors medvetenhet om att de själva skall ta sitt ansvar. I detta avseende är icke en ökning av möjligheterna till strafföreläggande något negativt, såsom vi bedömer det i dag. Men självfallet kommer vi också att följa utvecklingen noggrant för att kunna slå vakt om säkerheten på våra vägar. Det är betydelsefullt både för föraren och för alla de människor i övrigt som färdas på våra vägar.

Anf. 59 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Det vore mig fjärran – och dessutom högst förmätet av mig – att mena att utskottsmajoriteten skulle se mindre allvarligt på det som händer på våra vägar och att utskottsmajoriteten skulle hysa mindre oro för de trafikoffer som skördas på grund av att det förekommer bilkörning i samband med alkoholförtäring.

Men kvar står att 90 % av de fall som i dag har hanterats på annat sätt kommer att enbart ges ett strafföreläggande. Jag sade i mitt inlägg att det kommer att *uppfattas* som att samhället ser mindre allvarligt på trafiknykterhetsbrotten. Eftersom man i andra inlägg från utskottets sida, utöver Karin Söders, har talat om att det gäller att prioritera det som man anser som allvarligt och "prioritera bort" det som inte är lika allvarligt, kan jag inte tolka det på annat sätt än att just dessa brott, som tidigare har prövats i domstol, inte längre skall betraktas med samma allvar. Här gäller det att spara pengar och få en mindre arbetsbörda. Det är något av en huvudtes i utskottets argumentering.

Visste vi, herr talman, att det gick lika bra med den föreslagna ordningen är det klart att jag skulle vara beredd att följa utskottsmajoritetens förslag. Men utan att veta effekterna, utan den analys och det underlag som vore rimligt, lägger man om metoderna.

Samstämmigheten om att man skall se allvarligt på trafiknykterhet är total i kammaren. Men vi är inte överens om hur vi skall begränsa antalet trafiknykterhetsbrott. Fortfarande är det alldeles för många olycksfall i

trafiken som har samband med alkohol. Jag tycker att utskottet här, genom att främst se förslaget som en besparing och en rationalisering, har förenklat problemet.

Anf. 60 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Jag vill verkligen lägga till rätta den uppfattning som Elver Jonsson har om vad utskottsmajoriteten tycker i detta avseende. Han menar att vi skulle göra en ny prioritering av allvaret i olika brott. Det är inte det som det här är fråga om. Prioriteringen gäller vilka brott som kan hanteras med ett enklare förfarande för att resurser skall kunna tas i anspråk för ett snabbare beivrande av de ännu allvarligare brotten. Det är där som prioriteringen sker. Det är således inte fråga om någon "nedprioritering" av allvaret när det t. ex. gäller rattonykterhet.

Allmänhetens uppfattning av riksdagens syn på rattonykterhet är naturligtvis beroende av det opinionsbildande arbete som vi riksdagsledamöter bedriver. Jag vill för mitt partis vidkommande säga att vi, efter dagens riksdagsbeslut, ser med lika stort allvar på rattonykterhet som vi tidigare gjorde. Det kommer vi också att hävda inför allmänheten. Och jag vill hänvisa till det som jag tidigare sade om andra delar av den lagföring som en person kan utsättas för när det gäller brottet rattonykterhet. Därutöver kommer vi att fortsätta det opinionsbildande arbetet för nykterhet bakom ratten, till befrämjande av tryggheten för både föraren och övriga människor.

Anf. 61 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Det finns alltså inte någon skillnad i vår syn på hur allvarlig rattonykterhet är. Min invändning har varit att utskottet, f. ö. även regeringen i propositionen, har gjort det enkelt för sig. Utan att veta om den nu föreslagna ordningen kommer att uppfattas som en lika sträng påföljd vill man göra denna förändring. Jag sade också att utskottstalesmännens uttalanden om vad man skall prioritera och vad man skall hålla tillbaka i domstolsarbetet ändå kunde ge upphov till misstanken att man inte längre ser lika allvarligt på rattonykterhet. Klart är i alla fall – det har ingen bestritt i debatten – att regeringen och utskottsmajoriteten ser annorlunda på denna fråga än vad regeringen gjorde våren 1976. Det framgår också av utskottsbetänkandet.

Den föreslagna förändringen, som innebär att 90 % av dessa brottslingar endast får strafföreläggande, är som jag ser det en eftergift, till förmån för vissa besparingar och förenklingar. På den punkten är det alldeles klart att så kommer att bli fallet. Priset, herr talman, för denna "förenkling" och "besparing" kommer erfarenhetsmässigt att bli högt. Förändringen kommer att kosta pengar och tyvärr kanske också människoliv.

Anf. 62 KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Jag hoppas att det, efter denna debatt, står helt klart att det inte har inträtt någon förändring när det gäller riksdagens syn på allvaret i

brottet rattonykterhet. Det är självfallet ett mycket allvarligt brott.

Vi har alla ett ansvar att följa upp vad som händer och att, som jag tidigare har sagt, bedriva ett opinionsbildande arbete för nykterhet bakom ratten. Det arbetet pågår intensivt.

Eftersom samarbetet mellan de nordiska länderna har återopats här tidigare, vill jag påpeka att vi skall ha ett trafiksäkerhetsår tillsammans med övriga nordiska länder. Där kommer naturligtvis sådana här frågor också att ha en hög prioritet. Låt oss jobba vidare på den vägen och enas om att vi skall ha en så säker trafik på vägarna som det någonsin går.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (vidgad användning av strafföreläggande)

Utskottets hemställan bifölls med 226 röster mot 85 för reservationen av Björn Körlof m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2-5

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Föredrogs

Justitiekammarens betänkanden

1982/83:12 Disciplinära påföljder för advokater (prop. 1982/83:42 delvis)

1982/83:13 Ändring i rättshjälpslagen (prop. 1982/83:57)

Lagutskottets betänkanden

1982/83:12 Ändring i lagen (1938:121) om hittegods (prop. 1982/83:59)

1982/83:13 Internationella namnregler (prop. 1982/83:38)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

14 § Ändring i atomansvarighetslagen

Föredrogs lagutskottets betänkande 1982/83:15 om ändring i atomansvarighetslagen (prop. 1981/82:163).

Anf. 63 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I betänkande nr 15 från lagutskottet, som vi nu behandlar, föreslås att riksdagen fattar beslut om ändringar i atomansvarighetslagen. Betänkandet grundar sig på regeringens proposition 1981/82:163. Till utskottsbetänkandet har jag fogat en reservation, som bygger på vpk:s partimotion 1981/82:2460. Reservationen skiljer sig endast litet från utskottets förslag. Skillnaden ligger i att jag vill att riksdagen skall ge regeringen till känna vad utskottet utgår ifrån skall ske. Jag har också velat markera att de verkliga kostnaderna bakom kärnkraften, som i fråga om ansvarigheten är

potentionellt väldigt stora, skall komma till uttryck i priset på den elkraft som kommer från kärnkraftverken.

Jag vill först ge några allmänna synpunkter kring ansvarigheten bakom kärnkraften. Det moderna industrisamhällets tillkomst och fortsatta utveckling hänger nära samman med utvecklingen av tekniken. Tekniken har alltid haft en dubbel karaktär. Å ena sidan har den tekniska utvecklingen bidragit till en väldig ökning av den mänskliga produktiviteten och därmed möjligheterna till välfärd. Å andra sidan har teknikens utveckling inneburit ökad miljöförstöring och en väldig ökning av skadorna vid militära konflikter. Det finns sålunda problem med teknikanvändningen, också när det gäller fredliga tillämpningar. I vissa fall har nya tekniker fört med sig sådana olägenheter eller hotande faror att deras användning direkt ifrågasatts i samhällsdebatten. Exempel på sådan teknikanvändning är kärnkraften och flygtransporter med överljudsfart. I dessa fall rör sig debatten om att väga risker och olägenheter mot den nytta man kan få ut. Det är ju om riskerna och om hur man ekonomiskt skall kunna gottgöra de skadelidande, de som drabbas när dessa risker utlöses i verkliga skador, som det nu aktuella betänkandet från lagutskottet handlar.

1970-talets strid om kärnkraftens vara eller inte vara i Sverige, som ju utmynnade i folkomröstningen i mars 1980, är det väl överflödigt att nu referera. Den är fortfarande i så färskt minne att alla vet vad den handlade om. Jag vill bara framhålla som min mening att resultatet av denna folkomröstning måste respekteras, trots att frågeställningarna i omröstningen kom att bli bortblandade genom framförande av tre alternativ.

Jag anser – i likhet med energiministern Birgitta Dahl – att utgångspunkten för landets energipolitik alltså skall vara att kärnkraften skall vara avvecklad till år 2010. Men vi får vara beredda på att starka krafter redan nu är i gång för att rucka på denna inriktning. Kärnkraftverkens ägare talar om en 40-årig livslängd hos reaktorerna, och man försöker introducera kärnvärmerektorer i Sverige trots att riksdagen uttalat sig för att vi inte skall ha sådana i landet. Med hänsyn till den långsiktighet som ligger i alla energipolitiska beslut är det viktigt att de beslut som grundar sig på utslaget i folkomröstningen ligger fast.

Jag går med detta över till att kommentera de försäkringsmässiga frågor kring kärnkraften som utskottsbetänkandet handlar om.

Man kan säga att det finns två typer av risker. Den ena typen leder till olyckor av begränsad räckvidd och förekommer så ofta att det går att förutsäga frekvensen med statistiska metoder. Då går det också att beräkna försäkringspremier som via försäkring jämnar ut kostnaden för dessa skador mellan de skadelidande och de icke skadelidande risktagarna. Den andra typen av risker avser skador som är av sådan dimension och förekommer så sällan att de på grund av denna sin karaktär inte är försäkringsbara. Exempel på denna senare typ är krigsskador, naturkatastrofer och följder av konflikter i samhället. Påverkan från sådana händelser friskrivs vanligen i försäkringsavtal under termen "force majeure", som fritt kan översättas med "övermäktiga omständigheter".

Tisdagen den
14 december 1982

Ändring i atom- ansvarighetslagen

Den nu aktuella atomansvarigheten gränsar klart till den senare typen av risker. Vad som klart går att försäkra är själva anläggningarna för generering av elkraft. Men även här kan ersättningskraven bli stora. Det visar kostnadsbilderna efter olyckan i TMI 2 i USA. Den olyckan inträffade ju den 28 mars 1979 och är ännu inte slutreglerad vad gäller skadan på anläggningen. Sakskadorna kommer att dra en kostnad på över 1 000 miljoner dollar, räknar man med. Någon människa kom inte direkt till skada, men för indirekta ekonomiska skador har ändå utdömts ett belopp på 20 miljoner dollar och 5 miljoner dollar till en fond för forskning och vissa medicinska aktiviteter rörande skadan. Försäkringsbeloppet, som är 300 miljoner dollar, förslår sålunda inte långt.

Mot den här bakgrunden framstår det som ytterst angeläget med den revision av den svenska atomansvarighetslagen som vi snart skall besluta om. Under uppbyggnadsskedets första fas ansågs det angeläget att den svenska kärnkraften inte skulle belastas med för höga försäkringskostnader. De belopp som fastställdes i den atomansvarighetslag som vi nu skall ändra i var därför låga, och staten tog på sig en avgörande del av det ansvar som kunde tänkas uppkomma vid en kärnkraftsolycka.

Genom det nu föreliggande förslaget ändras denna inriktning. Det försäkrade ägaransvaret höjs från nuvarande 50 milj. kr. till 500 milj. kr. per olycka. Det är en tiofaldig ökning i löpande penningvärde. Det är samma tiofaldiga ökning som kostnaden för kärnkraftsutbyggnaden per kilowatt utbyggd effekt undergått under de senaste 10–15 åren, nämligen en kostnadsstegring från 1 000 till 10 000 kr./kW utbyggd effekt.

Med försäkringsbeloppet 500 milj. kr. per olycka anser utskottet att man närmar sig taket för vad som kan uppbyggas i försäkringskapacitet inom Sverige. Ovanpå det försäkrade ansvaret kommer två steg med statsansvar, av vilka det senare steget säkras genom gemensamma insatser från konventionsstaterna. Den maximala ersättningen per olycka blir efter de nu föreslagna höjningarna 2 400 milj. kr. i nuvarande penningvärde och växlingskurs. Det innebär en ökning i förhållande till vad som nu gäller med 1 440 milj. kr.

Ovanpå detta föreslås nu att den svenska staten skall garantera ett fjärde ersättningssteg på 600 milj. kr., så att den totala statsgarantin kommer att uppgå till 3 miljarder per olycka. Skulle detta ändå inte förslås, anges det att riksdagen genom en särskild lag i ett femte steg kan fylla på med medel upp till full ersättning.

Dessa uppräknningar är givetvis angelägna, och jag har inget att erinra däremot. Det har inte heller utskottet, som tillstyrker bifall till propositionen. Utskottet påpekar emellertid i sin skrivning att värdet av statsgarantin snabbt kan ändras genom exempelvis en devalvering. När propositionen beslutades innebar förslagen en höjning av statsgarantin med 50 %. Men när vi nu går att godkänna förslaget här i kammaren, innebär det endast en höjning med 25 %. Utskottet förutsätter här att regeringen följer utvecklingen och återkommer till riksdagen med förslag till höjning av beloppets

gränsen så snart detta visar sig erforderligt. Jag delar här givetvis utskottets uppfattning.

Slutligen: Som jag redan inledningsvis anförde skiljer sig inte reservationen särskilt mycket från utskottets skrivning. Vad vi velat markera genom reservationen är att ägaransvaret undan för undan måste ökas, så att inte staten lyfter av ansvarskostnader som rätteligen borde belasta kärnkraftsindustrin. Ansvarskostnaden bör komma till uttryck i priset på elkraften. Det borde f. ö. kunna övervägas om inte kärnkraftsindustrin bör åläggas en särskild avgift till staten för det mycket stora ansvarsåtagande som staten fullgör. I USA har man ju byggt steg 2 i ansvarigheten på en uttaxering av 5 miljoner dollar per reaktor med en effekt om minst 100 MW, när ansvarssumman i underliggande steg överstiger 160 miljoner dollar.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till min reservation som är fogad vid lagutskottets betänkande 1982/83:15.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 64 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Fru talman! Per Israelsson har som reservant gjort det ganska lätt för mig. Han har redovisat innehållet inte bara i reservationen utan också i majoritetsskrivningen, så jag har ingen anledning att närmare beröra de olika förslag som vi nu skall ta ställning till. Jag skall inte heller beröra Per Israelssons reflexion, huruvida man i framtiden kommer att respektera utfallet av folkomröstningen om kärnkraften.

Det råder inget tvivel om att avsevärda förstärkningar föreslås både när det gäller innehavarsvaret och när det gäller ersättningar i övrigt enligt den s. k. Pariskonventionen om atomansvarighet. Genom den konstruktion av ansvarsfördelningen i fyra steg och genom de väsentliga höjningar av ansvarighetsbeloppen som anges i lagförslaget förstärks skyddet avsevärt för eventuellt skadelidande. Ytterst kan man, som Per Israelsson var inne på, införa ett femte steg – dvs. att riksdagen går in och genom en särskild lag ytterligare förstärker ersättningsbeloppet. Utskottet konstaterar dessa förstärkningar med tillfredsställelse och finner det angeläget att de nya reglerna nu antas. Så långt är vi ju eniga, och det var intressant att Per Israelsson inledningsvis också underströk att vi i stort sett är eniga kring förslaget. Vpk menar dock att ägaransvaret enligt förslaget fortfarande är för litet, trots den höjning som föreslås från 50 miljoner till 500 miljoner per olycka.

Hur långt man skall gå när det gäller ägaransvaret är naturligtvis någonting som man kan bedöma på olika sätt. Vi har från utskottsmajoritetens sida emellertid gjort den bedömningen att 500 miljoner är det belopp som det nu torde vara möjligt att täcka in genom försäkring. Det är f. ö. intressant att utskottets centerledamöter, som ju i princip ansluter sig till att kärnkraftsindustrin skall stå för hela skadeståndsansvaret, ändå i sitt särskilda yttrande som är fogat till betänkandet accepterar gränsen på 500 miljoner. De finner

*Ändring i atom-
ansvarighetslagen*

nämligen att det föreslagna förhållandet mellan ägaransvar och statsansvar är väl avvägt. En begränsning av ägaransvaret är också i linje med Pariskonventionen.

I reservationen från vpk står det att förslaget är en etapp på vägen. Det tror jag, fru talman, att vi kan vara eniga om. Utskottet säger också att regeringen nog bör följa utvecklingen, vilket är helt naturligt med hänsyn till den urholkning som devalveringen m. m. medför när det gäller de internationella skadeståndsbeloppen. Detta innebär naturligtvis också att man följer utvecklingen när det gäller avvägningen mellan ägaransvar och övrigt ansvar.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 65 PER ISRAELSSON (vpk):

Fru talman! Per-Olof Strindberg och jag är i sak inte så oense. Den största åsiktsskillnaden ligger faktiskt i ett tillkännagivande, vilket jag redan har anfört. Jag skall bara göra några ytterligare kommentarer.

Vi har ett kärnkraftverk – ett verk med två reaktorer – som ligger mycket illa till om det skulle bli en skada. Vi får hoppas att det inte händer. Men om det ändå skulle hända en olycka så är det Barsebäcksverket som ligger mest illa till. Skulle det ha placerats i dag tror jag inte det hade legat där det ligger. Vi har från dansk sida också fått erinringar om att det ligger där det ligger och om de potentiella risker som detta kan innebära för Danmark och dess största stad Köpenhamn. Detta innebär ju också att ansvaret för skador skulle bli enormt stort om det skulle hända någonting just där. Det skulle kunna bli stort gentemot ett annat land. Därför har vi framhållit och framhåller fortfarande att ett av de allra första kärnkraftverken som bör avvecklas, och som borde avvecklas så snart som möjligt, är just Barsebäck på grund av sitt geografiska läge.

Om det ändå skall drivas har vi hävdad att man borde minska möjligheterna för att det blir omfattande skador genom att anlägga en filteranläggning i anslutning till Barsebäcksverket. Detta borde kunna minska skadornas omfattning och därmed också det ansvar som både försäkringsbolag och staten skulle få ta på sig om det verkligen hände någonting.

Anf. 66 PER-OLOF STRINDBERG (m):

Fru talman! Jag tror att det ligger utanför lagutskottets kompetens att nu gå in i någon diskussion om de olika åtgärder som skall vidtas för att öka säkerheten i Barsebäck. Däremot menar vi från utskottsmajoritetens sida att de avsevärda förstärkningar som ändringarna i atomansvarighetslagen medför skall kunna täcka de risker vi bedömer kan föreligga.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 och 2

Utskottets hemställan bifölles.

Mom. 3 (översyn av anläggningsinnehavarens ansvarighet)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 17 för reservationen av Per Israelsson.

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Vissa aktiebolags-
rättsliga frågor*

15 § Vissa aktiebolagsrättsliga frågor

Föredrogs lagutskottets betänkande 1982/83:16 om vissa aktiebolagsrättsliga frågor.

Anf. 67 JOAKIM OLLÉN (m):

Fru talman! Jag läste i morse en artikel av en f. d. handelskammardirektör, som bl. a. beskriver sitt inträde som ung jurist i Stockholms handelskammare hösten 1942 och de personer han då mötte i näringslivet och de företagare han stötte ihop med på följande sätt:

”Den tidens handelskammarmän var starkt liberala. Många hade börjat med två tomma händer och byggt upp företag som präglade den tidens Stockholm – och alltså präglar dagens.

Byråkrati och statliga eller kommunala regleringar var dem främmande. Den fria konkurrensen var för dem den på sikt reglerande faktorn, om man skulle kunna förse konsumenterna med så goda och så billiga produkter som möjligt.

Det var inte riktigt samma värld som jag lämnade hösten 1970. Samhällsklimatet hade under dessa nära 30 år förändrats. Den fria marknadsekonomins spelregler hade steg för steg satts ur kraft.

Samhällslivet i vidaste mening hade politiserats. Politiker och myndigheter – yrkestyckare – hade trängt in och begränsat det område som tidigare präglades av företagare, initiativ och fri konkurrens.”

Fru talman! Jag tycker att artikelutdraget bildar en bra bakgrund till den diskussion om lagutskottets betänkande 16 som nu skall ta sin början. Detta betänkande handlar just om förslag till ytterligare regleringar, i det här fallet på det aktiebolagsrättsliga området.

På tre punkter har socialdemokraterna bestämt sig för att hos regeringen begära utredningar syftande till ytterligare regleringar. Nu skall man naturligtvis inte av detta faktum dra slutsatsen att socialdemokraterna är på fel väg. Alla regleringar är förvisso inte skadliga. Det är att göra det för lätt för sig att påstå att varje reglering i sig, att varje ny lag i sig skulle vara försvårande för t. ex. den fria konkurrensen, för näringslivet eller i övrigt för människors möjligheter att skapa sig en egen tillvaro. Exempelvis det arbete med en ny handelsbolagslag som utträttades under de gångna borgerliga åren och som syftade till att i betydande utsträckning förenkla det hela visar att det också genom ny lagstiftning går att göra tillvaron enklare, mindre byråkratisk, mindre reglerad. Men de utredningskrav som socialdemokraterna i det här fallet framställer har inte det syftet. De har inriktningen att åstadkomma ytterligare en försvårande reglering, en reglering som vi menar kan ställa till

Tisdagen den
14 december 1982

*Vissa aktiebolags-
rättsliga frågor*

problem för näringslivet – och då inte minst för de små och medelstora företagen.

Vad är det som socialdemokraterna vill ha utrett, och som de vill ha lagförslag om? Det är främst fråga om en utredning om ansvarsgenombrott, eller s. k. haftung, och koncernförhållanden. Bakgrunden till det är att man vill överväga huruvida det skulle finnas större möjligheter än de som redan har skapats att bryta igenom det ansvarsförbehåll som gäller i exempelvis aktiebolag – där de enskilda delägarna inte är personligt ansvariga för företagets skulder – och lägga ansvaret för företagets skulder direkt på de enskilda personerna. Exakt vad det är socialdemokraterna är ute efter med detta utredningskrav är litet svårt att veta. Man kan kanske inte precis gratulera regeringen till att få ett utredningskrav som är så allmänt hållet som det nu framställda är. Man säger nu att tiden, enligt utskottets mening, är mogen för en mer övergripande utredning av frågan om betalningsansvar för juridisk persons skull. Exakt vad som avses med detta framgår alltså inte.

Från reservanternas sida har vi framhållit att principen om personlig ansvarsfrihet är av stor betydelse för aktiebolagsformens möjligheter att fungera på ett bra sätt. I själva verket kan man nog säga att möjligheterna att bedriva näringsverksamhet utan personligt ansvar har varit av mycket stor betydelse för utvecklingen inom svenskt näringsliv och därmed för vårt välstånd över huvud taget. Till yttermera visso pågår f. n. på detta område redan utredningsarbete. Inte mindre än tre utredningar studerar på olika sätt frågor som har anknytning till den nu aktualiserade, om ansvarsgenombrott, som socialdemokraterna alltså vill ha ytterligare utredd.

Man kan redan av det skälet fråga sig om det är motiverat att belasta det redan rätt tyngda utredningsmaskineriet med en ny utredning på det sätt som socialdemokraterna nu kräver. Det verkar faktiskt, fru talman, som om utskottsmajoriteten inte har hört talas om de nya signalerna från statsrådet Carlsson om en effektivisering av utredningsväsendet – förvisso inte första gången sådana signaler kommer från en ny regering.

Den andra fråga som socialdemokraterna nu vill ha utredd är om man skall kunna använda bulvanförhållanden i olika sammanhang. Också på den punkten är utredningskravet ovanligt luddigt och allmänt. Vad är det egentligen socialdemokraterna är ute efter? Visserligen förekommer bulvanförhållanden i samband med ekonomisk brottslighet, det vet vi alla. Man kanske också kan säga att bulvanskap ofta förknippas med något som är litet dunkelt, litet mystiskt och litet skumt. Men exempelvis den Konsumföreståndare som upptäcker att man i ICA-butiken bredvid har ett specialerbjudande på kaffe som han gärna vill utnyttja – men inte vill ge sig dit själv och ge sig till känna utan ber en god vän att inhandla kaffet – använder sig också av ett bulvanförhållande. Och det är väl ändå inte något sådant socialdemokraterna vill förbjuda? Men vad är det ni vill? I vilka sammanhang vill ni förbjuda bulvanförhållanden och i så fall varför?

Den tredje fråga som socialdemokraterna nu vill ha utredd och som de vill ha förslag från regeringen om är likvidationsreglerna för aktiebolag. F. n. skall ett aktiebolag som har förlorat två tredjedelar av sitt kapital, efter en

viss tågordning förklaras i likvidation. Nu vill socialdemokraterna – eller de socialdemokrater som undertecknat den motion som ligger till grund för majoritetens hemställan i detta avseende – att de kraven skall skärpas, så att det skall räcka med att endast hälften av kapitalet är förbrukat. Vidare vill de ha krav på att det efter tre månader skall vara full kapitaltäckning – ett krav som är utomordentligt betungande inte minst för nystartade företag, där det initialt sker en kapitalförbrukning som inte utan vidare vänds i den vinst som krävs för att nå den kapitaltäckning socialdemokraterna här är ute efter.

Nu säger visserligen majoriteten att man inte skall vara slaviskt bunden till de krav som framställs i motionen. Också i det hänseendet är detta utredningskrav allmänt hållet, men det är inte desto mindre så att motionärerna bakom denna socialdemokratiska partimotion har framställt kravet. Och vi kan inte dra någon annan slutsats än att ett genomförande av en sådan regeländring skulle verka utomordentligt försvårande för näringslivet i allmänhet och direkt negativt för nyföretagandet.

Vidare kan man ställa frågan: Vilken effekt skulle en skärpning av de här reglerna få för kampen mot den ekonomiska brottsligheten? Tror verkligen socialdemokraterna att de företagare som har ont uppsåt skulle förändra inställning eller lägga ned sin verksamhet väsentligt snabbare bara därför att man ändrar lagreglerna på denna punkt? Det är nog en optimism som är något för stor.

Fru talman! Vi reserverar menar att de här förslagen från socialdemokraterna visar litet av verkligheten bakom talet om att man vill stimulera nyföretagande och småföretagande. Det gäller särskilt de två utredningskraven beträffande ansvarsgenombrott och beträffande likvidationsreglerna. I stället visar detta att socialdemokraterna vill gå vidare med den typ av försvårande regleringar som skildrades i den inledningsvis citerade artikeln. Nu gör majoriteten visserligen detta med den förlösande motiveringen att den ekonomiska brottsligheten skall bekämpas. Då får, säger man ofta från socialdemokratiskt håll, de seriösa näringsidkarna tåla litet grand av regelskärpningar för att vi skall komma åt de skumma. Men här tror jag att socialdemokraterna gör sig skyldiga till något av ett tankefel. Den här typen av ytterligare regleringar gör det nämligen ännu mera lockande att alldeles strunta i samhällets regelsystem. Eller uttryckt på ett annat sätt – den här typen av ytterligare regleringar ökar också ytterligare konkurrensfördelarna för de ekonomiska brottslingarna, och i motsvarande mån minskas konkurrensfördelarna för dem som ändå försöker vara hederliga och leva upp till samhällets krav.

Jag vill gärna tro att socialdemokraterna menar allvar när de säger att de har ett intresse för nyföretagande och småföretagande. Men jag tror att de är inne på en farlig väg om de tror att man skall kunna stimulera denna för samhället så viktiga verksamhet genom ytterligare regleringar av det slag man nu föreslår.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4, 5 och 6.

Tisdagen den
14 december 1982

*Vissa aktiebolags-
rättsliga frågor*

Anf. 68 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! I föreliggande betänkande från lagutskottet behandlas ett antal motionskrav inom det aktiebolagsrättsliga området. De gäller bl. a. ansvarsgenombrott, alltså ett visst personligt ansvar inom bolag och i ekonomiska föreningar, de gäller bulvanskap och likvidation av aktiebolag.

En genomgående motivering till motionerna är att förslagen skulle vara led i kampen mot den ekonomiska brottsligheten. Bortsett från en centermotion om aktiers röstvärde behandlas här endast motioner från socialdemokraterna och vpk.

Flera av de krav som framställs i motionerna avstyrks av ett enigt utskott eller av alla utom vpk. Avslagsmotiveringen är främst att frågorna nyligen prövats, att de är under utredning eller att kraven är av sådan art att de av andra skäl inte bör tillstyrkas.

I två fall tillhör vi centerpartister i lagutskottet reservanterna. Det gäller frågorna om ansvarsgenombrott och tvångslikvidation. Däremot har vi inte motsatt oss kravet på utredning av bulvanförhållanden.

Fru talman! Det är synnerligen viktigt att lagstiftningen och andra åtgärder av samhället utformas så, att förutsättningarna för ekonomisk brottslighet så mycket som möjligt begränsas. Samtidigt måste vi när vi gör ändringar i lagstiftningen se till att vi inte inför regler som hindrar en seriös verksamhet i aktiebolagsform. Sedan vi 1975 fick en ny aktiebolagslag har, främst under de borgerliga regeringarnas tid – eftersom det har varit sådana sedan 1976 – åtskilliga reformer inom aktiebolagsrätten numera genomförts, bl. a. i syfte att minska eller begränsa möjligheterna till ekonomisk brottslighet.

Jag kan nämna att bestämmelser om näringsförbud i samband med konkurs infördes 1980. För att undersöka om dessa regler om näringsförbud bör utvidgas tillsatte mittenregeringen i början av detta år en särskild utredning för att se över näringsförbudet.

En annan lagändring är att bestämmelser om kvalificerade revisorer i alla nya aktiebolag införs från kommande årsskifte. I övriga aktiebolag skall bestämmelserna tillämpas från 1988, då man räknar med att det finns tillräckligt många auktoriserade eller godkända revisorer.

Likvidationsreglerna för aktiebolag har ändrats, bl. a. genom att möjligheten till fattiglikvidation av aktiebolag avskaffats.

Vidare har vi fått en ny lagstiftning om handelsbolag och nya redovisningsregler för ekonomiska föreningar.

Detta är några exempel på det successiva arbete med reformer inom aktiebolagslagstiftningens område som har gjorts. På det här området pågår flera utredningar.

I föreliggande betänkande behandlas bl. a. ett motionskrav om ansvarsgenombrott, innebärande att det skall finnas ett visst personligt ansvar för aktiebolags åtagande.

Utmärkande för verksamhet som bedrivs i aktiebolagsform är att ansvaret för skulder som uppkommer i verksamheten drabbar bolaget som sådant och att delägarna svarar endast med sitt insatskapital. Till skydd för borgenärer-

nas intresse har därför uppställts ett omfattande regelsystem som innebär garantier för att en bolagsförmögenhet verkligen skapas vid bolagets bildande och att detta bundna kapital inte sedan försvinner under bolagets verksamhet. Detta gäller i huvudsak också ekonomiska föreningar. Inte heller i en ekonomisk förening kan borgenärerna vända sig mot medlemmarna personligen.

Undantag har dock redan gjorts från reglerna om delägarnas ansvarsfrihet. Det gäller exempelvis före ett aktiebolags bildande och det gäller även om ett aktiebolags styrelse underlåter att fullgöra sin likvidationsskyldighet. Likaså kan personligt ansvar gälla för redovisning av källskatt samt för inbetalning av mervärdesskatt och arbetsgivaravgifter för dem som företräder en juridisk person.

Vissa frågor om ansvarsgenombrott utreds f. n. Det gäller bl. a. solidariskt betalningsansvar på skatte- och avgiftsområdena. Det kan också erinras om att kommissionslagskommittén utreder frågor som har anknytning till motionsspörsmålen.

Frågan om återvinning i konkurs har setts över av en arbetsgrupp inom brottsförebyggande rådet. Konkurslagstiftningen ses f. n. över. Och som jag nämnde har i början av detta år en utredning tillkallats för att se över bestämmelserna om näringsförbud.

Med hänvisning till grunderna för både aktiebolagsrätten och gällande regler samt till pågående utredningsarbete bör enligt vår uppfattning motionskraven om ansvarsgenombrott avisas.

I en socialdemokratisk partimotion föreslås ändrade regler för likvidation av aktiebolag. Förslaget innebär bl. a. kortare tid för aktiebolag att täcka förlust av aktiekapital. Vidare innebär det att likvidationsplikten skall inträda vid förlust av halva aktiekapitalet. F. n. föreligger likvidationsplikt om två tredjedelar av aktiekapitalet har gått förlorade.

De gällande reglerna övervägdes noga när propositionen om den nuvarande aktiebolagslagen 1975 framlades av den dåvarande socialdemokratiska regeringen. Statsrådet Lidbom ansåg då att de av honom föreslagna likvidationsreglerna var lämpligt avvägda med hänsyn till främst kapitalproblem i nystartade företag, företagets möjligheter att få riskvilligt kapital samt effekterna för såväl ägarna som de anställda. Även senare har reglerna om likvidation övervägts på grund av en promemoria från brottsförebyggande rådet.

Inom centern anser vi att det inte finns tillräckliga skäl för att nu göra en översyn av frågan, varför vi avstyrker förslaget i motionen. Det är att märka att socialdemokraterna i lagutskottet inte helt har följt upp sin motion utan skrivit att det får ankomma på regeringen att närmare överväga hur stora krav på täckning av förlust av aktiekapital som bör ställas och vilka tidsfrister som skall gälla. I motionen anges detta litet noggrannare.

I fråga om bulvanskap tillstyrker centerledamöterna däremot motionskravet. Vi anser det befogat att pröva frågan. Jag kan erinra om att den i viss mån skall prövas även av den utredning som skall se över näringsförbudet.

Sammanfattningsvis vill jag erinra om vikten av att olika åtgärder prövas

Tisdagen den
14 december 1982

*Vissa aktiebolags-
rättsliga frågor*

mot ekonomisk brottslighet. Samtidigt får vi inte införa regler som hindrar eller försvårar seriös verksamhet. Vi behöver verkligen både nyföretagande och expansion av företag, om vårt land skall klara sina ekonomiska problem.

Flertalet av de motionsyrkanden vi nu behandlar har nyligen övervägts eller är under utredning. Enligt praxis i riksdagsarbetet bör vi då knappast begära ytterligare utredningar.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4 och 6. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 69 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Fru talman! I kampen mot ekonomisk brottslighet krävs kraftåtgärder. Den kommission som den socialdemokratiska regeringen har tillsatt för att bekämpa den organiserade och ekonomiska brottsligheten kan komma att tjäna detta syfte. Utgångspunkten måste dock vara de kraftåtgärder som kommissionen är beredd att lägga fram.

När jag gör en bedömning med utgångspunkt i den behandling som vpk:s motion med förslag till åtgärder mot den ekonomiska brottsligheten har fått, så finner jag att viljan till en höjning av snöret, dvs. till att öka insatserna, utan tvivel kunde vara större. Jag skall dock inte bedöma den här kommissionen utifrån de olika utskottens behandling av vpk:s förslag och motion, allra helst som de flesta förslagen i motionen behandlades under den tid då vi hade en borgerlig majoritet här i riksdagen. Att den borgerliga majoriteten och dess regeringar inte var speciellt aktiva när det gällde att sätta in åtgärder för att bekämpa den ekonomiska brottsligheten står helt klart. Jag utgår ifrån att den nuvarande majoriteten har ett avsevärt mer långtgående intresse av att ingripa mot dessa avarter inom näringslivet m. m.

Det kan med utskottets behandling av våra krav dock skönjas en annan syn, även om jag anser att de föreslagna åtgärderna kunnat vara mer långtgående. Jag avser då utskottets tillstyrkan av vpk:s krav om ansvarsge-nombrott och förslagen om att utreda frågan om bulvanskap och att göra en översyn av s. k. haftung. Det är utan tvivel viktiga delar i raden av föreslagna åtgärder mot ekonomisk brottslighet. Däremot borde det funnits en utskottsmajoritet även för att se över frågor som aktiekapitalets storlek, registrering av aktiebolags styrelse och fåmansbolagens existensberättigande.

Vänsterpartiet kommunisterna har föreslagit att minimigränsen för aktiekapitalets storlek höjs och att det ökas i förhållande till inflationen. Det kan nämligen inte vara ointressant vad som i lag föreskrivs vara den lägsta nivån för aktiekapitalet och att den står i relation till penningvärdeförändringen. Det var ju för snart tio år sedan – närmare bestämt 1973 – som riksdagen fastställde minimibeloppet till 50 000 kr. Sedan dess har penningvärdet sjunkit med mer än 50 %, och dessa 50 000 kr. i 1973 års penningvärde motsvarar alltså nu mindre än 25 000 kr. Hoppet är väl långt, och beloppet ligger också långt under den nivå som år 1973 fastställdes som den lägsta. Att

utskottet visar en sådan rädsla att återföra värdet till den nivå som beslöts 1973 är inte bra.

Vpk föreslår därför samtidigt att minimigränsen justeras i takt med inflationen. Det kan exempelvis ske genom att regeringen årligen ges fullmakt att göra dessa förändringar med hänsyn till utvecklingen.

Dessa justeringar skulle gälla för nytillkommande bolag, medan det för befintliga bolag skulle krävas intyg från revisorn för att verksamheten skulle få fortsätta med ett aktiekapital som understeg det uppjusterade beloppet. På så vis skulle inte befintliga bolag automatiskt tvingas höja sitt aktiekapital.

En annan fråga, som utskottet tar litet väl lätt på, gäller registreringen av aktiebolags styrelse.

Den nuvarande ordningen, som infördes 1981, ger inte önskat resultat. Den väsentliga kritik, som kan anföras mot den är att underlåtenhet att lämna in anmälan inte är straffsanktionerad och att det är myndigheten, inte bolaget, som måste utföra den aktiva handlingen, därest bolaget eller styrelseledamöterna försummar att anmäla förändringar i bolagsstyrelsen. Den nuvarande ordningen är alltså högst otillfredsställande och bör ändras.

Det är konstaterat att förändringar av ett aktiebolags styrelse ofta ingår som ett led i ekonomisk brottslighet. Detta har också uppmärksamats i en PM från BRÅ, i vilken förändringar föreslagits. Vänsterpartiet kommunisterna anser att det alternativa förslag som BRÅ där lagt fram och som är liktydigt med vpk:s yrkande, i stället borde ha genomförts. Den dåvarande borgerliga regeringen ansåg förslaget om införande av skyldighet för ledamot i aktiebolagsstyrelse att till patent- och registreringsverket anmäla sitt utträde ur styrelsen samt att underlåtenhet skulle straffsanktioneras som allt för drastiskt.

Till detta skulle kopplas myndighetens möjligheter till delgivning, då ju själva underrättandet inte så sällan är ett problem i dessa sammanhang. Bolaget skulle alltså anses såsom delgivet i behörig ordning, när delgivningen nått en registrerad styrelseledamot, vare sig denne är styrelseledamot enligt stämmobeslut eller inte. Vidare skulle underlåten anmälan också medföra förpliktelse att solidariskt ansvara för bolagets skulder. Att inte bifalla ett förslag om en sådan regel är detsamma som att ge den organiserade och ekonomiska brottsligheten väl stort svängrum. För dem som driver näring och följer lagar och förordningar kan ett sådant ansvar däremot inte vara till förfång eller utgöra någon belastning.

Fru talman! Jag vill också säga något om rätten att bilda fåmansbolag. Bolagsbildningar med en eller några få ägare innebär utan tvivel problem för samhälle, anställda och borgenärer. Det är just sådana bolagsbildningar som i mycket hög grad utnyttjas för organiserad ekonomisk brottslighet. Det är svårt att finna några bärande skäl för att tillåta sådana bolagsbildningar, då den verksamhet som dessa bolag bedriver mycket väl skulle kunna drivas av delägarna själva eller i form av handelsbolag. En sådan ordning skulle medföra ett direkt ansvar av delägarna för företagets ekonomiska situation

Tisdagen den
14 december 1982

*Vissa aktiebolags-
rättsliga frågor*

och manipulationer med skatter och andra "lånta" medel. De överföringar som en fåmansbolagsbildning ger möjlighet till och som återvinningsreglerna inte rår på skulle undanröjas i mycket hög grad om verksamheten drevs av ägarna direkt.

Fåmansföretagen utgör endast ett exempel på hur mindre nogräknade personer i skydd av sitt bolag kan lura skattemyndigheterna och den enskilde konsumenten. Förutsättningarna för att nå den verkliga huvudmannen är små, främst på grund av utredningssvårigheter. Endast genom uttryckligt lagfästa regler om bulvanskap och ansvarsgenombrott kan man komma till rätta med dessa förhållanden och möjliggöra en utredning.

Vi från vpk föreslår i motionen att bulvanskap generellt skall kriminaliseras. Ett välkänt faktum hos polis, åklagare samt skatte- och kronofogdemyndigheter är att detta institut används mycket frekvent för ekonomisk brottslighet. Ofta kan polisen under brottsutredningen konstatera att styrelseledamöter i ett bolag endast är bulvaner för andra personer, vilka inte är möjliga att i sig identifiera.

Bulvanen är ofta svår att binda vid grova brott, då han ofta saknar uppsåt. Dessutom är han många gånger på obestånd eller saknar utmättningsbara tillgångar. Bulvanskapet har även den konsekvensen att åtgärder såsom förvärvstillstånd, etableringskontroll, näringsförbud, konkurskarantän etc. blir helt verkningslösa. Bulvanskapet såsom rättsligt institut borde alltså inte ha någon seriös ekonomisk eller juridisk funktion att fylla. Vi anser därför att en generell kriminalisering av bulvanskapet bör införas. I samma mening syftar vi naturligtvis till att ett solidariskt betalningsansvar införs för bulvanen och huvudmannen.

Genom sitt betänkande har utskottet väsentligen gått oss till mötes i dessa frågor, framför allt när det gäller att utreda bulvanskap och ansvarsgenombrott. Därmed anser vi oss i detta skede nöjda.

Den sista punkten gäller s. k. haftung. Ett vanligt tillvägagångssätt när det gäller att tjäna pengar på konkursbolag är följande.

En person driver rörelse i aktiebolagsform. Han överlåter det s. k. inkråmet till ett annat bolag som han själv kontrollerar. Den här transaktionen är ofta mycket förmånlig för det senare företaget. Inkråmet kan bestå av maskiner, inventarier, varulager o. d. som finns i företag. Efter överlåtelsen består det förstnämnda bolaget bara av, så att säga, ett tunt skal med tillhörande skulder. En möjlighet att delvis komma till rätta med det här förfaringsättet är att låta skulderna följa med inkråmet och inte med den juridiska personen och att därigenom ålägga förvärvaren något slags undersökningsplikt. Det här är en fråga som utskottet har tagit fasta på och vill att den skall utredas. Det tycker vi är bra.

Slutligen måste jag dock ta tillfället i akt att instämma i det citat som Joakim Ollén anförde i början av sitt inlägg. Jag kommer inte ihåg ordagrant, men han sade någonting om att samhället inte ser likadant ut nu som förr, då det var hederliga företagare och fri konkurrens. Nej, och det är detta jag vill hålla med Joakim Ollén om. Det gör det inte. Nu finns utan tvivel varken fri konkurrens eller speciellt mycket hederlighet. Detta exemplifieras inte minst

med den debatt som vi i dag för. Det kan också exemplifieras med att omfattningen av den ekonomiska brottsligheten beräknas vara ungefär lika stor som en tiondel av bruttonationalprodukten. Att förändringar har ägt rum står utom allt tvivel.

Jag yrkar bifall till Per Israelssons reservationer till betänkandet.

Anf. 70 JOAKIM OLLÉN (m) replik:

Fru talman! Jag hade inte tänkt att nu ta upp Tommy Franzéns olika synpunkter, men det han senast sade ger mig ändå anledning till en enda reflektion. Det är för förvisso så att samhället inte ser ut som det gjorde tidigare. Visserligen har vi fortfarande, menar jag till skillnad från Tommy Franzén, mycket av fri konkurrens och mycket av hederlighet i näringslivet. Det är i och för sig litet beklämmande att Tommy Franzén tycks mena att det inte finns något alls av detta. Det finns det förvisso.

Vad artikelförfattaren framhöll och jag instämde i är att vi har ett väsentligt mer genomreglerat samhälle. Jag vill inte på något sätt säga att detta till alla delar skulle vara till nackdel. Jag underströk att regleringen inte nödvändigtvis behöver vara negativ. Men, Tommy Franzén, det kan vara motiverat att göra denna enda reflektion. När vi ser på den utveckling som varit t. ex. inom näringslivet och den bristande känsla för låt oss säga gamla goda principer som i dag på en del håll kan förmärkas, kan vi då från samhällets sida, från lagstiftarens, från reglerarnas sida helt frånsäga oss ansvaret för att utvecklingen har tagit de banor den har?

Anf. 71 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Fru talman! Jag tror inte att vi skall gå in och diskutera varför fri konkurrens avsevärt minskat i det här samhället genom samhällets monopolkapitalistiska utveckling. Jag tror inte att det vore så gångbart att i den här debatten ta upp den ideologiska skillnaden i grundsynen mellan er högermän och oss kommunister. Vi slår vakt om det stora flertalet människor och deras möjligheter i det här samhället och inte om ett fåtal människors möjlighet att bedriva näring vare sig det sker i form av monopol eller inte.

Jag vill tillstå att det visst finns hederlighet. Jag menade inte i mitt anförande att det inte fanns. Det kan gott belysas med att minst 10 % av den ordinarie näringen i det här landet utgörs av icke-hederlig näring, som ådrar skattebetalarna i det här samhället stora förluster. Det var i det avseendet som jag menade att samhället inte i dag ser ut som det gjorde förr.

Anf. 72 JOAKIM OLLÉN (m) replik:

Fru talman! Jag är övertygad om att vpk verkligen gärna vill och tror sig arbeta för de stora grupperna och att man också tror sig göra det när man lägger fram denna typ av förslag. Men jag är inte säker på att effekterna av den politik som vpk eftersträvar skulle vara så gynnsam, varken för några stora grupper eller för några andra grupper.

Tisdagen den
14 december 1982

*Vissa aktiebolags-
rättsliga frågor*

Anf. 73 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Fru talman! Det kan knappast vara till förfång för den stora massan om man vill knipa åt de ohederliga människorna, dem som bl. a. lever på andra skattebetalare.

Anf. 74 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! Joakim Ollén inledde sitt anförande med att citera en handelskammardirektör. För att hålla mig på samma sida om demarkationslinjen och i någon mån kanske underlätta kommunikationerna med Joakim Ollén, skall jag hämta ett citat ur Svenska Dagbladet av den 9 december. Jag tror att det är en tidning vars innehåll och språkbruk Joakim Ollén är väl förtrogen med.

Artikeln har rubriken *Brottslig koncern avslöjad*, och citatet lyder: "Grundläggande dokument misstänks vara falska, -- -- och revisionsrapporterna har man totat ihop själv.

För att möjliggöra detta spel har man använt sig av bulvaner, som inte ens vetat om att deras namn missbrukats på detta sätt."

Referaret beskriver förhållanden eller snarare missförhållanden som ökat mycket kraftigt i omfattning under senare år. Just det allt vanligare missbruket av aktiebolagslagen, användandet av bulvaner och bildandet av koncerner inom vilket ett eller flera bolag enbart uppträder som skenföretag med fiktiv verksamhet är bakgrunden till flera av de motioner som behandlas i lagutskottets betänkande 16 under den kanske något oskuldsfulla rubriken "Vissa aktiebolagsrättsliga frågor".

De klassiska konservativa invändningarna mot alla mera målmedvetna och organiserade försök att begränsa olika former av ekonomisk brottslighet har varit att skärpningar av bolags- och konkurslagstiftningen hämmar den fria företagsamheten och att det egentligen räcker om vi sänker det s. k. skattetrycket. Verkligheten talar ett helt annat språk.

Två italienska forskare i ämnet har ganska träffande beskrivit problemet med den ekonomiska brottsligheten: "Även om det i det förflutna funnits några enstaka pionjärer som undersökt problemen med ekonomisk brottslighet, går det inte att förneka att det först på senare tid uppstått en ökad medvetenhet om att brottslighet inte enbart är sådant som tynger polis och domstolar med mål och handlingar; att förbrytare inte bara är sådana som överbefolkar våra fängelser; att en oberäknelig social skada ständigt förorsakas av individer och organisationer som, medan de åtnjuter social prestige och respekt blir orättmätigt rika utan att provocera fram någon särskilt upphetsande reaktion hos allmänheten och ofta inte heller hos sina egna offer."

Jag tror att det ligger mycket i denna definition. Först under de allra senaste åren har det uppstått något som kan kallas för en folklig vrede mot att brister i kontroll- och sanktionssystem och luckor i lagstiftningen i ökad omfattning används som medel att uppnå orättmätig ekonomisk vinning.

Det finns i huvudsak två allvarliga konsekvenser av ekonomisk brottslighet, vilka åtminstone borde få centerpartister att fundera över vilka intressen

man egentligen tjänar genom den nuvarande uppslutningen bakom moderatreservationer.

För det första: Seriösa företag slås ut från marknaden – de klarar inte konkurrensen med fifflarna.

För det andra: Hederliga skattebetalare drabbas av en hårdare skattebelastning.

Varje år omsätter ekonomins s. k. svarta sektor mångmiljardbelopp. Beräkningar visar att den ekonomiska brottsligheten omsätter mellan 20 och 40 miljarder kronor om året, eller någonstans mellan 5 och 8 % av BNP. Enbart skattefusket kan uppskattas till mellan 14 och 20 miljarder kronor. Detta kan jämföras med att förlusterna i samtliga anmälningar för stölder och rån för något år sedan beräknades uppgå till knappt 1 miljard.

1970-talet inleddes med ett ambitiöst reformprogram på aktiebolagsrättsens område. Bl. a. höjdes minimigränsen för aktiekapitalet från 5 000 till 50 000 kr., efter socialdemokratiska regeringsinitiativ. Efter 1976 har reformarbetet gått betydligt trögare. Initiativen till de förändringar som ändå skett kommer bl. a. från brottsförebyggande rådet och genom socialdemokratiska motioner. Ändå har man under den här sexåriga perioden haft en känsla av att ro i tjära när det gällt möjligheterna att komma fram med insatser mot den ekonomiska brottsligheten. Och under den moderata överhögheten i justitiedepartementet kändes det t. o. m. som om tjäran stelnat.

De motioner som behandlas i dagens betänkande har som minsta gemensamma nämnare att man vill stävja det tilltagande missbruket av aktiebolagslagen. Jag skall begränsa mina kommentarer till de sex reservationer som fogats till betänkandet av vpk resp. centern och moderaterna.

Vpk reserverar sig till förmån för ett motionsförslag i vilket man åter lyft fram den ständigt aktuella frågan om en anpassning av minimigränsen för aktiekapitalet. Vi delar uppfattningen att 50 000 kr. i många fall är ett alltför lågt aktiekapital för att driva verksamhet av större omfattning. Att justera minimikapitalet varje år, såsom vpk föreslagit, skulle emellertid ställa sig mycket opraktiskt och bl. a. skapa en icke önskvärd byråkratisk kontrollapparat. Vi anser fortfarande att frågan om olika regler för de största och de mindre bolagen bör övervägas och att i samband med en sådan bolagsreform den undre gränsen för aktiekapitalet kan höjas kraftigt. F. ö. vill jag understryka att de motiv som ligger bakom vpk:s förslag till höjning av minimigränsen för aktiekapital delvis tillgodoses av den skärpning av likvidationsbestämmelserna och det därav följande förstärkta skyddet av det bundna kapitalet som utskottet uttalar sig för under en annan punkt i detta betänkande.

Vpk uttalar sig i reservation nr 2 för att en regel i aktiebolagslagen bör införas innebärande att delgivning alltid skall kunna ske med den som är registrerad företrädare för bolaget. Motivet är att de ansvariga för bolagen ofta byts ut och att det ofta kan ställa sig svårt att nå de i realiteten ansvariga för en delgivning.

Iakttagelsen är helt korrekt. Men en lagändring trädde i kraft på detta

område så sent som den 1 juli 1981, och den hade innebörden att ett aktiebolag har skyldighet att årligen sända in en aktuell förteckning över styrelseledamöter m. fl. till patentverket. Vi anser det rimligt att först under ytterligare någon tid skaffa oss erfarenheter av denna lagändring. Låt mig gärna erkänna att den har en mycket begränsad räckvidd, men vi tycker att det är motiverat att vänta ytterligare någon tid med att ändra en lag som har funnits i bara ungefär ett och ett halvt år. Detta krav är f. ö. inte särskilt originellt, utan det fördes fram som en möjlighet redan 1979 av brottsförebyggande rådet.

I reservation nr 3 förordar vpk en utredning av frågan om inskränkningar i rätten att bilda fåmansbolag. Eftersom vi i Sverige saknar den särskilda bolagsform för mindre företag vilken finns i bl. a. Danmark och Västtyskland, skulle det ställa sig alltför drastiskt och sannolikt innebära ett minskat intresse för nyetablering av småföretag, om den av vpk förordade inskränkningen genomfördes.

Det är emellertid alldeles uppenbart att bolagsbildningar med endast ett fåtal aktieägare ofta utnyttjas för ekonomisk brottslighet. På denna punkt tillmötesgås också vpk-kravet genom den utredning av frågan om utvidgat ansvarsgenombrott som utskottsmajoriteten ställt sig bakom.

I reservation nr 4 har utskottets centerpartiser slutit upp bakom en kär gammal moderat kapphäst, nämligen den tydliga oomkullrunkeliga principen att alla inskränkningar i den personliga ansvarsfriheten är av ondo, även om denna frihet i ökad utsträckning missbrukas på ett sätt som inneburit allt allvarigare konsekvenser för samhället och skattebetalarna och även om denna frihet för fåtalet innebär ökad ofrihet för t. ex. anställda, skattebetalare, borgenärer och andra intressegrupper. Som skäl för att inte acceptera en översyn av koncernbegreppet och frågan om ansvarsgenombrott i koncern anför reservanterna bl. a. denna märkliga invändning: "Ofta föreligger det nämligen betydande svårigheter att klarlägga sambandet mellan olika företag och fysiska personer." Men det är ju just i syfte att skapa ökad klarhet på denna punkt som vi vill ha en översyn. En av landets främsta experter på området, professor Håkan Nial, säger i Svensk associationsrätt bl. a.: "Genom nu berörd rättspraxis och doktrin har knappast någon klar linje i frågan om ansvarighetsgenombrott utbildats i svensk rätt."

I det marknadsekonomin och den personliga frihetens förlovade hemland, USA, som moderater ofta brukar hänvisa till finns däremot en väl utvecklad rättspraxis rörande ansvarighetsgenombrott. Även i tysk rättspraxis förekommer ett stort antal fall där moderbolag hållits ansvariga för dotterbolags förpliktelser.

Som grund för utskottets hemställan på denna punkt ligger en socialdemokratisk motion, som med utgångspunkt i flera uppmärksammade fall av missbruk av konkurs- och aktiebolagslagstiftningen förordar en översyn av en uppenbarligen bristfällig lagstiftning. Det går inte att förneka att många bolag bildas eller förvärvas uteslutande i syfte att tjäna som täckmantel för brottslig verksamhet. Det finns faktiskt, Joakim Ollén och Martin Olsson, professionella bolagsbildare, som står till tjänst med skrivbordsbolag eller

vilande bolag till hugade spekulanter utan att bry sig om att bolagsförvärvet ingår som ett led i t. ex. skattebedrägeri.

Tiden är mogen för en mer genomgripande utredning av frågan om betalningsansvaret för en juridisk persons skulder. Självfallet skall inte ansvarsfriheten urholkas på ett sådant sätt att seriös näringsverksamhet drabbas. Utgångspunkten för utredningsarbetet – det framgår mycket klart av majoritetsskrivningen – skall i stället vara det tyvärr växande antalet typfall, där samhällets och andra intressegruppers intressen åsidosätts genom bolagskonstruktioner som tillkommit i det uppenbara syftet att uppnå orättmätig vinning.

Frågan om bulvanskap behandlas i en socialdemokratisk motion och i en vpk-motion. Mot utskottsmajoritetens förslag att utreda samhällets möjligheter att ingripa mot bulvanförhållanden i företag reserverar sig moderaterna. Glädjande nog hoppade centern just på denna punkt i sista stund av den moderata triumfvagnen, där man i övrigt hela tiden befinner sig.

Med bulvan betecknas i detta sammanhang fysisk person som utåt uppträder i eget namn men som i själva verket företräder en annan person. Rättshandlingar som bulvanen företar binder i princip endast honom och inte huvudmannen. Ingen kan förneka att bulvaner allt oftare förekommer i verksamhet förknippad med ekonomisk brottslighet. Som exempel kan nämnas fastighetsaffärer och överlåtelser av restauranger. Det kan inte vara Joakim Ollén, som bor i Malmö, obekant vad som förekommer på exempelvis restaurangområdet när det gäller bulvanbrott. Illegala spelklubbar är ett annat exempel. Lagstiftningsåtgärder skall självfallet – det måste man uppenbarligen noggrant understryka för moderaterna – inrikta sig på de områden där missbruket av bulvanskap är störst. Utskottet understryker också att en lagreglering snarare bör omfatta huvudmannen än bulvanen. Då det visat sig att närstående till huvudmannen inte sällan anlitas som bulvaner, kan särskilda regler för sådana fall också övervägas.

Låt mig slutligen med några ord kommentera den sjätte och sista reservationen. I denna reservation angående s. k. tvångslikvidation har centern åter ingått fostbrödralag med moderaterna.

Utskottets hemställan på denna punkt utmynnar i tillkännagivande till regeringen om behovet av ett förstärkt skydd av det egna kapitalet i ett aktiebolag. Förslag härom har framlagts i en socialdemokratisk partimotion. Nuvarande bestämmelser medger att ett aktiebolag under längre tid kan drivas med ett starkt urholkat aktiekapital. Fristen för bolagsstämman att besluta om likvidation kan uppgå till mer än ett år. Dessutom är det enligt aktiebolagslagen till fyllest om halva aktiekapitalet är täckt vid ifrågavarande bolagsstämma för att likvidationsplikten skall undgå. Erfarenheten visar att det allt oftare förekommer att verksamhet i aktiebolag fortsätts långt efter det att likvidationsskyldighet inträtt.

Jag utgår från att centern och moderaterna inte frångått uppfattningen att 50 000 kr. är och skall vara det minsta belopp som skall ersätta aktieägarnas personliga betalningsansvar. Om så är fallet, bör de rimligen också dela vår uppfattning att det inte – åtminstone inte varaktigt – skall vara tillåtet att

Tisdagen den
14 december 1982

*Vissa aktiebolags-
rättsliga frågor*

driva aktiebolag med lägre aktiekapital än 50 000 kr.

Utskottsmajoriteten anser sålunda att starka skäl talar för att likvidationsplikt för ett aktiebolag skall inträda redan när halva aktiekapitalet går förlorat, att inget bolag bör få fortsätta sin verksamhet när det egna kapitalet understiger den lagstadgade minimigränsen för aktiekapitalet och att tidsfristen för bolagsstämman att besluta om likvidation förkortas.

Fru talman! Jag yrkar bifall till lagutskottets hemställan i betänkandet 16 på samtliga punkter.

Anf. 75 JOAKIM OLLÉN (m):

Fru talman! Det fanns så pass mycket av besynnerliga påståenden och osakligheter, måste jag tyvärr säga, i Bengt Silfverstrands anförande att jag tvingas ta till orda igen.

Bengt Silfverstrand började med ett exempel, hämtat ur Svenska Dagbladet, för att förvissa sig om att jag någonstans skulle ha kunnat höra talas om att ekonomisk brottslighet förekommer. Jag var inte alldeles obekant med detta förhållande, Bengt Silfverstrand. Det exempel som anføres, där det bl. a. i rubriken tydligen sades: Brottslig koncern avslöjad – totalt hoplappad revisionsberättelse, eller ord i den riktningen, skulle naturligtvis ha kunnat vara ett utvalt exempel på ett fall som verkligen hade visat behovet av de regler som socialdemokraterna nu föreslår. I det läget kunde jag ju ha sagt att det alltid går att hitta något exempel på att sådana regler behövs.

Men det fantastiska är ju, fru talman, att exemplet visar precis vad jag har sagt, nämligen att med sådana här regler kommer man ingen längre bit. Om en koncern har en totalt hoptotad, eller vad man nu vill använda för uttryck, revisionsberättelse eller ekonomisk berättelse, vad spelar det då för roll om vi förändrar reglerna i aktiebolagslagen för tvångslikvidation? Om det är ett bulvanförhållande där bulvanerna inte ens känner till att deras namn använts – hur det skulle gå till i det här fallet vet jag inte riktigt, men någonting sådant var det tydligen fråga om – ja, vad hjälper det då att vi utreder reglerna om bulvanförhållanden, när inte ens bulvanerna själva vet om att de är inblandade? Problemet med bulvanförhållanden är ju just att man i allmänhet inte kan avslöja de bakomliggande förhållandena. Problemet är inte att det råder brist på regler eller att det är brist på straffbestämmelser. Det finns straffbestämmelser i brottsbalken. Det finns bestämmelser beträffande vårt nya näringsförbud om bulvanförhållanden, och det finns bestämmelser på andra håll också. Problemet ligger icke på regelsidan, Bengt Silfverstrand, utan det ligger i att avslöja de skumraskaffärer som förvisso förekommer.

Så talar Bengt Silfverstrand om den folkliga vrede som har uppstått med anledning av de luckor i lagen som finns och hur de utnyttjas. Ja, med all rätt är människor missnöjda med rättsäkerhetens tillstånd i Sverige i dag. Men frågan är: Är det lösningen på problemet att, med det utomordentligt invecklade och i den meningen välutvecklade regelsystem vi har, som har givit upphov till en del av de problem som finns på detta område, bygga

vidare på lapptäcket, att göra det ännu mer nödvändigt att besitta specialkunskaper för att veta hur man skall deklarerat för att få minsta möjliga skatt, hur man skall bete sig för att slinka ut genom det ena hålet eller det andra? Vore det inte motiverat att någon gång försöka se hur man skulle kunna öka konkurrensfördelarna för dem som är hederliga, som inte utnyttjar smarta rådgivare, som har annat för sig än att ägna större delen av sin tid åt att tänka ut och konstruera modeller för att kringgå regler av olika slag, som jag sade i mitt inledningsanförande?

Bengt Silfverstrand gör ett försök genom att säga att centern i alla fall inte borde vara med på det som moderaterna vill – centern skall svara för sig. Detta motiveras med att seriösa företag slås ut. Men någon rim och reson får det väl ändå vara när man argumenterar mot oss moderater. Vi brukar ju utmålas som ett parti som försvarar näringslivet och företagsamheten.

Om det är på det sättet att de förslag som Bengt Silfverstrand så varmt och innerligt tror på verkligen skulle stärka näringslivet och de seriösa företagen, fanns det då inte skäl för oss moderater att sluta upp bakom de förslagen? Eller menar Bengt Silfverstrand på fullt allvar att vi moderater skulle vara ointresserade av att bekämpa brottslighet, ekonomisk brottslighet eller annan brottslighet? Säg det i så fall rent ut! Det vore ett nog så intressant besked.

Vidare talar Bengt Silfverstrand om professionella bolagsbildare som tillhandahåller skumma personer bolag. Ja, det är förvisso sant att det finns företag som inte gör annat än bildar nya bolag som sedan säljs för att man snabbare skall kunna få ett nytt bolag. Det är i sig inget skumt. Vad den insinuationen, Bengt Silfverstrand, skulle betyda har jag litet svårt att förstå.

Bengt Silfverstrand gav ytterligare ett exempel på vad jag menar är detsamma som att slå in öppna dörrar. Han talar om bulvanförhållanden inom restaurangbranschen, där det förekommer mycket skumt. Förvisso är det så. Men bl. a. detta utreds just nu av näringsförbudskommittén, i vilken jag själv är ledamot. Varför skall vi ha ytterligare utredningar på det området?

Av det som Bengt Silfverstrand sagt har det icke på någon punkt framgått att det skulle vara motiverat att genomföra de lagändringar som socialdemokraterna nu förordar. Beträffande ansvarsgenombrott frågar jag: Anser Bengt Silfverstrand att det i fråga om det rättsfall som HD avgjorde tidigare i år och som alltså innebär att man har stadfäst en rättspraxis när det gäller ansvarsgenombrott och som det finns en redogörelse för i utskottsbetänkandet, till vilken jag hänvisar intresserade, var en felaktig utgång? Och är det därför som man vill ha en regeländring?

När det gäller bulvanskapet: Vilken typ av bulvanförhållanden är det som man i dag kan avslöja men där det behövs nya regler för att man skall kunna komma åt dessa? Jag upprepar: Problemet är ju att man inte kan avslöja dem.

När det gäller likvidation: Är socialdemokraterna medvetna om och beredda att acceptera de betydande svårigheter för nyföretagandet som en

skärpning av likvidationsplikten på det sätt som man här förordar skulle medföra? Och, slutligen, är socialdemokraterna medvetna om vad en sådan likvidationsplikt skulle kunna få för betydelse för de statliga företagen, som man i så många andra sammanhang varmt omhuldar?

Anf. 76 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! I mitt inlägg tidigare redovisade jag centerledamöternas ställningstagande i den här frågan, och jag trodde att det skulle vara tillräckligt. Men eftersom Bengt Silfverstrand hetsar upp sig så i sitt anförande, vill jag göra en liten kommentar.

Det är anmärkningsvärt att behöva konstatera att om två partier enas om en gemensam reservation, där man yrkar avslag på en hemställan från tredje och fjärde parti – alltså från socialdemokraterna och vpk – har man endera ingått fostbrödralag eller hoppat upp på varandras triumfvagnar. Det är väl rätt vanligt här i riksdagen att två partier tillsammans kommer fram till samma uppfattning, att man inte bör begära en utredning av vissa frågor som redan bedöms vara prövade.

När det gäller bulvanskapet så förvånar det mig att det skall behöva heta att man i sista stund hoppat på eller vad det nu var som sades. Det framgår klart och tydligt av utskottsbetänkandet både vilka som reserverat sig för vad och vilka motiven är härför. Jag nämnde att jag ville avge en saklig redovisning av vårt ställningstagande, och jag redogjorde för det arbete som pågår och de överväganden som redan gjorts. Mot den bakgrunden anser vi inte att man nu skall begära en utredning om ansvarsgenombrottet.

Vad beträffar likvidationsreglerna så var förhållandet likartat. Dessutom, Bengt Silfverstrand, refererade jag kortfattat – om tiden hade tillåtit det, hade jag kunnat läsa innantill ur propositionen från 1975 – vad statsrådet Lidbom sade i samband med sina noggranna överväganden om vilka likvidationsregler som han utifrån olika synpunkter ansåg lämpliga. Det är de reglerna som gäller. När det sedan gäller ställningstaganden till ekonomisk brottslighet över huvud taget tycker jag att det är anmärkningsvärt – och det kanske är ett för milt uttryck – att man ifrågasätter huruvida centern skulle vara intresserad av att försöka komma till rätta med dessa förhållanden.

Jag refererade i mitt anförande något av de ändringar som har gjorts under de icke-socialistiska regeringarnas tid i aktiebolagslag och närstående lagar, men det finns oändligt många fler exempel på åtgärder inom olika områden som har vidtagits under de här åren för att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten. Det gäller hyreslagstiftningen, valutalagstiftningen, konkurslagstiftningen, skattelagstiftningen och mycket annat. De myndigheter som skall klara dessa åtgärder har fått förstärkta resurser. Polisen har fått ökade möjligheter genom att kvalificerade ekonomer har tillförts polisväsendet för att genomföra utredningar, och taxerings- och exekutionsväsendet har omorganiserats. Det finns alltså åtskilliga exempel på att man under de år då vi hade en icke-socialistisk regering på många olika sätt har försökt att komma till rätta med den ekonomiska brottsligheten.

Jag tycker inte att det skall behöva råda något som helst tvivel om detta.

och jag trodde att det skulle vara främmande för Bengt Silfverstrand att ifrågasätta de ärliga ansträngningar som har gjorts och som vi vill fortsätta med för att komma till rätta med avarterna inom den ekonomiska verksamheten, samtidigt måste vi slå vakt om de seriösa företagens möjligheter att verka och utvecklas.

Anf. 77 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Fru talman! Bengt Silfverstrand sade beträffande aktiekapitalets storlek att det skulle vara litet väl byråkratiskt att årligen behöva höja minimigränsen för aktiekapitalet. Jag vet inte om det skulle vara så väldigt byråkratiskt. I vårt förslag talar vi om nyetablerade företag. Det är lika enkelt att årligen göra en beräkning av minimigränsen för aktiekapitalet i samband med godkännande av nybildning av aktiebolag som att tillämpa ett nytt basbelopp vid ingången av det nya året. När det sedan gäller den förteckning man skall sända in till patent- och registreringsverket så finns det, även om lagstiftningen inte varit i kraft så länge, anledning att konstatera att man bör byta ut förteckningen. Det är framför allt beträffande företag som ägnar sig åt olika former av ekonomisk brottslighet som man har problem från myndighetens sida med att få in dessa förteckningar. Jag tror att Bengt Silfverstrand skulle kunna gå oss till mötes och säga att det utan tvivel finns ett behov av att göra en sådan förändring.

Poängen med det hela är att myndigheten inte skall behöva jaga efter dessa företag för att få in en förteckning, utan det blir de som har ställt sig som ansvariga för företagen som får skyldighet att till myndigheten meddela att de inte längre tillhör styrelsen. Gör de inte det får de bära det ekonomiska ansvaret om det skulle hända någonting med företaget, vilket inte så sällan inträffar.

Slutligen beträffande frågan om fåmansbolag: Bengt Silfverstrand sade att intresset för nyföretagande skulle minska om de som vill etablera sig inte får använda sig av fåmansbolagsformen, dvs. om man, som vi önskar, skulle slopa möjligheten till fåmansbolag. Då skulle man i stället få bedriva verksamheten antingen genom direkt ägande i företag eller genom handelsbolag. Men då måste man diskutera om det är så angeläget att ha ett nyföretagande som skapas enbart med utgångspunkten att man genom möjligheten att bilda fåmansbolag inte behöver stå ekonomiskt ansvarig med mer än det belopp som aktiekapitalet uppgår till. Är det av intresse att gynna ett småföretagande där ägarna inte är beredda att ta ansvaret för hela den verksamhet de bedriver, utan bara en liten del av den, och där de för över riskerna på samhället och andra borgenärer? Jag tycker inte att det finns anledning att vara så rädd för att den seriösa verksamheten skulle bli lidande av att man slopade rätten att bilda fåmansbolag.

Anf. 78 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! Jag har inte påstått att Joakim Ollén skulle vara ointresserad av att bekämpa den ekonomiska brottsligheten. Att jag inte funnit något mera uttalat intresse för frågan från Joakim Olléns sida under hans

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Vissa aktiebolags-
rättsliga frågor*

hittillsvarande verksamhet i lagutskottet är en helt annan sak.

Joakim Ollén sade bl. a. att man inte så lätt kommer åt bulvanskap, eftersom man ofta inte märker var ett sådant förekommer. Men det är alldeles uppenbart att de förslag vi har lagt fram syftar till att komma åt de gripbara bulvanskap och andra missförhållanden som vi vet finns. Som Joakim Ollén säkert erinrar sig har vi under behandlingen i lagutskottet vid olika tillfällen sett mängder av exempel på att det förekommer ett missbruk. Jag tycker vi kan avsluta diskussionen om den fria företagsamheten med att konstatera att vi från utskottsmajoritetens sida slagit fast att vi skall sätta in åtgärder mot missbruket, mot skrivbordsbolagen och mot de företag som gör andra företag en otjänst och som skadar seriösa företag. I aktiebolagslagen talas det om frihet under ansvar. Skillnaden är kanske att vi understryker ansvaret något starkare än vad moderater och centerpartister är beredda att göra.

Vi skapar ytterligare ett lapptäcke, sade Joakim Ollén. Men han är då dåligt underrättad om direktiven till den kommission mot den ekonomiska brottsligheten som den socialdemokratiska regeringen har tillsatt. I dessa direktiv understryks mycket klart att lagstiftningen här inte har den roll som moderaterna försöker göra gällande. Kommissionen skall dra nytta av de kunskaper som redan finns samlade i olika utredningar och arbetsgrupper – Joakim Ollén borde vara mycket väl förtrogen med vad exempelvis brottsförebyggande rådet har åstadkommit, eftersom han har suttit med i styrgrupper där. Man skall också ta fasta på de kunskaper som finns hos myndigheter, fackliga organisationer och näringslivsorganisationer. I direktiven trycker man vidare på forskning, utbildning, upplysning och på bättre samarbete mellan myndigheterna och resursplanerarna. Det är mycket tänkbart att man kommer fram till att de frågor som gäller ansvarsgenombrott och bulvaner kan knytas samman med de frågor man arbetar med i andra utredningar och med förslag som har lagts fram.

Jag kan i det sammanhanget peka på två frågor. Den ena är det utvidgade näringsförbudet, som en utredning redan arbetar med. Den andra gäller en skärpning av återvinningsreglerna vid konkurs, och i det fallet har brottsförebyggande rådet så sent som för några månader sedan lagt fram en rapport där man anger vilka vägar som är möjliga.

Bitarna i det lapptäcke som Joakim Ollén talar om och som har blivit större under de borgerliga regeringsåren skall den socialdemokratiska regeringen, bl. a. i kommissionen mot ekonomisk brottslighet, lägga samman till en helhet.

Jag vill säga några ord också till Martin Olsson, som alltid blir lika indignerad när jag påminner om att centern sluter upp bakom moderatreservationer. Han påstår att jag skulle finna det underligt att två partier går samman i en gemensam reservation. Nej, det är inte alls underligt. Och mycket vanligt är det av någon anledning att just moderaterna och centerpartiet så ofta finner varandra när det gäller att säga nej till alla förslag som går ut på att skapa rimliga och rättvisa förhållanden ute i näringslivet.

Vi vill stödja etablering av företag som ägnar sig åt produktion, och vi vill så långt det är möjligt förhindra och försvåra all verksamhet som går ut på att man skall sko sig på skattebetalarna. Så enkelt är vårt ställningstagande i de här frågorna.

Anf. 79 JOAKIM OLLÉN (m):

Fru talman! Det gläder mig att Bengt Silfverstrand har läst på så bra när det gäller kommissionen mot ekonomisk brottslighet. Kommissionen säger bl. a. att lagstiftning inte är det viktiga, utan att det är andra åtgärder som måste vidtas. På den punkten kan vi vara överens. Det är mycket glädjande om Bengt Silfverstrand har uppfattningen att det inte är förändring av lagstiftningen som är det viktiga. Man kan litet tillspetsat säga att den lagstiftning som behövs för att komma till rätta med brottsligheten på det här och på andra områden i stort sett finns. De regler som behövs finns, det som saknas är resurser, större vana vid att hantera reglerna, som i en del fall är ganska nya, och en del andra åtgärder på det planet, vilket Bengt Silfverstrand också mycket riktigt påpekade. Det är bara ett litet problem, och det är att de tre förslag som den socialdemokratiska majoriteten i lagutskottet för fram i dag ligger på just det lagstiftningsområde som vi nu tycks vara överens om inte är det mest centrala.

Sedan säger Bengt Silfverstrand när det gäller åtgärder mot bulvaner, som är ett av de områden där man skall ha nya regler, att det är klart att det får bli de gripbara förhållandena man attackerar. Då skulle jag bara vilja fråga Bengt Silfverstrand: Var är det troligast att de verkligt fula fiskarna finns – i de sammanhang där det finns synliga bulvaner eller i de sammanhang där det finns osynliga bulvaner?

När det gäller likvidationsreglerna vill jag fråga: Vilka kommer troligast att drabbas av skärpta regler på det här området – de som följer bestämmelserna, upprättar likvidationsbalansräkning och träder i tvångslikvidation därför att det står i lagen eller de som redan har bestämt sig för att strunta i det regelsystem som vi har producerat?

När vi har varit avisande till de här förslagen beror det inte på, som Bengt Silfverstrand tror, ointresse för dessa frågor, utan det beror på att vi menar att det inte går att bara genom nya regleringar – vars effekt förutsätter att man följer lagstiftningen – komma åt förfaranden och beteenden som kännetecknas just av att man ändå inte bryr sig om de lagregler som finns. De som drabbas av krångligare lagregler är de som följer lagreglerna, de andra drabbas inte. Det är inget ointresse från vår sida, utan det är fråga om ett försök att analysera de problem som ligger bakom den växande ekonomiska brottsligheten och den växande brottsligheten även på andra områden. Vi säger att vi genom regelförenklingar borde försöka att stärka konkurrensfördelarna för dem som är hederliga och minska fördelarna för dem som är ohederliga, i stället för att hela tiden genom nya regler, nya formföreskrifter och nya krav på företagen göra det allt svårare att gå på den smala väg som vi naturligtvis önskar att alla företag skulle följa. Det är det socialdemokraterna vägrar att inse.

Tisdagen den
14 december 1982

*Vissa aktiebolags-
rättsliga frågor*

Anf. 80 MARTIN OLSSON (c):

Fru talman! Bengt Silfverstrand återkom till det faktum att partier kan ha samma uppfattning och därmed kan stå bakom samma reservation. Jag trodde att det var så självklart att det inte behövde diskuteras. I annat fall måste jag påpeka att det är anmärkningsvärt att socialdemokrater och vpk-are så ofta har kommit fram till samma uppfattning som de har gjort på flera punkter i det här betänkandet. Bengt Silfverstrand! Jag ser inte något anmärkningsvärt i att partier kommer till gemensamma uppfattningar. Bara för att vi har fem partier i riksdagen är det väl inte så vanligt att vi hävdar fem olika uppfattningar i varje fråga. Konstellationerna mellan partierna kan ändras från fall till fall. Här är två reservationer gemensamma för centern och moderaterna – för en tredje reservation står enbart moderater. Det är inget att diskutera vem som anslutit sig till vem. Som reservanter är ledamöterna jämställda, även om ordningsföljden på ledamöterna bakom reservationerna anges med hänsyn till den ordningsföljd de har i utskottet. Det är självklart att den moderata ordföranden i utskottet står som första namn på de gemensamma reservationerna.

Sedan till detta att vi skulle vara motståndare till att bekämpa ekonomisk brottslighet. Jag vill minnas att Bengt Silfverstrand sade att vi alltid har gått emot detta. Varför använda sådana överord? Vi har här att behandla en rad motionsyrkanden, och vi har sakligt bedömt vad som har skett, vad som håller på att göras och på vilka punkter det kan vara rimligt att begära nya utredningar. Principen här i riksdagen är att man inte begär nya utredningar i tid och otid, särskilt om man är osäker beträffande möjligheterna att nå en lösning som ger de resultat man vill nå och om frågan redan utreds i det ena eller andra sammanhanget.

Det är mot den bakgrunden vi har ställt oss avvisande till två av de socialdemokratiska kraven, nämligen frågan om ansvarsgenombrott och reglerna om tvångslikvidation. Jag skall inte upprepa mina argument.

Om Bengt Silfverstrand någon gång ger sig tid att gå igenom vad som har gjorts inom olika områden under de gångna sex åren för att komma åt den ekonomiska brottsligheten, hoppas jag att han skall finna att det under den tid då centern i huvudsak har haft ett ledande regeringsansvar har gjorts synnerligen mycket.

Anf. 81 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Fru talman! När verkligheten visar att nuvarande aktiebolagslagstiftning är behäftad med så stora brister att oseriösa företag kringgår den i allt större utsträckning, måste väl ändå också moderaterna inse att det på en eller annan punkt kan finnas behov av reformer.

När det gäller bulvanförhållanden, som jag skall begränsa mig till i den här repliken, som förhoppningsvis blir min sista, kan vi bara konstatera att socialdemokraterna och utskottsmajoriteten har stöd från en rad remissinstanser: rikspolisstyrelsen, brottsförebyggande rådet – det borde Joakim Ollén känna till – och också från de fackliga organisationerna. De pekar på en rad konkreta reformförslag, anger hur man skall kunna gå till väga för att

begränsa möjligheten att använda bulvaner för illojal verksamhet. Och det är precis de konkreta förslag vi nu vill försöka genomföra. Märkligare är det inte.

Jag skall avsluta den här debatten med att speciellt vända mig till Joakim Ollén, som inom kort lämnar denna kammare. Även om Joakim Olléns insats mot ekonomisk brottslighet knappast kan betecknas som heroisk, vill jag ändå säga att han varit en frejdig förkämpe för konservatismen i lagfrågor, och jag önskar honom välgång i hans nya kommunalpolitiska värv.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (aktiekapitalets storlek)

Utskottets hemställan bifölls med 297 röster mot 18 för reservation 1 av Per Israelsson.

Mom. 3 (registrering av aktiebolags styrelse)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 17 för reservation 2 av Per Israelsson.

Mom. 4 (rätten att bilda fåmansbolag)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 17 för reservation 3 av Per Israelsson.

Mom. 5 (ansvarsgenombrott m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 147 för reservation 4 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 6 (bulvanskap)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 78 för reservation 5 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 7 (tvångslikvidation)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 147 för reservation 6 av Per-Olof Strindberg m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

16 § Föredrogs

Utrikesutskottets betänkande

1982/83:12 Verksamheten inom Europarådet (skr. 1982/83:74 och redog. 1981/82:18)

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Vissa aktiebolags-
rättsliga frågor*

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

17 § Förlängd reglering av anslutning av privatpraktiserande tandläkare till tandvårdsförsäkringen

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:11 om förlängd reglering av anslutning av privatpraktiserande tandläkare till tandvårdsförsäkringen (prop. 1982/83:63).

Anf. 82 NILS CARLSHAMRE (m):

Fru talman! Nästa år utexamineras från de svenska tandläkarhögskolorna 440 nya tandläkare. Vi vet i dag tämligen exakt hur många av dem som kommer att kunna beredas möjlighet att arbeta i sitt nya yrke. Landstingens planer för folktandvårdens utveckling är kända för det kommande året, och det är också möjligt att med stor säkerhet avgöra hur många som inom nuvarande bestämmelsers ram skulle kunna få arbete i privat tandläkarvård. Det går att räkna fram att mellan 125 och 175 av de nya tandläkarna nästa år från början blir arbetslösa. Vi har alltså redan då ett överskott på tandläkare i den storleksordningen. Den siffran är mycket säker, därför att den bygger helt på kända förhållanden. Man kan med nästan lika stor säkerhet räkna fram att år 1985 har antalet övertaliga tandläkare vuxit till ungefär 800.

I det läget lägger regeringen fram en proposition om förlängning av etableringskontroll och kvotering inom tandvården med den gamla motive- ringen att tandläkarbristen gör det nödvändigt med sådana åtgärder för att i första hand tillgodose folktandvårdens behov av tandläkare.

Vi har nu haft dessa regleringar i åtta år. De infördes nästan omedelbart efter tandvårdsförsäkringens ikraftträdande, just med motiveringen att den överströmning som man då såg eller befarade från offentlig till privat vård omöjliggjorde eller äventyrade den planerade utbyggnaden av folktandvården. Man ville också råda bot på den mycket omtalade regionala obalansen i tandvården.

Nu har vi alltså haft dessa regleringar i åtta år. Det går mycket lätt att se att de inte har fyllt sitt syfte. Har de över huvud taget haft någon effekt så har de motverkat sitt eget angivna syfte.

Riksdagen förlängde de gamla övergångsbestämmelserna, som utgör den lagliga grunden för regleringarna, senast för ett par år sedan. Det skedde då under stor enighet med den enkla och praktiska motiveringen att 1978 års tandvårdsutredning höll på med sitt arbete men inte kunde bli färdig i tid för att den då gällande bestämmelsen så att säga skulle räcka tiden ut. Vi skulle få ett oreglerat mellanstadium på något år. Vi och alla andra gick med på att utredningen skulle få slutföra sitt arbete i fred under oförändrade förhållanden. Nu är utredningen i den delen färdig sedan försommaren, men det har ännu inte kommit någon proposition. Utredningen är ännu inte ens remissbehandlad, men den börjar visst bli det.

Det kan tyckas vara rimligt att i likhet med vad vi gjorde senast acceptera en förlängning med ytterligare ett år tills riksdagen hinner fatta beslut om hur vi skall ha det med tandvården i Sverige framöver. Jag själv kan emellertid inte finna att det är rimligt. Utredningen ligger färdig, och det behövs varken

utredningens sex iedamoter, som dessutom med ordtorandens utslagsrost har blivit en sorts majoritet, har dragit slutsatsen att vi fortfarande har tandläkarbrist och behov av regleringar, är en annan sak. Något sådant behov finns dock inte.

Sverige har i dag en tandläkartäthet som lär vara den högsta i världen. Den kan uttryckas i siffran att vi har tillgång till 1,3 tandläkartimmar per försäkrad. Det är nästan samma timantal per medborgare i riket.

Fördelningen är litet ojämn. Jag vill minnas att det i dag lägsta antalet är 0,95 tandläkartimmar. Det finns inte som en del skulle kunna tro i de "obygdigaste" delar av Norrland utan i Kronobergs län. Norrland kommer såsom god tvåa nerifrån. Det högsta antalet ligger tämligen exakt på 2 tandläkartimmar per försäkrad och gäller Malmö. Storstadsområdena har över huvud taget den största tandläkartätheten.

I själva verket ligger de olika länen väldigt trångt hopklumpade på skalan. Genomsnittet är 1,3. Mellan 1 och 1,3 ligger nästan allesammans. Ett par län ligger någon tiondel under 1, medan sammanlagt fem sex områden ligger över 1,3, däribland storstadsområdena.

Detta är i och för sig intressant. Det intressantaste är dock att fördelningen är nästan exakt på tiondelen vad den var när reglerna infördes. Men det var just denna fördelning som skulle ändras med hjälp av kvotering och etableringskontroll. Fördelningen har flyttats upp några tiondelar på skalan hela vägen, men skillnaden mellan dem som har mest och dem som har minst är i stort sett vad den var.

Det är inte särskilt märkvärdigt att det har blivit så. Knappast ens under den tid som har gått har tandläkartidtillgången varit den avgörande faktorn för dimensioneringen av tandvården ute i landet. Den är det definitivt inte i dag och har inte varit det på ett bra tag. Den har knappast varit det i någon nämnvärd utsträckning ens tidigare. Men därtill kommer att man i de områden där det inte har varit möjligt att öka tillgången på tandvård genom en utbyggd folktandvård – och det finns andra skäl än tandläkarbristen till att detta inte alltid är möjligt överallt och hur snabbt som helst – inte heller har haft möjlighet att gå den andra vägen, alltså att stimulera en privatetablering i ett område där den behövs och där folktandvården inte kan klara sin uppgift. Det har nämligen varit förbjudet.

Därför har det blivit som det är. Hela den väldiga apparaten med kvotering och etableringskontroll har egentligen inte haft någon effekt. Har den haft någon effekt, har den varit negativ. Den negativa effekten märks mest när det gäller den s. k. inomregionala obalansen, dvs. obalansen mellan kommuner inom samma landstingsområde. Den har snarare försämrats under dessa år.

Vad skall vi då ha etableringskontroll till? Jag har faktiskt svårt att egentligen förstå motiveringen för den. Det är väldigt svårt att dela entusiasmen för denna typ av regleringar, om den inte har en helt annan

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

Tisdagen den
14 december 1982

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsförsäkringen*

motivering som över huvud taget inte har med tandvård att göra utan är renodlat partipolitisk.

Om man råkar tycka att privat tandvård är fult och att vi hellre skall vara utan tandvård än anlita privatpraktiker, då skall man införa sådana här regleringar. Jag kan inte låta bli att tro att den sortens värderingar måste ligga under. Något praktiskt skäl för att behålla denna reglering finns inte.

Det är inte fråga om en reglering vilken som helst. Den går väldigt djupt. Det är ett mycket kännbart ingrepp i de mänskliga medborgerliga rättigheterna att neka någon rätten att försöka försörja sig i ett yrke, för vilket man har utbildats genom statens försorg och fått statlig legitimation som bevis på sin behörighet.

Då säger någon: Så har vi inte tänkt det – ingen är förbjuden att arbeta såsom tandläkare. Ja, det finns faktiskt 50 tandläkare i Sverige som arbetar utanför tandvårdsförsäkringen. Det är några gamla uvar som var nära pensionsåldern redan när tandvårdsförsäkringen infördes och som tyckte att de kunde dra sig fram dessa år utan tandvårdsförsäkringen. Men det är helt klart att det inte är möjligt för någon i dag att etablera sig såsom tandläkare utan att patienterna får del av tandvårdsförsäkringens fördelar.

Jag har i många andra sammanhang sagt – och jag upprepar det gärna – att ett ekonomiskt hinder, om det är tillräckligt starkt och pengarna tillräckligt stora, är precis lika effektivt och därmed lika tveklöst som ett lagligt hinder, ett direkt förbud.

Att säga till någon: Vi har utbildat dig till tandläkare, vi har legitimerat dig och sagt att du är duktig och behörig i ditt yrke, men du får inte lov att arbeta i ditt yrke – det gör vi inte. Vi säger i stället: Vi har utbildat dig, du är behörig, men vi gör det omöjligt för dig att arbeta. Du får lov att göra det, men det går inte därför att du då är tvungen att hela tiden ligga ca 40–50 % över dina konkurrenter i fråga om priset. Det får du göra. Om du vill göra det är du välkommen, annars slipper du. Det är så man resonerar.

Det är ett utomordentligt djupt ingrepp i de medborgerliga rättigheterna att på det här sättet hindra människor att över huvud taget verka i sitt yrke. Det krävs alltså utomordentligt starka skäl. Jag säger inte att det inte finns omständigheter då man kan bli tvungen att göra så. Men det krävs väldigt starka skäl för så djupa ingrepp. Här har det inte redovisats några skäl alls. De skäl som finns talar i motsatt riktning. Därför, fru talman, yrkar jag bifall till den moderata reservationen till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 11.

Anf. 83 SVEN ASPLING (s):

Fru talman! Det är inte första gången Nils Carlshamre och jag tar kammarens tid i anspråk för en debatt om tandvården. Senaste gången var det i december 1979, alltså för tre år sedan. I stort sett är det samma frågor vi diskuterar nu som då.

Till grund för regeringens förslag låg då tandvårdsutredningens förslag i betänkandet Tandvården i början av 80-talet. Det var ett enhälligt betänkande, som även Nils Carlshamre i egenskap av ledamot av utredning-

en skrivit under. Utredningen visade att bestämmelserna fyllt sitt syfte, nämligen att tillföra folktandvården nettotillskottet av tandläkare. Det är mycket viktigt.

Den här gången är det också tandvårdsutredningen som i sitt huvudbetänkande. Tandvården under 80-talet, föreslagit en förlängning av etableringsreglerna. Regeringen föreslår nu att etableringsreglerna förlängs t. o. m. utgången av 1983.

I utredningen har de borgerliga representanterna, med Nils Carlshamre i spetsen, reserverat sig mot även denna del av förslaget. Vid utskottsbehandlingen har centern klokt nog anslutit sig till regeringens förslag om en förlängning av reglerna. Moderaterna har blivit ensamma om sin ståndpunkt.

Fru talman! Det är snart tio år sedan riksdagen fattade sitt mycket viktiga beslut om tandvårdsreformen. Reformen innebar både ett långtgående program för folktandvårdens utbyggnad och ett införande av tandvårdsförsäkringen. Vi kan nu konstatera att samtliga huvudmän fr. o. m. 1982 fullgör den lagenliga vårdskyldigheten avseende barn och ungdom. Jag tycker att det är en händelse som är värd att notera här i riksdagen. Det innebär bl. a. att alla 20-åringar under hela sin uppväxttid fått en regelbunden, kostnadsfri och mycket god tandhälsovård. Det är resultatet av målmedvetna insatser från landstingen och all tandvårdspersonal. Även det bör noteras.

Folktandvården har ett särskilt ansvar för att tillvarata de investeringar som här gjorts och som naturligtvis är av grundläggande betydelse, främst för den enskilde men också för samhället. Om vi således med rätta kan påstå att 1973 års tandvårdsreform i denna del varit framgångsrik, finns det andra delar av reformen som vi ännu inte fullt ut kan rubricera på samma sätt.

Den borgerliga regeringen lyckades under några få år allvarligt urholka tandvårdsförsäkringen. Här är det inte bara vi som politiskt en gång hade med reformens genomförande att göra som kan känna oro. Främst är det naturligtvis allmänheten, men även Tandläkarförbundet anmäler oro för utvecklingen.

Nu skall jag emellertid inte i detta sammanhang, fru talman, gå närmare in på den frågan.

I den nu aktuella propositionen behandlas endast frågan om en förlängning av etableringsreglerna. Såväl tandvårdsutredningens huvudbetänkande som det i dagarna avlämnade betänkandet om en reviderad tandvårdstaxa kommer ju att föranleda en regeringsproposition under nästa år, i vilken den mer långsiktiga utvecklingen på tandvårdsområdet skall behandlas.

När riksdagen 1973 fattade sitt beslut om tandvårdsreform var målsättningen att folktandvården vid utgången av 1970-talet skulle svara för hela barn- och ungdomstandvården samt i första hand för ca 35 % av vuxentandvården. Det förutsattes också att man skulle komma till rätta med den regionala obalans som föreligger beträffande tillgången på tandvårdsresurser i olika delar av landet. Människornas behov av tandvård skulle inte få vara beroende av var man råkade bo. Men dit har vi tyvärr ännu inte kommit.

Landstingens utbyggnad av vuxentandvården har inte nått upp till den

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

målsättning som angavs när reformen genomfördes. Folk tandvården svarar f. n. för ca 25 % av vuxentandvården. Återstoden sköts av privattandläkare. När etableringsreglerna sattes i kraft 1974 var motivet att glesbygden och andra på tandvård underförsörjda orter skulle prioriteras i vad gäller fördelning av tandläkare. Säkerligen har landstingens utbyggnad av barn- och ungdomstandvården i stor utsträckning medverkat till att utbyggnaden av vuxentandvården inte fått den omfattning som man först hoppades på. Den regionala balansen har visserligen förbättrats, men inte i den omfattning som är önskvärd. Det föreligger också en obalans inom landstingen mellan olika kommuner beträffande tillgång på vuxentandvård. Det är välkänt att de tre storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö har en väsentligt gynnsammare tandläkartäthet än övriga delar av landet.

Vi vet att stora grupper i samhället alltjämt inte får den tandvård som de behöver. Vi måste se till att tillgången på tandvårdsresurser bättre motsvarar efterfrågan och behovet i alla delar av landet och för alla grupper i samhället. Därför måste utbyggnaden av folktandvården fullföljas, för att man skall få till stånd en mer rättvis fördelning av tandvårdsresurserna. Det är också bakgrunden till det förslag som nu föreligger om en förlängning av etableringsreglerna för privattandläkarna.

När man lyssnar på Nils Carlshamre och tar del av moderaternas motion och reservation är det en återklang av den argumentation som man har fört alltsedan tandvårdsreformens tillkomst. I själva verket har moderaterna aldrig varit några helhjärtade anhängare av reformen.

Nu heter det att de generella etableringsreglerna utgjort ett direkt hinder mot att åstadkomma en bättre regional balans och motverkat sitt syfte. Men verkligheten är den att folktandvården tack vare etableringsreglerna kan få tandläkare i väsentligt större utsträckning än för några år sedan. Samtidigt vet vi – och jag vill understryka det – att det bara behövs en liten överströmning till privatvården för att vi skall vara tillbaka i en bristsituation.

Det är på något sätt avslöjande när moderaterna i detta som i så många andra sammanhang predikar privatiseringens s. k. fördelar på hälso- och sjukvårdsområdet. Man säger att det för privattandläkare liksom för andra företagare som driver egen rörelse gäller att verksamheten måste löna sig och att det är en tillräcklig garanti mot överetablering på vissa orter. Men det är inte en direkt överetablering som är problemet utan möjligheterna för människorna i glesbygder och på mindre och folkfattigare orter att få tillgång till tandvård – det är detta som det gäller. Det är verklighetsfrämmande att tro att dessa orter skulle te sig mest attraktiva för privattandläkare, om man har en fri etablering. Storstäderna skulle fortfarande locka många tandläkare att etablera sig. En ambitiös och duktig tandläkare tror sig säkert om att kunna konkurrera med sina kolleger och klara lönsamheten. Och då sker det fortfarande på bekostnad av folktandvården i områden som är underförsörjda med tandläkare. Jag skulle, fru talman, gärna vilja tillägga att Nils Carlshamre ju alltid är intressant att lyssna på. Nu vill han närmast göra frågan om förlängningen beträffande etableringsreglerna med ett år till en

---

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

ideologisk fråga. Det är kanske inte så felaktigt som man först kan tycka. Visst avslöjar moderaterna även i denna fråga vilka principiella och ideologiska uppfattningar som de hyser då det gäller att genom samhällets aktiva insatser garantera människorna ute i glesbygderna en hygglig tillgång till tandvård. Av uppenbara ideologiska skäl vill inte moderaterna vara med om detta. Om Nils Carlshamre vill göra denna fråga till en ideologisk fråga, vill jag säga att jag tror att människorna i glesbygdsorterna och i många andra orter som i dag saknar tandvård föredrar den ideologi som vi företräder och som innebär att det är samhällets uppgift att se till att vi får de tandvårdsresurser som människorna behöver. Dessutom skulle jag vilja säga till Nils Carlshamre: Fortsätt gärna den ideologiska debatten. Det skadar inte att partiernas verkliga ståndpunkter klargörs, även om det för dagen bara gäller en förlängning av etableringsreglerna t. o. m. utgången av 1983.

Genom det tillägg som föreslås i punkt 9 i övergångsbestämmelserna i lagen om allmän försäkring kan vi kanske få en viss mätare på intresset hos privattandläkare att etablera sig i exempelvis glesbygderna. Jag tror att man inte skall ha några överdrivna förväntningar i vad gäller den saken. Etableringsreglernas förlängning även under 1983 är i hög grad motive-
rad.

Fru talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till hemställen i socialförsäkringsutskottets betänkande. Mitt bifallsyrkande till utskottets hemställen gäller även ett antal motioner från den allmänna motionstiden, vilka samtliga ingående behandlats i utskottsbetänkandet.

Anf. 84 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Fru talman! Under 1975 hade vi den lägsta tandläkartätheten i riket, 0,85 tandläkartimmar per försäkrad. Den högsta var då 1,96, fortfarande i Kronobergs län och Malmöhus län. 1980 var motsvarande siffror 0,95 och 2,05. Det går att avläsa en hopträngning av den där skalan med fem hundradels tandläkartimmar. Det var skillnaden – vinsten av åtta års hård reglering. I övrigt är skalan oförändrad. Regleringen har inte haft någon effekt.

I dag behöver man ingen reglering för att tillförsäkra folktandvården tandläkare. Det finns inga lediga tjänster i folktandvården, och det finns övertaliga tandläkare som inte kan få arbete vare sig i folktandvården eller privat. Det kommer att finnas minst 125 nya sådana nästa år och 800 år 1985. Varför behöver vi en reglering för att hindra att privattandvården konkurrerar ut folktandvården när det gäller tandläkarna, om det finns 800 lediga tandläkare som inte kan få arbete? Det är ju det som är den stora skillnaden.

Läget har under hela den tid som har gått varit mycket närmare den verkligheten än vad Sven Aspling uppenbarligen förutsätter. I dag är det alltså så att man även i dessa berömda glesbygder har många sökande, om man kan inrätta en tjänst. Problemet är att landstingen inte kan inrätta tjänster för att de inte har råd – eller av något annat praktiskt skäl. Men det är icke tandläkarbrist som hindrar tandvården från att byggas ut.

Tisdagen den
14 december 1982

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

Jag håller med om att det är ett märkesår, och det är skönt att veta att vi 1982 har klarat målet att ha barn- och ungdomstandvården utbyggd i hela riket. Det är bara det, Sven Aspling, att jag är nästan övertygad om att vi utan dessa hindrande regleringar hade varit klara med den utbyggnaden åtminstone ett år tidigare, kanske två.

Anf. 85 SVEN ASPLING (s) replik:

Fru talman! Jag vill fråga Nils Carlshamre om moderaterna nu anser att vi skall göra rent bord med allt som har med etableringskontroll att göra och att således etableringskontrollen även i storstadsområdena skall försvinna. I så fall går det minst sagt snabbt undan då moderaterna byter ståndpunkt. Så sent som i början av året kunde man läsa i den borgerliga reservationen i tandvårdsutredningens betänkande Tandvården under 80-talet, att Nils Carlshamre då ansåg: "Det är nödvändigt att snabbt avveckla nuvarande etableringsbegränsningar gentemot privatpraktiserande tandläkare, utom vad avser de tre storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö."

I fortsättningen heter det i reservationen:

"I vad mån den av oss tänkta fortsatta etableringskontrollen under en ytterligare treårsperiod, huvudsakligen avseende stockholm- göteborgs- och malmöområdena, skall utövas av riks försäkringsverket eller socialstyrelsen anser vi vara en mindre fråga."

Anser Nils Carlshamre att vi nu skall upphäva etableringskontrollen även i storstadsområdena? Det vore intressant att få svar på den frågan. Om så inte är fallet, varför har då inte detta angetts i moderaternas motion och i er reservation? Herr Carlshamre har ju ett intressant förflutet när det gäller detta ärende. Han varit med om etableringsreglernas fortsatta tillämpning under årens lopp. Plötsligt, hösten 1982, är det nya toner. Jag skall gärna återkomma till frågan om landstingens resurser och möjligheter i vad gäller de nyutexaminerade tandläkarna. Men så länge det föreligger en obalans och så länge glesbygderna saknar tandvårdsresurser har vi verkligen anledning att se till att vi, genom det instrument vi har skapat, så långt möjligt söker ge människor i glesbygden tandvård.

Anf. 86 NILS CARLSHAMRE (m) replik:

Fru talman! Det kan bli aktuellt med någon säranordning för storstadsområdena, framför allt för Stockholm. Det är inte bråttom med det, Sven Aspling. I dag har vi ett ställning till om vi skall – eller inte skall – förlänga en alldeles bestämd reglering med en alldeles bestämd utformning.

Om det skulle bli aktuellt med en kortvarig ytterligare reglering i storstadsområdena, så är det med en helt annan motivering. Låt mig beskriva det så här: Om t. ex. Stockholms läns landsting i ideologisk yra skulle försöka nå 35 eller t. o. m. 50 % av vuxentandvården i Stockholm, så kan det endast ske till priset av en gigantisk total överetablering. I dag har landstinget, tror jag, hand om 11–12 % av vuxentandvården. Skall man bygga ut den, vid sidan av redan existerande privattandvård i Stockholm, till 35–50 %, så kommer vi att få en tandläkartäthet i Stockholm som är samhällsekonomiskt

---

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

vanvettig och som gör det omöjligt att försörja sig på yrket i Stockholm. Ur denna synpunkt kan det bli aktuellt att diskutera en reglering, men det behöver icke göras i dag. Det är det verkligen dags att återkomma till när vi nästa år får propositionen. Och jag är inte alls säker på att det ens då kommer att visa sig vara den rätta metoden. I så fall skulle det i första hand handla om s. k. kvotering, inte om begränsningar av privatetableringen. Man skulle se till att inte folktandvården i Stockholm sväller över alla gränser, för då kan det bli illa ställt. Men det kan vi återkomma till då.

Jag vill bara påminna Sven Aspling, om han har glömt det, om att jag faktiskt aldrig har varit någon vän av denna reglering. För två år sedan var jag visserligen med om den då aktuella förlängningen, men det av ett rent praktiskt skäl – utredningen arbetade då, medan den nu är färdig. Men när regleringen sattes i kraft allra första gången – jag tror att det var 1974 – tillhörde jag socialstyrelsens styrelse, som hade att handlägga ärendet. Jag var ensam reservant i socialstyrelsen mot att denna reglering sattes i kraft. Jag tror att jag på denna punkt har mitt förflutna klart.

Jag vill poängtera att glesbygdens tandvårdsförsörjning icke är beroende av etableringskontroll och kvotering. Det finns tandläkare till varenda stol. Om några år kanske det kommer att finnas två tandläkare till varje stol. Däremot kan det tänkas att en privattandläkare – om det fanns frihet därtill – skulle kunna slå sig ner på en plats där landstinget inte kan eller vill etablera sig men där det finns behov av en tandläkare. Det är den vägen, om vi spelar med båda instrumenten i stället för att envisas med att bara använda det ena, som vi kan få en bättre försörjning. Varför skall man ständigt stå på ett ben, när det finns två?

Anf. 87 SVEN ASPLING (s) replik:

Fru talman! Detta inlägg var mycket intressant. Vi fick nog inte klart för oss på vilket ben Nils Carlshamre står när det gäller etableringen i Stockholm och övriga storstadsområden. Det var ett mycket dimhöljt inlägg som han presterade.

Om ni fortsättningsvis anser att etableringskontrollen bör vara kvar i Stockholmsområdet, säg då det klart ut här. Eller vill ni nu av ideologiska skäl – det är Nils Carlshamre som har infört det uttrycket i denna debatt – göra rent bord även med etableringsreglerna över huvud taget?

Moderaterna har ett intressant förflutet i detta sammanhang. De ansåg 1979 att etableringsreglerna behövdes för att målet för folktandvårdens utbyggnad skulle nås. Detta mål har ännu icke nåtts såvitt gäller vuxentandvården. Men nu är tydligen moderaterna inte längre beredda att tillstyrka någon etableringskontroll. Att inte klargöra vad man innerst inne avser är – kan man säga – att försöka att stå på många ben.

Vi kan, om vi är kvar, nästa år föra en debatt på grundval av ett material om tandvården under fortsättningen av 1980-talet. Därför skall jag inte gå närmare in på detta. Men jag skulle vilja göra ett tillägg i vad gäller landstingens ekonomi. Vi är nog alla medvetna om de problem som de borgerliga regeringarna ställde till med genom de närmast konfiskatoriska

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

ingrepp som landstingen utsattes för. Men de frågorna kommer säkerligen riksdagen att få tillfälle att debattera i ett annat sammanhang. Det finns ute i landstingen – det kan jag försäkra – en medvetenhet om vad det här gäller, även om moderaterna nu tycks sakna denna medvetenhet.

Låt mig, fru talman, få understryka att vakthållningen kring folktandvården är utomordentligt viktig. På den punkten har det också rätt stor enighet, egentligen i alla instanser. Såvitt jag har mig bekant har man inte heller inom tandvårdsdelegationen haft några delade meningar beträffande förlängningen av etableringskontrollen på sätt som har föreslagits i regeringens proposition. Det är värt och intressant att notera det. Moderaterna står ganska ensamma i den här frågan.

Anf. 88 BARBRO NILSSON i Visby (m):

Fru talman! När jag har lyssnat till denna debatt har jag verkligen känt hur långt ifrån gräsrotsnivån båda talarna faktiskt står. Sven Aspling talar om glesbygd och bristen på tandläkare där. I dag är det inte alls i glesbygden som det är brist på tandläkare, utan det är i de små städerna. Sven Aspling talar om de stora städerna. De tandläkare som har försökt att etablera sig i Göteborg och i Malmö har fått sluta – det finns inte patienter. Vi skall verkligen försöka att tala om hur situationen är i dag och inte om någonting som är tänkt.

Fru talman! Jag vill nu övergå till mitt egentliga anförande. Jag tror att vissa saker som redan har sagts kan vara värda att upprepas.

Sverige är i dag ett av världens tandläkartätaste länder, och vi lär få behålla tätpositionen. Det skall vi vara glada och tacksamma över. Det beror på de många privata tandläkare som har utbildat sig – en utbildning som har kostat väldigt mycket pengar – och som nu finns utspridda över landet. Men ändå finns det områden där den vuxna befolkningen fortfarande har svårighet att få adekvat tandvård.

Tandläkarna har under årens lopp sökt sig till områden där efterfrågan på vård har gjort det företagsekonomiskt försvarbart att etablera sig. Det är självklart. Därav uppkom obalansen i fråga om försäkringen, därför att dessa tandläkare ju fanns kvar på dessa platser när de inte fick etablera sig på andra orter. Det var alltså på helt andra orter som det uppstod en bristsituation.

Skulle etableringsstoppet upphävas nu i årsskiftet kommer säkerligen många tandläkare att söka sig till bristorter – även nu av företagsekonomiska skäl – om de skall kunna försörja sig och kunna betala sin utrustning, som i dag kostar 250 000–300 000 kr.

Våra svenska tandläkare har en mycket lång utbildning, vilket är en garanti för god tandvård. De är rustade för att ta hand om både barn och vuxna – såväl tandsjukvård som tandhälsovård ingår i utbildningen. Just för att kunna upprätthålla det allsidiga odontologiska kunnandet är de flesta tjänster i folktandvården s. k. blandtjänster och har så varit även före tandvårdslagens införande. Blandtjänster innebär att ungefär halva tiden ägnas åt barntandvård och resten åt vuxentandvård. Det innebär i sig att 30–35 % av den vuxna

befolkningen kommer att få tandvård inom folktandvårdens ram.

Statsmakterna lade genom 1973 års riksdagsbeslut bl. a. fast ett utbyggnadsprogram för folktandvården. Det syftade till att man skulle kunna ge alla barn och ungdomar i åldrarna 0–19 år regelbunden tandvård. Denna målsättning är nu uppnådd. Jag kan tala om att det är en glädje att se dessa 19–20-åringar i stolen, med blanka fina tänder. Framför allt har de lärt sig en egenvård som vi vuxna borde avundas dem. Detta innebär att behandlingstiderna för barn och ungdomar kommer att bli mycket kortare i framtiden, och då kan allt fler tandläkartimmar ägnas just åt vuxentandvården. Därigenom kommer den regionala balansen att uppnås utan några som helst regleringar. Byråkratin behöver inte tandregleras!

Fru talman! Mellan 1980 och 1985 lämnar 2 300 nya tandläkare högskolorna. Hittills har det gått att placera dem som har velat på tjänster. Men nu finns det faktiskt bara kvar vikariat, som blir allt kortare, inom folktandvården överallt i Sverige. I dag har vi 1 900 tandläkarstuderande. På vad sätt har statsmakterna tänkt sig att ta ansvar för alla dessa unga människor? Några tankar, Sven Aspling, måste det väl ändå finnas, när man säger nej till fri etableringsrätt, trots att det inte finns jobb inom folktandvården för dessa tandläkare.

Eller kan det möjligen vara så. Sven Aspling, att anledningen till etableringsstoppet är en helt annan? Får den politiskt ideologiska uppfattningen komma före människans vardag, så att tandvården så småningom helt skall överföras till den offentliga sektorn? De som tvivlar på att socialisering av tandvården var reformens huvudsakliga ändamål rekommenderas att studera socialdepartementets pressmeddelande den 14 mars 1973 vid offentliggörandet av propositionen om tandvårdsförsäkring. Som en röd tråd genom detta går stöd åt och utbyggnad av folktandvården och stopp för privattandvårdens fortsatta utveckling. Man tänkte inte ens på att man genom de privata tandläkarna kanske hade fått en bättre fördelning redan från början. Låt mig citera ur pressmeddelandet: "Samtidigt med utbyggnaden av barn- och ungdomstandvården skall ske en utbyggnad av vuxentandvården inom folktandvården så att en allt större del av vuxentandvården kan ombesörjas av folktandvården."

I det nya betänkandet säger man inte att 35 % av vuxentandvården utan att 50 % och förmodligen mer skall ombesörjas av folktandvården. Den tandvårdstaxa som föreslås skall vi väl inte ta upp här, men den ger mycket övrigt att önska.

Än så länge behövs den privata tandvården. Men jag skulle vilja säga att snart är det väl så att moren har gjort sin tjänst, moren kan gå.

Man kan i facktidskrifterna läsa att det totalt kommer att inrättas 430 AT-tjänster runt om i landstingen. Och, Sven Aspling, jag läser vad som står i fackpressen: "Ca 100 platser kommer att tas från den ordinarie distrikts-tandvården." Det blir alltså inte fler tandläkare de närmaste åren som får jobb – det blir färre tjänster att söka. Eller har jag fel? Kommer pengar att ställas till förfogande för den utbyggnad som behövs? Varför skulle man annars ha ett fortsatt etableringsstopp?

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

Tisdagen den
14 december 1982

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

Herr talman! Målet, god tandvård på lika villkor och till rimliga kostnader för landets alla medborgare, är något som varje tandläkare och varje moderat ställer upp på. Men låt människorna i vårt land välja den vårdform de önskar och skapa också möjligheter för tandläkarna att få arbeta i den form av tandvård de vill. Jag tror att väldigt många av de tandläkare som börjar som AT-tandläkare och då ser vilken fin service de får av kringpersonal helst kommer att vilja vara kvar inom den vårdformen. Jag tror att det t. o. m. kommer att bli slagsmål om de tjänsterna – inte om att etablera sig privat.

Jag tror att vi inte skall göra problem där de faktiskt inte finns. Svensk tandvård utvecklas bäst, om folktandvården och privattandvården får arbeta i samverkan och på lika villkor. Jag har i Sven Asplings yttranden hela tiden saknat ordet samverkan. Jag har saknat inställningen att människor skall få den tandvård som de själva önskar. Det är bara tal om vad som skall ordnas inom den offentliga vården.

Slutligen, Sven Aspling: Vi lever i ett land som ännu har näringsfrihet, och den bör vi slå vakt om. Olika former av etableringskontroll är ett hot mot denna näringsfrihet. Låt mig citera en motion, 1981/82:239: "Den fria etableringsrätten är djupt förankrad hos det svenska folket. Näringsfriheten uppfattas som en grundläggande demokratisk rättighet." Ja, det är självklart. "Som demokrater värnar vi därför rätten att starta företag och rätten att driva affärsverksamhet i egen regi." Motionen är skriven av två socialdemokratiska riksdagsmän. De förstod tydligen den här problematiken. Men vad ger Sven Aspling för råd till alla tandläkarstuderande i dag – till dem som blir färdiga till jul och till dem som blir färdiga om ett år? Att ha vikariatskutt på några månader innebär en otroligt dyrbar tandvård. Eftersom det är en så kort tid lär man inte känna patienten, och nästa tandläkare som kommer får upprepa en lång, besvärlig undersökning – om och om igen.

Om en tandläkare i stället etablerar sig på en ort och skaffar sig en dyr utrustning, flyttar han inte utan stannar kvar. Därför blir det för hela svenska folket faktiskt en billigare tandvård.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 89 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten. Jag skulle bara vilja ställa några frågor till Barbro Nilsson i Visby med anledning av hennes inlägg.

Tror Barbro Nilsson att landstingen skulle ha lyckats uppnå målsättningen att ge barn och ungdom en fullgod tandvård utan det styrinstrument som etableringsreglerna har utgjort? Att vi alltjämt har en regional obalans belyser ju bara vilka resursbehov som har förelegat för att klara barn- och ungdomstandvården. Lika litet som vi skulle ha kunnat klara denna primära uppgift utan både kvotering och etableringskontroll, kommer vi att kunna

komma till rätta med den regionala obalansen utan en fortsatt utbyggnad av folktandvården.

Men är man motståndare till den offentliga tandvården och den offentliga sektorn, är det naturligtvis också följdriktigt att sätta privatiseringen före folktandvårdens utbyggnad. Sedan må det väl gå hur det vill med människorna i mindre orter och glesbygd som alltjämt saknar tandvård.

Slutligen en fråga till: Anser Barbro Nilsson att etableringsreglerna skall upphävas också i storstadsområdena? Det vore intressant att få hennes synpunkter på den frågan.

Anf. 90 BARBRÖ NILSSON i Visby (m) replik:

Herr talman! Barn- och ungdomstandvården har vi alltid hävdat, Sven Aspling. Förut fanns det skoltandvård, sedan blev det folktandvård. Vi tycker att det är viktigt att barn och ungdomar upp till 19–20 års ålder får en ordentlig och fri tandvård. Det är en social reform som det är självklart att vi skall satsa på. Den har vi aldrig över huvud taget ifrågasatt, aldrig diskuterat. Det är de vuxna människorna som vi tycker kan få välja den ena eller andra vårdformen i ett fritt land där näringsfrihet råder.

När det gäller storstäderna sade jag faktiskt inledningsvis att i Göteborg och Malmö är det inga problem i dag, för det finns inte patienter tillräckligt. Jag tror inte ens att det är något problem här i Stockholm, därför att det finns så många tandläkare. Den enda stad där det möjligen skulle kunna vara problem är Stockholm – varken Malmö eller Göteborg.

Jag tycker fortfarande att vi inte skall diskutera detta som två olika former. Det gäller en samverkan mellan två olika vårdssystem. Jag skulle vilja inbjuda Sven Aspling att komma till Gotland och se hur tandvården verkligen fungerar där, hur vi jobbar ihop med folktandvården, hur vi har jour tillsammans och hur vi förflyttar våra patienter från den ena formen till den andra för att den enskilda människan skall få hjälp så fort som möjligt. I Slite på Gotland var det för några år sedan omöjligt att få tandläkare. Nu är det 15–20 sökande till en tjänst. De gråter när de ringer och frågar men inte har fått jobbet. Detta är verkligheten, Sven Aspling!

Anf. 91 SVEN ASPLING (s) replik:

Herr talman! Jag antar att Barbro Nilsson i Visby har observerat att det nu i punkt 9 i övergångsbestämmelserna om lagen om allmän försäkring föreslås ett tillägg, som jag nämnde. Detta ger ju en intressant mätare i fortsättningen på intresset hos privattandläkare att etablera sig på just de orter där vi nu saknar vuxentandvård. Jag vill bara säga till Barbro Nilsson, att kanske skall man vara litet försiktig. Vi får möjligheter att avläsa vad som kommer att hända i fortsättningen beträffande intresset.

Jag tror att man kan säga att inte heller Barbro Nilsson var särskilt klar i sin deklARATION beträffande storstäderna. Men vad vi vet – det har vi erfarenhet av – är att har vi inte balans här, kan en överströmning mycket snabbt ske från folktandvården till privattandvården på folktandvårdens bekostnad.

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

Tisdagen den
14 december 1982

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

Det finns anledning att i hög grad observera det, Barbro Nilsson, när vi diskuterar de här frågorna.

Anf. 92 BARBRO NILSSON i Visby (m) replik:

Herr talman! Jag tror att den som i dag har en fast tjänst inom folktandvården inte "strömmar någonstans". Man är tacksam för att man har ett fast jobb. Det är inte bara att gå över till privat verksamhet. Där råder stor osäkerhet i dag.

När det gäller tandläkare i glesbygd – jag vet inte vad det är för mätare som det talas om här – är det i år 10 stycken av ca 40 sökande som har fått möjlighet att vid sidan av etableringskontrollen etablera sig i glesbygd. Det är många instanser som skall passeras, och det är många som skall penetrera problemen innan den enskilde tandläkaren får möjlighet att bosätta sig i en glesort, trots att där finns en mängd patienter som önskar hjälp – så är det.

Anf. 93 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Det har varit intressant att lyssna på en som är både moderat och tandläkare. Jag skall be att få tala i egenskap av folkpartist och patient. I den här frågan är nämligen tandläkaren och patienten ense, liksom folkpartisten är överens med moderaterna.

Vi i folkpartiet, som ett liberalt parti, har i princip en negativ inställning till etableringskontroll. Den principiella inställningen har ändå inte hindrat oss från att i vissa situationer vara öppna för att både etableringskontroll och kvotering kan vara vägar att snabbare nå olika mål.

Vi har t. ex. – som väl är allmänt bekant – en positiv inställning till könkvotering i många fall. Vi har tidigare också haft en viss förståelse för den etableringskontroll som ännu i dag existerar för privatpraktiserande tandläkare. Syftet var vid införandet så pass gott att vi fick lov att låta ändamålet helga medlen.

Men, herr talman, i dag råder inte den brist på tandläkare som vi hade för bara några år sedan. I dag är det bara en tidsfråga innan vi har ett alltför stort överskott på tandläkare. Snart har vi ett läge där landstingen inte kan ge alla nyutexaminerade sysselsättning. Vi har hört det under en lång tid i debatter av detta slag.

I dag är det därför dags att ta bort, inte att förlänga, den etableringskontroll som existerar. Jag vill bara nämna, också som ett bevis, att riksförsäkringsverket, socialstyrelsen, Landstingsförbundet och Tandläkarförbundet alldeles nyligen har lämnat en rapport till tandvårdsdelegationen med en prognos för 1983. Den innebär – precis som Nils Carlshamre nämnde – att upp till 175 nylegitimerade tandläkare nästa år inte kommer att kunna beredas anställning inom folktandvården. Eftersom prognosen rör ett år som börjar om några veckor är den faktiskt – i motsats till flertalet prognoser från olika utredningar – mycket tillförlitlig. Under sådana förhållanden är det märkligt om regering och riksdag skulle konservera bestämmelser som kan hindra de nya tandläkarna från att öppna praktik. Det är bl. a. av den

anledningen som jag i motion 1982/83:78 har yrkat avslag på regeringens proposition och som jag nu vill yrka bifall till reservationen av Nils Carlshamre m. fl.

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

Anf. 94 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Det är ett par inslag i Sven Asplings senaste inlägg som är så frapperande att jag tycker att vi skulle få fastslaget om Sven Aspling verkligen menar vad han säger.

Det gäller talet om den befarade överströmningen som Barbro Nilsson i Visby har varit inne på. Tror verkligen Sven Aspling att alla som är tandläkare i folktandvården är det bara därför att de inte får lov att vara tandläkare någon annanstans? Tror inte Sven Aspling att det finns några människor som vill vara tjänstetandläkare?

Vi som har träffat dem vet att det faktiskt förhåller sig på det sättet att de allra flesta, de ojämförligt flesta, är stolta och glada och nöjda med sin tjänst som tjänstetandläkare. De har börjat utbilda sig en gång för att bli tjänstetandläkare, de har blivit det alldeles frivilligt, och de tänker förbli det. Det är väl inte konstigt? På alla områden är det faktiskt så att fler människor föredrar tryggheten i en bra anställning framför det äventyrliga i att vara sin egen företagare. Så är det med tandläkare också. Det är inte alls så att alla tandläkare inom folktandvården är tvångskommenderade på något sätt, någon sorts tvångsrekryterad arbetskraft i folktandvården. De är där därför att de vill vara där, och de kommer att stanna där till pensionsåldern.

Jag skulle gärna vilja veta: Menar Sven Aspling verkligen att folktandvårdens rekrytering bara bygger på att man måste se till att tandläkarna inte kan få jobb någon annanstans, att de tvingas att bli tjänstetandläkare, för annars blir de det inte. Jag tror att detta är en utomordentlig underskattning både av vår förträffliga folktandvård och av våra lika förträffliga tjänstetandläkare om man resonerar på detta sätt.

Beträffande den regionala obalansen står Sven Aspling ännu i denna stund och klagar över att vi har en regional obalans när det gäller tandvårdsresurserna. Det har vi – mellan 0,95 tandläkartimmar per försäkrad till ungefär 2 tandläkartimmar per försäkrad. Det är riktigt. Den obalansen fanns för tio år sedan också, och den finns än i denna dag.

Om man nu anser att den finns och att den är skadlig – den behöver inte alltid vara skadlig – är det på det sättet att om man har uppnått ett läge där även de tandläkare som har minst antal timmar per försäkrad har tillräckligt med arbete, så gör det inte dem någonting om andra till äventyrs har ännu mer. Det blir en samhällsekonomisk fråga, Sven Aspling, och där, i ett helt annat sammanhang, kan vi komma in på det här med storstadsområdena.

Men om den regionala obalansen finns kvar och om den bedöms som icke önskvärd är det en väldigt konstig slutsats Sven Aspling drar. Hans hållning skulle vara alldeles rimlig om det faktum att vi alltjämt har en regional obalans vore resultatet av en lång tids fri etablering. Då skulle jag kunna förstå om man säger att vi inte kan ha det på detta sätt längre, att vi måste reglera detta område och se till att vi får en bättre spridning av tandläkarna.

*Förlängd reglering
av anslutning av
privatpraktise-
rande tandläkare
till tandvårdsför-
säkringen*

Men nu är ju den regionala obalansen resultatet av åtta års stenhård reglering. Det är ju detta som har lett till det resultat vi har i dag, till just den obalans vi har i dag. Då drar Sven Aspling slutsatsen att detta är bra, och det skall man fortsätta med. Det är detta som jag inte kan begripa. Vad är det för logik i att å ena sidan klaga över att vi har en dålig fördelning av tandvårdsresurser över landet och å andra sidan benhårt hålla fast vid att vi även i fortsättningen skall ha precis samma styrinstrument, som har lett till detta resultat.

Anf. 95 SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Nils Carlshamre har suttit med som ledamot i tandvårdsutredningen. Den här gången delar han inte majoritetens uppfattning, som han gjorde i det förra betänkandet. Men jag antar att Nils Carlshamre ger mig rätt i att ni i denna utredning på mycket sakliga grunder har analyserat problemen och behoven.

Jag vill läsa upp vad som står i 1978 års tandvårdsutredning, Tandvården under 80-talet: "Vi finner det nödvändigt att etableringsbegränsning av privatpraktiserande tandläkare kan ske även efter 1982 för att säkerställa folktandvårdens utbyggnad och därmed en förbättrad regional balans. Med hänsyn till att syftet med reglerna främst är att uppnå en bättre regional fördelning bör ansvaret för tillämpningen överföras till socialstyrelsen som är statens planeringsorgan i dessa frågor."

Jag är övertygad om att man i denna utredning som i alla andra utredningar har haft utomordentligt sakliga motiv för sitt konstaterande.

Det vi nu diskuterar är en förlängning med ett år, Nils Carlshamre, och dessutom ett tillägg till lagstiftningen som ger oss möjligheter att avläsa hur utvecklingen kommer att te sig. Jag tycker det är tillräckligt för att vi ganska enhälligt borde kunna ställa oss bakom förslaget om denna förlängning.

Det är högst intressant att moderaterna går emot detta. Och det gör också fru Ahrlund. Hur övriga folkpartister gör får vi notera när vi kan avläsa voteringsresultatet i dag.

Anf. 96 NILS CARLSHAMRE (m):

Herr talman! Sven Aspling läste upp ett litet avsnitt ur betänkandet från 1978 års tandvårdsutredning, där man prisar etableringsbegränsningen och säger att den behövs för att trygga folktandvårdens fortsatta utveckling osv. Men – märk väl! – detta var majoritetsutlåtandet. Mot detta har jag tillsammans med exakt halva kommittén reserverat mig i utredningen.

Däremot var vi eniga något år tidigare när det gällde att i ett delbetänkande föreslå en provisorisk förlängning. Det var precis vad jag sade i början av debatten. Då var också riksdagen enig – åtminstone i huvudsak – och motivet var att utredningen skulle få arbeta färdigt i lugn och ro, utan att vi ändrade förhållandena under utredningens gång. I den delen är utredningen färdig sedan ett halvår, och alltså har det motivet förfallit.

Anf. 97 SVEN ASPLING (s):

Herr talman! Jag har redan i ett tidigare inlägg konstaterat att Nils Carlshamre denna gång hade en avvikande mening i tandvårdsutredningen, men det hindrar inte att jag tillmäter också de personer som står bakom uttalandet om en förlängning av etableringsbegränsningen stor kunskap och insikt om vad frågan egentligen gäller.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 214 röster mot 99 för reservationen av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 2-4

Utskottets hemställan bifölls.

18 § Vuxenutbildningsnämndernas sammansättning

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:12 om vuxenutbildningsnämndernas sammansättning m. m. (prop. 1982/83:25 delvis).

Anf. 98 GUNHILD BOLANDER (c):

Herr talman! Riksdagen beslutade i våras, efter ett förslag i budgetpropositionen 1981/82:100, om ändrad sammansättning av vuxenutbildningsnämnderna. Av nämndernas nio ledamöter utser regeringen fem, och hittills har LO föreslagit tre och TCO två av de ledamöterna. Den förra regeringen ansåg det emellertid viktigt att representationen i nämnderna var så bred som möjligt och föreslog därför att TCO skulle föreslå två ledamöter och LO två samt att en ledamot skulle utses efter gemensamt förslag från Lantbrukarnas riksförbund, Sveriges fiskares riksförbund och Sveriges hantverks- och industriorganisation-Familjeföretagen.

Skälet till att förändra sammansättningen var att förmånerna inom vuxenstudiestödet kan utgå också till andra än arbetstagare och att det därför vore rimligt att även de nämnda egenföretagarorganisationerna får nominera en representant i nämnden. Detta blev också riksdagens beslut. Vi reserverar menar att detta fortfarande har giltighet och att det därför inte finns någon anledning att återgå till de regler som gällde före riksdagens senaste beslut.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservationen.

Anf. 99 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! När riksdagen 1975 genomförde vuxenutbildningsreformen skedde det efter ett långvarigt, ingående utredningsarbete från TCO:s och LO:s sida. Målsättningen var klar. Man ville ge tidigare lågutbildade löntagare möjlighet att bättra på sina skolkunskaper.

*Vuxenutbildnings-
nämndernas sam-
mansättning*

Löntagarorganisationerna förklarade sig då beredda att avsätta medel ur de kommande lönerörelserna för att finansiera reformen. Detta skedde, och vuxenutbildningsmedlen öronmärktes för sitt ändamål. Löntagarna betalar alltså solidariskt sina kamraters utbildning helt i arbetarrörelsens socialistiska anda.

Under de borgerliga regeringsåren har nu riksdagsmajoriteten beslutat nalla litet här och litet där av de här medlen. Till statskassan, till grundutbildning för s. k. analfabeter och till uppsökande verksamhet bland företagare och företagarorganisationer.

Detta sista är det mest anmärkningsvärda. Man delar ut medel ur vuxenutbildningsavgifterna till företagarorganisationer utan att dessa solidariskt själva erlägger avgifter. Från socialdemokratiskt håll har vi tidigare föreslagit att s. k. egenföretagare skall erlägga vuxenutbildningsavgift, en väsentligt lägre sådan än vad löntagarna erlägger. Den dåvarande borgerliga riksdagsmajoriteten sade nej.

Trots detta, eller skall vi säga, i konsekvens med detta, beslutade den borgerliga riksdagsmajoriteten i våras att sätta in en representant för egenföretagarna i vuxenutbildningsnämnderna – de nämnder som beslutar om fördelningen av vuxenutbildningsmedlen ute i länen. Egenföretagarrepresentanten skulle vid kommande årsskifte bytas ut mot en LO-representant, som då blir utsparkad.

Vi socialdemokrater motsatte oss i en reservation detta beslut. Vi ansåg att de som vill vara med och besluta också bör vara villiga att göra någon motprestation.

Vi har inte ändrat åsikt sedan i våras och föreslår därför i nu aktuella betänkande att representanterna i vuxenutbildningsnämnderna även i fortsättningen skall utses, fyra av landstinget i berört län och fem av regeringen, av vilka tre på förslag av LO och två på förslag av TCO.

Utskottets borgerliga ledamöter, moderater och centerpartister reserverar sig till förmån för sitt tidigare beslut i frågan. Positionerna är helt klara.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 144 för reservationen av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

19 § Utbyggnaden av hälso- och sjukvården m. m.

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

Föredrogs socialutskottets betänkande 1982/83:10 om utbyggnaden av hälso- och sjukvården m. m.

Anf. 100 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Till socialutskottets betänkande 1982/83:10 är två moderata reservationer fogade. Den första gäller dimensioneringen av primärvården.

Landsting över hela landet har vid planeringen av sin utbyggnad av primärvården i flera år använt planeringstalet eller beräkningstalet 3,5 besök per invånare och år vid fullt utbyggd primärvård. Den enda kända, vetenskapligt genomförda undersökning som finns av hur många besök det verkligen blir vid en utbyggd primärvård har redovisats från Dalby. Där har man kommit fram till att det blir 2,3 besök per invånare och år. Det är alltså en väsentlig skillnad; det talet är nästan en tredjedel mindre.

Om man nu bygger efter det ur luften gripna beräkningstalet 3,5 medför det enorma onödiga kostnader. I vår partimotion och i reservationen har vi framhållit vikten av att undersökningar görs lokalt på flera ställen i landet, eftersom befolkningsstrukturen och därmed behoven varierar. Även om Dalbytalet, som alltså pekar mot en mindre utbyggnad, sannolikt är riktigare än 3,5 kan det vara vanskligt att översätta det till andra delar av landet. Vi måste ha ett fullgott planeringsunderlag, framför allt nu när vi måste spara. Därför insisterar vi på att man skall göra täta och lokala undersökningar och att man i dimensioneringen också skall ta med den vård som finns i enskild regi.

Jag yrkar alltså bifall till den moderata reservationen nr 1.

Den andra reservationen gäller forsknings- och utvecklingsarbetet hos Spri, som enligt vår uppfattning alltför litet inriktas på rationalisering och s. k. produktkontroll. Belägg för detta kan man finna i Spris häfte Publikationer 1982. Där finns det ett otal förteckningar över säkerligen i och för sig nyttiga och bra rapporter och utredningar, men man letar förgäves efter just rationaliseringsprojekt. Ett par sådana finns, men dem har jag hittat på andra ställen. Det var t. ex. en tävling om nytänkande beträffande lokalytor inom primärvården. Den tävlingen hade anordnats av Spri. Om de förslag som sedan blev prisbelönta omsätts i verkligheten kommer man att kunna spara hundratals miljoner kronor.

Ett annat initiativ har Spri tagit när man har bildat ett nytt samordningsorgan mellan Landstingsförbundet, medicinska forskningsrådet och socialstyrelsen just för att få fram objektiv information kring olika medicinska teknologiers för- och nackdelar, kostnader m. m. Men inriktningen måste deciderat vara rationaliseringar, produktkontroll och framför allt ett vettigt utnyttjande av resurserna.

Jag yrkar bifall även till reservation 2. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

---

*Utbyggnaden av
hälso- och sjuk-
vården m. m.*

Tisdagen den
14 december 1982

*Utbyggnaden av
hälso- och sjuk-
vården m. m.*

Anf. 101 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Vid nyår träder en ny hälso- och sjukvårdslag i kraft. Den ålägger bl. a. sjukvårdshuvudmännen att planera hälso- och sjukvården med utgångspunkt i "befolkningens behov av vård".

"Befolkningens behov av vård" är som alla inser inget entydigt begrepp. Något fastare konturer får begreppet i uttalanden i samband med riksdagsbehandlingen av lagen och i det samråd som skall ske mellan huvudmän och staten om vårdens dimensionering och framtida inriktning. Här pågår också fortlöpande ett planerings- och programarbete och en politisk diskussion som successivt ger innehåll åt begreppet.

Jag avser emellertid inte att dra upp någon debatt om begreppets innebörd eller hur det bör fastställas. Jag vill bara peka på att också vården är stadd i strukturomvandling – om man nu får använda en så teknisk term för så grundläggande mänskliga behov som hälso- och sjukvård. Denna omvandling går i riktning mot alltmer öppenvård. Det är enligt min mening en riktig utveckling av såväl medicinska som mänskliga och ekonomiska skäl.

Oavsett vilka principer som ställs upp för vården eller vilken omfattning den bör ha är det nödvändigt att försöka förutse efterfrågan. Det ligger i sjukvårdshuvudmännens intresse att se till att den blir så realistiskt bedömd som möjligt.

Det är i det sammanhanget som moderaternas motion kommer in. Där yrkas – liksom i en av de reservationer som Blenda Littmarck har talat om – att socialstyrelsens normtal för den framtida dimensioneringen av vården skall sänkas. Den forskningsrapport om förhållandena vid vårdcentralen i Dalby som Blenda Littmarck också berörde visar nämligen att det kan räcka med 2,3 vårdbesök per år och invånare i stället för de 3,5 som socialstyrelsen sägs rekommendera.

Nu är det emellertid så att hela yrkandet synes vara baserat på ett missförstånd. Socialstyrelsen har nämligen inte utfärdat några rekommendationer eller föreskrifter av visst planeringstal.

Missförståndet har nog sitt ursprung i ett principprogram för hälso- och sjukvården som socialstyrelsen gav ut 1976. Det baserades i sin tur på ett förslag från 1973, som innehöll ett antagande om att det genomsnittliga vårdbehovet kunde uppskattas till 3,5 vårdbesök per år och invånare 1985. Det förslaget sändes på remiss, och i det program som antogs finns inte denna siffra nämnd – än mindre angiven som riktlinje. Det är därför, herr talman, av naturliga skäl ganska svårt att uppdra åt en myndighet att ändra ett beslut som den aldrig har fattat.

Vi är säkert alla rörande överens om att det underlag som sjukvårdshuvudmännen lägger som grund för sina beslut om vårdens omfattning skall vara så realistiskt som det någonsin är möjligt. Vad som är realistiskt varierar emellertid, som Blenda Littmarck också påpekade, från län till län och även inom länen. Det finns därför både en praktisk och en ideologisk anledning till att det ansvaret åvilar resp. sjukvårdshuvudman.

Att detta underlag varierar framgår också av en sammanställning som socialstyrelsen har gjort av huvudmännens planer fram till 1985. Det visar sig

att planeringstalen varierar från 2 eller därunder till 3.5 besök per år och invånare.

Det är angeläget att närmare söka precisera vilka normtal som kan och bör läggas till grund för de mer långsiktiga besluten inom vården. Det arbetet måste emellertid starta med att man klarar ut den arbetsfördelning som skall råda mellan de olika nivåerna inom vården. Det är precis vad man söker göra inom det s. k. HS 90-projektet. I riktlinjerna för det arbetet sägs att "stor uppmärksamhet bör ägnas möjligheterna att begränsa länssjukvården för att därigenom öka förutsättningarna att inom snäva finansiella och personella resursramar säkerställa en planerad utbyggnad av primärvården."

Först när arbetsfördelningen, organisationen och samverkan är fastlagda är det möjligt att precisera planeringsförutsättningarna och normtalen för vårdens dimensionering. Även då bör det enligt min mening vara en uppgift för resp. sjukvårdshuvudman och alltså inte för riksdagen.

Den andra reservationen från moderaterna, som handlar om Spri, berör ungefär samma fråga. Motionsyrkandet innebär att Spri skall hjälpa landstingen med rationalisering och vad som kallas för produktionskontroll samt att därför riksdagen bör uttala att den forskning som Spri initierar har detta syfte.

Spri har i sitt arbetsprogram för 1982 sagt att huvuduppgiften för Spri är att utifrån den nya hälso- och sjukvårdslagens intentioner hjälpa huvudmännen att förbättra vården inom ramen för befintliga resurser eller, för vissa delar av vården, krympande resurser. I arbetsprogrammet ingår också projekt med inriktning mot att effektivisera sjuk- och hälsovården. Man sysslar alltså precis med det som motionärerna vill att man skall ägna sig åt. Såvitt jag förstår är motionärernas önskemål därför tillgodosedda. Mot denna bakgrund anser jag att reservanterna mest ägnar sig åt att slå in öppna dörrar.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 102 BLENDA LITTMARCK (m):

Herr talman! Jag måste verkligen säga att Ingemar Eliassons argumentering var egendomlig. Han påstår att jag har sagt att normtalet skall sänkas och sedan förklarar han själv att man skall göra utredningar på olika håll för att få ett underlag. Det har också jag sagt. Jag har aldrig påstått att talet skall sänkas utan att man skall ha ett fast underlag. Man skall göra täta lokala undersökningar så att man får ett realistiskt tal.

Direktiv om talet 3,5 utgick från socialstyrelsen, som sedan tydligen inte ville använda det. Men talet används ändå av flera landsting. Detta ligger bakom att vi har begagnat det i vår motion.

Så säger Ingemar Eliasson att man inte kan avskaffa ett tal, som socialstyrelsen aldrig har använt. Men ingen människa har begärt det. Vi har bara sagt att man skall skaffa sig ett rejält lokalt underlag just därför att strukturen varierar.

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Utbyggnaden av
hälso- och sjuk-
vården m. m.*

Anf. 103 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Blenda Littmarcks och moderaternas argumentering går ju ut på att detta tal 3,5 vårdbesök per år och invånare sannolikt är för högt. Bevis för detta hämtas i rapporten om Dalby. Nu lägger emellertid sjukvårdshuvudmännen inte detta tal till grund för sin planering. Dessutom har talet aldrig utfärdats såsom norm för planeringen. Det är alltså minst två fel i antagandet att riksdagen skulle kunna uttala någonting. Mot den bakgrunden tillåter jag mig tycka att det är att slå in öppna dörrar, när man ändå reserverar sig.

Av den sammanställning som socialstyrelsen har gjort över vilka normtal som huvudmännen använder framgår att genomsnittet ligger runt 2 men att talen pendlar från 1,9 till 3,5 besök per år och invånare. Det är helt enkelt inte sant att normtalet 3,5 skall läggas till grund f. n. för sjukvårdshuvudmännens planering. Det finns därför inte anledning att anta att detta normtal behöver innebära någon feldimensionering av vården. Varje sjukvårdshuvudman gör en regional bedömning utifrån sina egna förutsättningar. Därmed borde motionärernas krav vara tillgodosedda.

Anf. 104 BLENDALITTMARCK (m):

Herr talman! För att Ingemar Eliasson inte skall stupa på huvudet genom sina egna öppna dörrar råder jag honom att läsa reservationen, innan han går upp en gång till i denna debatt.

Anf. 105 INGEMAR ELIASSON (fp):

Herr talman! Problemet är att jag inte kan bli klokare fast jag har läst reservationen.

Anf. 106 BLENDALITTMARCK (m):

Herr talman! Det är i så fall inte reservationens fel.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (dimensionering av primärvården)

Utskottets hemställan bifölls med 230 röster mot 78 för reservation 1 av Blenda Littmarck m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (inriktningen av FoU hos Spri m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 231 röster mot 78 för reservation 2 av Blenda Littmarck m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utskottets hemställan bifölls.

Oljeskydd

21 § Oljeskydd

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1982/83:15 om oljeskydd.

Anf. 107 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! Varje gång som det sker oljeutsläpp brukar det få stor uppmärksamhet i massmedia. Inte minst vad som händer fågellivet vid utsläpp i havet brukar väcka berättigad indignation.

Det betänkande som vi nu behandlar är fylligt och ger en bra redovisning av vad som har gjorts för att förbättra oljeskyddet och vad som kommer att få tillämpning så småningom. Det är mycket som har beslutats och genomförts under de senaste åren.

Samtidigt medger utskottsmajoriteten i detta betänkande att någon självständig forskning om oljeskador på fåglar inte bedrivs i Sverige. I likhet med motionärerna från folkpartiet, Kerstin Sandborg och Kerstin Ekman, yrkar jag på att regeringen skall ges i uppdrag att på skilda sätt öka forskningsmöjligheterna och forskningsinsatserna på just det område som motionen och reservationen 1 till betänkandet behandlar.

Vi anser att det är angeläget att forskning kommer till stånd i länder där fåglarna häckar för att vi skall komma underfund med hur fåglarnas population förändras som en följd av oljeskador. Forskningen bör givetvis inriktas på skador orsakade av såväl olja som andra miljögifter. Vi vill också understryka att Sverige i internationella sammanhang bör verka för sådan forskning.

De förbättringar som har ägt rum har kommit till stånd tack vare påtryckningar av miljöintressen, forskare, parlamentariker i olika länder och yrkesverksamma inom exempelvis fisket. Detta påtryckningsarbete måste fortsätta. Vi skall inte slå oss till ro med att konventioner träder i kraft. Det gäller också att kontrollera att de efterlevs och utvecklas. Vi måste över huvud taget fortsätta ansträngningarna, även om forskningsuppgifter ibland kan betraktas som omöjliga, vilket antyds i utskottsbetänkandet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Anf. 108 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Med full rätt förfasar människor sig över de ideliga oljeutsläppen, och man kan förstå den förtvivlan människorna känner inför fågeldöden och ovissheten om övriga skador på fauna och flora. Vad man däremot inte kan förstå är statsmakternas oförmåga att göra annat än att prata för att hejda ofoget. Det enda sättet att få stopp på utsläppen är att inte

världsomspännande stopp, men det borde vara tämligen enkelt att genom exempelvis Nordiska rådets medverkan vidta de åtgärder som behövs för att förbättra skyddet för farvattnen runt de nordiska länderna.

De regler som f. n. finns när det gäller oljeutsläpp på svenskt och internationellt vatten är helt otillräckliga. Det gäller både möjligheterna att kontrollera reglernas efterlevnad och sanktionsmöjligheterna. Det är exempelvis inte tillåtet att alls släppa ut någon olja i Östersjön, men likväl sker det, och det är förenat med stora svårigheter att spåra upp det skyldiga fartyget. På internationellt vatten på andra öppna hav får man släppa ut en viss mängd olja per nautisk mil. Till uppgiften att spåra det skyldiga fartyget läggs då att man måste visa att den tillåtna mängden olja har överskridits.

Det står i dag fullkomligt klart att det fordras kraftåtgärder för att komma till rätta med den gigantiska nedsmutsning av våra hav och kuster som oljeutsläppen står för.

Trots att det måste vara uppenbart för var och en vilka oerhörda skador på naturlivet som oljeutsläppen förorsakar, minskar de inte i omfattning, snarare tvärtom. Därtill måste läggas det faktum att det finns möjligheter att i land ta hand om oljerester från fartyg, och det utan vare sig större kostnader eller tidsförluster. Den slutsats man måste dra är att rederierna på frivillig väg inte är beredda att avstå från oljedumpningar till havs.

Det är naturligtvis ingen lätt uppgift att komma fram till internationella bestämmelser som kan bli helt verksamma för att förhindra fortsatta oljeutsläpp. Det går emellertid att göra en hel del på den nationella nivån och sedan arbeta för att dessa bestämmelser får spridning genom olika internationella organ.

Därför bör man ställa krav om att fartyg skall rengöras från oljerester innan det lämnar svensk hamn. Bara tankfartyg med separata barlasttankar eller fullgod reningsanläggning skall få lämna lossningshamn innan godkänd tankrengöring har genomförts.

Tankfartyg som anländer till svensk hamn för lastning skall kunna visa intyg från senaste lossningshamn om att antingen ren olja lossats eller rengöring skett före avgången. Om inte, skall lastning nekas. Bunkertankar på alla fartyg som trafikerar svenskt vatten måste göras rena i hamn med fasta intervaller.

För att skydda skärgårdarna mot oljeutsläpp från grundstötningar bör reglerna också kompletteras med föreskrifter om att bara mindre fartyg med dubbla bottnar får trafikera svårframkomliga farleder.

Om vi kan få till stånd en lagstiftning av det här slaget är jag övertygad om att vi skulle få en bättre situation vid våra kuster. Det skulle också innebära att vi skapade ett tryck på andra länder att följa efter.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till vpk-reservationen.

Anf. 109 ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Jag ber med hänvisning till vad som sägs i utskottsbetänkandet att få yrka bifall till utskottets hemställan i betänkande 15.

Anf. 110 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Herr talman! Jag skall tillägga ytterligare en kommentar till utskottsbetänkandet. Det är andra året i rad som utskottet avstyrker våra krav med hänvisning till följande: "De skulle till en del även strida mot regler i internationella överenskommelser som Sverige anslutit sig till. Trafikutskottet avstyrkte även förslaget om införande av ensidigt svenskt krav på dubbelbotten och dubbla sidor. Sådana föreskrivs inte generellt i internationella regler om oljetankfartyg ---."

Utskottet hänvisar alltså till internationella regler för att avstyrka krav på regler som skulle förbättra miljösituationen i Sverige. Om utskottet gör denna bedömning, att de internationella regler som Sverige godtagit står i motsättning till regler som skulle förbättra situationen i landet, måste utskottet dra den slutsatsen att det är fel på dessa internationella regler och att de måste omprövas. Någon annan slutsats kan jag inte dra. Däremot anser jag att utskottet inte skall kunna krypa bakom de internationella överenskommelserna för att år efter år avstyrka förslag som skulle förbättra situationen vid våra kuster.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (viss forskning m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 19 för reservation 1 av Börje Stensson.

Mom. 2 (vissa föreskrifter)

Utskottets hemställan bifölls med 295 röster mot 16 för reservation 2 av John Andersson.

22 § Föredrags

Jordbruksutskottets betänkande
1982/83:16 Skördeskadeskydd

Utskottets hemställan bifölls.

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

Oljeskydd

23 § Miljöskyddslagstiftningen m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1982/83:17 om miljöskyddslagstiftningen m. m.

Anf. 111 BÖRJE STENSSON (fp):

Herr talman! I samband med ändringen av miljöskyddslagen 1981 utvidgades besvärsrätten något. Bl. a. utvidgades besvärsrätten till att omfatta kommuner och vissa lokala arbetstagarorganisationer, oavsett om dessa berörs såsom sakägare eller inte. Ett förslag vid det tillfället från folkpartihåll om att utvidga besvärsrätten även till miljöorganisationer avstyrktes av jordbruksutskottet och avslogs av kammaren. Från folkpartiets sida anser vi att detta beslut borde omprövas.

I reservation 1 till betänkande 1982/83:17 från jordbruksutskottet föreslås att regeringen, efter vederbörligt utredningsförfarande, framlägger förslag rörande omfattningen av den krets organisationer som vore besvärshberättigade. Vi anser det i vart fall angeläget att regeringen prövar möjligheterna att införa besvärshätt för exempelvis miljöorganisationer. I vår reservation har vi bl. a. nämnt Svenska naturskyddsföreningen och Miljöförbundet. Det skulle vara av värde, tror vi, att det intresse, det engagemang och den sakkunskap som de har tas till vara. Det vore att tillmäta dem en berättigad betydelse att ge dem formell besvärshätt i miljöskyddsärenden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 vid detta betänkande, liksom till de övriga två reservationer som jag har undertecknat.

Anf. 112 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! I detta betänkande från jordbruksutskottet behandlas en motion som berör besvärshätt i miljöskyddsärenden och som jag funnit anledning att stödja. Det råder inga delade meningar i utskottet om att ideella föreningar och andra organisationer på miljöskyddets och naturvårdens områden utför ett betydelsefullt arbete. Detsamma gäller vikten av att ta till vara dessa organisationers erfarenheter i miljövårdsarbetet. Vad som föranlett denna reservation är frågan om besvärshätt eller inte för dessa organisationer.

Enligt den praxis som tillämpas av regeringen tillåts en ideell organisation att som ombud föra talan för sakägare. Här borde man rimligen ta steget fullt ut och även tillerkänna en sådan organisation besvärshätt. Utskottsmajoriteten anser det inte lämpligt att tillerkänna vissa utvalda organisationer sådan rätt. Det senare är nog inte ett så stort problem, enligt min mening. Vi har två stora miljöorganisationer i vårt land: Svenska naturskyddsföreningen och Miljöförbundet. Om man skall tillerkänna några ideella organisationer besvärshätt, så är det väl närmast dessa två som är aktuella. Jag vet att det inom dessa två organisationer finns många människor med mycket stora kunskaper om miljö- och naturvård.

Det är ju utmärkt att man genom information och samråd försöker förbättra dessa organisationers inflytande på beslutsprocessen i miljöskydds-

ärenden, men här borde försök göras att förbättra detta ytterligare genom att ge dessa organisationer besvärsmätt.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 1 i jordbruksutskottets betänkande 1982/83:17.

Anf. 113 ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Miljöförstörelse måste, var den än förekommer, hejdas och förstörd miljö så långt möjligt återställas. Detta är ett övergripande mål för socialdemokratisk miljöpolitik.

Ett av de medel som används för att stoppa miljöförstörelsen är lagstiftning. Miljöskyddslagen är ett exempel på en sådan lagstiftning. Med hjälp av denna har samhället kunnat fastställa gränserna för de utsläpp, främst i vatten och luft, som man anser sig kunna acceptera. Med hjälp av den lagen kan samhället också tvinga företag av skilda slag att bygga och installera den utrustning som krävs för att rena utsläppen. På det sättet motverkas förorening och förstörelse av vatten och luft.

Men naturligtvis räcker det inte med lagar och bestämmelser. Man måste också kunna sätta kraft bakom dessa, kunna kontrollera att de efterlevs och kunna straffa dem som bryter mot lagarna.

Skall vi kunna göra det på ett effektivt sätt, måste vi också skaffa oss de erforderliga instrumenten.

Händelserna vid BT Kemi AB i Teckomatorp visar på nödvändigheten av en stärkt samhällskontroll över företagens miljöstörande verksamhet. Vi vet att det i dag, när det gäller kontrollen av att utsläppen i vatten och luft hålls inom de föreskrivna gränserna, finns brister. Det är inte alltid som lokala och regionala samhällsorgan har de resurser som krävs för en effektiv kontroll och en god hantering av frågorna. Vi menar därför från socialdemokratiskt håll att ett särskilt serviceorgan med kvalificerade resurser till sitt förfogande skulle kunna vara ett verksamt och bra komplement till de lokala och regionala instanserna. Vi har föreslagit att detta serviceorgan kallas AB Svensk Miljökontroll. Vi har även begärt att behovet och utformningen av ett sådant serviceorgan skall utredas.

Vi är glada över att utskottsmajoriteten har tillstyrkt detta förslag. Samtidigt tycker vi nog att det är något märkligt att de tre borgerliga partierna fortsätter att motsätta sig sådan översyn. Man gjorde det i majoritetsställning, och man fortsätter att göra det. Vi tycker nog att det hade varit välgörande om man också från borgerligt håll hade kunnat gå med på detta utredningskrav. Det finns ett behov av att tillföra ytterligare möjligheter när det gäller den kvalificerade kontrollen; detta för att man skall kunna komma till rätta med utsläppen, vilket vi nu har krävt.

Vi betraktar också vårt förslag om en förlängd preskriptionstid för miljöbrott som något nödvändigt, och vi hälsar med tillfredsställelse att utskottsmajoriteten ställer sig bakom det kravet.

Miljöbrott är ju speciella därför att verkningarna av de miljöstöringar som följer i och med lagöverträdelsena ofta blir kända först långt efter det att själva överträdelsen gjordes. Det är detta som legat till grund för vårt krav

Tisdagen den
14 december 1982

*Miljöskyddslag-
stiftningen m. m.*

att preskriptionstiden skall förlängas. Vi har föreslagit att den utsträcks till tio år för miljöbrott.

Utskottsmajoriteten säger att en förlängning av preskriptionstiden enligt vårt förslag skulle ge de rättstillämpande myndigheterna större handlingsfrihet vid beivrandet av överträdelser enligt miljöskyddslagen resp. av miljöbrott enligt brottsbalken. Det är precis det som vi har velat uppnå. Man skall inte slippa stå till svars för så allvarliga brott som överträdelser av miljöskyddslagen på grund av att preskriptionstiden är för kort. Vi har begärt att den frågan utreds. Det har utskottsmajoriteten tillstyrkt, och det är bra.

Vi har också krävt att den som drabbas av skada på grund av miljöstörande utsläpp skall kunna få ersättning. Det kan synas vara en självklarhet, men så är det inte. Det kan bero på att det företag som vållat skadan inte längre finns när skadan upptäcks eller på att företagets ekonomi vid det aktuella tillfället är så usel att den som drabbas av skada inte kan få ersättning.

För att inte den enskilde skall stå där utan möjlighet till ersättning måste någon annan ställa upp med denna – allt emellanåt blir det samhället som får göra det. Vi menar därför att det i stället borde vara de företag som omfattas av miljöskyddslagen som skulle sätta av pengar, t. ex. i en särskild fond, ur vilken ersättning sedan skulle kunna betalas ut. Det gäller i de fall där det inte finns något enskilt företag att ställa till svars. Också den frågan måste naturligtvis utredas.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i betänkande 17.

Anf. 114 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Först några ord om reservation 2. De orden skulle kunna sammanfattas i kejsar Augustus valspråk: Skynda långsamt! Detta gäller särskilt som vi till allra största delen är överens inom utskottet.

Det är ju inte länge sedan riksdagen beslöt att ombilda AB Svensk laboratorietjänst, Svelab kortare uttryckt. Vi är överens om att vi därmed bör få till stånd en samordning och en effektivisering av laboratorieresurserna i vad gäller kontroll av vatten, livsmedel, miljö, arbetarskydd osv.

Att nu inrätta ett nytt serviceorgan innan det första, nyss ombildade, ens har kunnat visa några resultat tycker vi är helt onödigt. Det är därför vi menar att det inte finns någon anledning att vare sig sätta till någon skyndsam utredning eller att bilda ett nytt serviceorgan, AB Svensk Miljökontroll. Jag yrkar därför bifall till reservationen nr 2.

Samtidigt vill jag passa på att yrka bifall till reservationen nr 3. Det kan här motiveras ganska kortfattat.

Det finns svåra fall av miljöförstöring, det har vi sett inte minst just vid Teckomatorp som Ulf Lönnqvist nyss återopade. Det finns fall som kan kräva stränga straff och längre preskriptionstid, men dessa elakartade fall torde undantagslöst falla inom brottsbalkens tillämpningsområde. Hur lång preskriptionstiden skall vara beror på det högsta straff som gäller för brottet

enligt brottsbalken, och då bör vi knappast här komma med några nya särbestämmelser.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservationen nr 3.

Anf. 115 ULF LÖNNQVIST (s):

Herr talman! Skynda långsamt! säger Hans Wachtmeister.

Jag tycker kanske att man har skyndat långsamt länge nog när det gäller frågan om en förbättrad miljökontroll. Om det är på det sättet att AB Svensk laboratorietjänst, som riksdagen fattat beslut om, skulle uppfylla de krav som man har anledning att ställa på den kompletterande kontrollapparaten, kommer naturligtvis den utredning vi har begärt att komma fram till det resultatet.

Det vi vill är bara att man inte ytterligare skall fördröja möjligheterna att täppa till de luckor som finns, utan ge de lokala och regionala samhällsinstanserna den hjälp som behövs för en effektiv kontrollverksamhet, för att därmed effektivt kunna angripa de utsläpp och den miljöförstörelse som vi så väl vet förekommer.

Vidare när det gäller preskriptionstiden: Det är ju inte så, Hans Wachtmeister, att allt faller under brottsbalken. Vi har också att göra prövningar mot bakgrund av miljöskyddslagens bestämmelser. Vi menar att det är en hjälp för de instanser som skall göra prövningarna att samma regler kan användas också när miljöskyddslagens bestämmelser skall tillämpas. Vi har begärt översyn även på den punkten, eftersom bestämmelserna i dag är litet snåriga.

Det vore inte särskilt farligt, Hans Wachtmeister, att gå med på ett utredningskrav. Jag tror det vore välgörande att få de ytterligare klarlägganden som behövs på det här området. Om vi är av den uppfattningen att det gäller att kunna klämma åt dem som gör sig skyldiga till överträdelse av miljöskyddslagarna, borde vi också kunna vara överens om att preskriptionstiden icke får vara ett hinder i vägen.

Anf. 116 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Men Ulf Lönnqvists parti var ju med om den omorganisation av Svelab som genomfördes för någon tid sedan. Vad vi menar är att man skall låta den organisationen visa vad den kan, innan man sätter i gång en ny.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (besvärsmått i miljöskyddsärenden)

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 33 för reservation 1 av Börje Stensson och John Andersson.

Mom. 2 (tillsyn och kontroll)

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 144 för reservation 2 av Einar Larsson m. fl.

Tisdagen den
14 december 1982

Mom. 3 (rättstillämpningen enligt miljöskyddslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 145 för reservation 3 av Einar Larsson m. fl.

*Tillämpningen av
allemansrätten*

Mom. 4-6

Utskottets hemställan bifölls.

24 § Tillämpningen av allemansrätten

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1982/83:18 om tillämpningen av allemansrätten.

Anf. 117 GUNNAR OLSSON (s):

Herr talman! I det betänkande vi nu behandlar, om tillämpningen av allemansrätten, kan följande anföras i anledning av Lennart Bladhs motion 1981/82:1897. Det vi nu tydligen får en liten diskussion om är huruvida det kan uppstå svårigheter att utnyttja allemansrätten vid orienteringstävlingar.

Det är inte första gången riksdagen tar ställning till den problematik som tas upp i motionen. Själv fann jag anledning att aktualisera frågan här i kammaren den 25 maj 1973, då riksdagens talman Ingemund Bengtsson i egenskap av jordbruksminister gav sin syn på problemet.

Jag tror att vi den gången var eniga om en sak, nämligen att i normala fall måste orienteringstävlingar – med undantag för start- och målplats – anses tillåtna inom ramen för allemansrätten, eftersom ingen skada kan antas uppkomma på skogsområde där löparna passerar. För de särskilda anordningar som krävs vid start- och målplats bör markägarens samtycke lämpligen inhämtas.

Start- och målplats kan följaktligen inte tas i anspråk med stöd av allemansrätten. För detta krävs att markägaren ger sin tillåtelse.

För att kunna genomföra en orienteringstävling behövs, som vi alla känner till, rätt omfattande markområden, och det är ofrånkomligt att en arrangör tvingas passera flera markägarområden när kontrollerna skall placeras ut i terrängen.

Om det uppstår problem – vi vet att det är det som ligger till grund för motion 1897, och det var också det som låg till grund för min fråga här i kammaren för snart nio år sedan – är det ofta i samband med större tävlingsarrangemang; mastodonttävlingar, typ 5-dagarsorientering.

Men jag vill verkligen understryka att orienteringssportens styrka är att man inom denna sportgren har regler och tävlingsbestämmelser där eventuella överträdelser oförbehållsamt leder till bestraffning.

Det är med andra ord under ansvar som orienterarsläktet önskar att få utnyttja allemansrätten i skog och mark. Så tar man t. ex. all nödig hänsyn till växt- och djurlivet. Under våren, när vi brukar tala om skogen som djurens barnkammare, får orienteringstävlingar anordnas endast intill tidpunkt som

för varje landsdel årligen bestäms av Svenska orienteringsförbundet. Begränsningen gäller intill den 1 juli. Vi vet också att särskilda bestämmelser gäller under allmän jakttid, bl. a. i fråga om älgjakten.

Trots att orienteringssporten är omgärdad av stränga förordningar och bestämmelser och att det i dag finns klara regler för hur orienteringsfolket skall uppträda i naturen, har det ändå hänt – om än i undantagsfall, det vill jag påpeka – att enstaka markägare sökt sätta käppar i hjulet för vissa tävlingsarrangemang; åtminstone i ett fall, som jag känner till, har det lett till rättslig prövning, där dock justitieombudsmannen i sitt beslut den 26 juni 1970 slog fast följande:

Vad beträffar frågan om ägare av skogsområde i normala fall kan förbjuda att orienteringslöpare passerar genom området, torde svaret vara nej.

Justitieombudsmannen tillade:

Jag förutsätter då att ingen skada kan ske på området och att inte stängsel o. d. måste brytas.

Detta klara besked gäller även i dag och bör också gälla för framtiden.

Det har ändå hänt att markägare annonserat i dagspressen om förbud. Därför är det viktigt att känna till att den omständigheten att en markägare annonserar att det inte är tillåtet att orientera på hans mark inte utgör hinder för arrangörer att anordna tävlingar. En sådan annons är inte detsamma som ett förbud.

Dock måste, som jag tidigare sade, göras undantag för start- och målplatser. Där får det anses som helt klart att en arrangör måste ha markägarens medgivande. I annat fall får start och mål förläggas till någon annan plats.

Relationerna mellan markägare och idrottsutövare måste helt enkelt vara goda, då miljoner människor i vårt land berörs därav. I naturvårdslagen slås fast att naturen är tillgänglig för alla i enlighet med allemansrättsreglerna. Enligt dessa regler borde allemansrätten vara garanti nog för att den stora grupp människor som orienterarna utgör skall oinskränkt få bedriva sin sport.

Ur denna synpunkt är det bra att den här frågan då och då ventileras här i kammaren. Därför är också motionen av Lennart Bladh m. fl. ett nytt inslag i vårt arbete med att klargöra allemansrättens innebörd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 118 LENNART BLADH (s):

Herr talman! Jag kan utan vidare tillstyrka vad utskottets talesman sade beträffande motionen och dess behandling.

Motionen kom till på grund av att det fortfarande finns markägare som dominerar stora områden och som säger nej till orienteringstävlingar. Sedan motionen hade väckts kom i ett fall samråd till stånd – och också tävlingen i fråga. Det hade till följd att den markägare som vid det tillfället förvägrat orienterarna att ha sin tävling själv blev medlem i orienteringsklubben. Resultatet blev alltså positivt.

Herr talman! Jag har inget att tillägga, men jag vill framhålla att det är

*Tillämpningen av
allemansrätten*

angeläget att slå fast att allemansrätten är en viktig förutsättning för vårt friluftsliv. Vi skall därför bevara allemansrätten, vara rädda om den.

Jag vill påstå att orienteringsmännskor och andra friluftsmänniskor är mycket varsamma om naturen. De lär sig naturens alfabet, de går varsamt fram och är rädda om naturen. De vill behålla rätten att njuta av naturen och delta i tävlingar.

Vidare hoppas jag att vi tillsammans kan slå vakt om allemansrätten. Vi hade begärt ett uttalande, men motionen har besvarats i något andra ordalag. Jag tar ändå utskottets skrivning och talesmannens ord som tecken på att man instämmer i vår uppfattning.

Herr talman! Jag har inget annat yrkande än utskottets.

Anf. 119 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Frågan om tillämpning av allemansrättens regler behandlas i detta utskottsbetänkande från den speciella utgångspunkt som orienterare kan ha när det gäller denna fråga. Således har Lennart Bladh m. fl. i ett motionsyrkande föreslagit en sådan utvidgning av de allemansrättsliga reglerna att fritidsaktivitet i grupp, så som orienteringstävlingar, skulle omfattas av de allemansrättsliga reglerna.

Utskottet har funnit det angeläget att få en särskild belysning av denna fråga, och har därför låtit motionsyrkandet bli föremål för ett begränsat remissförfarande. Yttrande har inkommit från såväl lantbruks- som skogsstyrelsen samt statens naturvårdsverk, LRF, Svenska naturskyddsföreningen och Svenska orienteringsförbundet.

Samtliga remissinstanser utom Svenska orienteringsförbundet har ansett att den vidgning av allemansrättens regler som föreslås i motionsyrkandet inte är så angelägen att det motiverar en ändring av naturvårdslagens första paragraf.

Utskottet anser i likhet med remissinstanserna att det vid de tillfällen då människor i stora skaror tänker ta ett markområde i anspråk, såsom vid orienteringstävlingar, kan vara värdefullt med ett samråd med markägaren även i fortsättningen. Sådant samråd kan som exempel leda till att mindre känsliga miljöpartier kommer till användning för tävling än vad som eljest måhända skulle ha varit fallet.

Jag anser det värdefullt att utskottet har kunnat enas kring den nyanserade syn på de allemansrättsliga reglerna som utskottsbetänkandet ger uttryck för. En tänjning av innehållet skulle säkerligen verka i riktning mot en ytterligare precisering av de allemansrättsliga reglernas innehåll. En sådan precisering skulle knappast vara till fördel för någon part.

Jag delar Gunnar Olssons nyss framförda uppfattning att det är utomordentligt viktigt att relationerna mellan orienterare och markägare är goda. Det är för den skull svårt att tänka sig att ett alldeles rakt bifall till motionen på något vis skulle ha gagnat de relationerna.

Nu skall vi enligt vad utskottet föreslår kammaren också framgent ha den hittills förutsatta typen av umgänge mellan två parter, och vi har den uppfattningen att det är mycket värdefullt.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Anf. 120 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Som synes av den här debatten är vi överens om att det skall vara möjligt att bedriva orienteringstävlingar på den grund som allemansrätten utgör men med de begränsningar som ändå måste göras för det intrång som kan ske vid start- och målplatser och när det gäller stora tävlingar.

Einar Larsson och jag har till betänkandet fogat ett särskilt yttrande där vi betonar vikten av samråd mellan organisationer som bedriver orienteringsverksamhet och de markägare vilkas marker skall utnyttjas. Vi tror att det är viktigt att ett sådant samråd kommer till stånd. Det visar också Lennart Bladhs redovisning av upplösningen av de problem han hade upplevt: den markägare som från början var ovillig att släppa till sin mark blev slutligen medlem i klubben. Det visar att om man bara pratas vid så går det i de allra flesta fall att komma överens.

Det är ju ändå så att det kan finnas känsliga partier i markerna – det kan vara planteringar och annat – som markägaren känner till och kan upplysa om. Då kan också tävlingarna läggas upp på ett sådant sätt att minsta möjliga skada sker. Och det är viktigt för att man skall kunna bedriva den här sporten på det sätt som man i dag gör. Våra skogsmarker, ja, våra marker över huvud taget, är en förutsättning härför.

De viktigaste kontakterna tas innan man gör kartor. Det kostar ganska mycket att rita kartor, och därför förvissas man sig om att de marker över vilka man upprättar kartor också kan utnyttjas för orienteringstävling. Det samråd som vi eftersträvar kommer därför ganska naturligt till stånd.

Jag har, herr talman, inget yrkande utan har bara velat understryka vikten av samråd.

Anf. 121 LENNART BLADH (s):

Herr talman! Det som står i det särskilda yttrandet är för oss helt självklart, nämligen att samråd under alla förhållanden bör ske.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

25 § Strandskydd

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande 1982/83:19 om strandskydd.

Anf. 122 HANS WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Beträffande strandskyddet, som vi nu skall diskutera, har moderata samlingspartiet motionerat om en ändring så till vida att strandlagens generella karaktär skall ersättas med en återgång till de tidigare reglerna, enligt vilka länsstyrelsen från fall till fall prövar frågan.

Av handlingarna framgår – jag är angelägen att betona det – att jag här talar på högst privata och inte på mitt partis vägnar. Jag har så länge jag har hållit på med naturvård och politik arbetat för först och främst att strandlagen

skulle komma till stånd och sedan att den skulle göras generell. Jag har fått vara med om att förverkliga detta.

Jag har inte kunnat dela den socialistiska inställningen att ingen intrångsättning skall utgå. Men den åsikten får stå tillbaka, för skulle vi ha väntat tills alla hade varit överens i alla frågor, ja, då hade inga stränder värda att skyddas funnits kvar. Det är av den anledningen som jag inte har kunnat ansluta mig till vår partimotion utan – dock med reservation – yrkar bifall till majoritetens hemställan.

Utskottsmajoriteten åberopar emellertid en av socialdemokraterna gjord utredningsrapport i frågan, enligt vilken statistik tillämpningen av gällande regler om strandskydd skulle ha utvidgats i större utsträckning än vad som ursprungligen hade förutsatts. Enligt min mening måste man ta den statistiken med en nypa salt – inte för att jag menar att siffrorna är felaktiga utan därför att det kan finnas många skäl till avsteg från bestämmelserna. Utan en redovisning av vilken strandbebyggelse som är så att säga seriös och vilken som är mindre nödvändig säger den utredningen inte så värst mycket. Den bör därför inte tjäna som argument i denna debatt. Bara en summering – det är egentligen vad som har gjorts – av bifallna och avslagna dispensansökningar uppdelade på olika hustyper säger ingenting. Nybyggnad av hus som ersättning för nedbrunna eller av hus för jordbruket, fisket och sjöfarten borde ha redovisats särskilt. Äldre fritidsbebyggelse borde ha nämnts. Utredningen snuddar vid dessa saker, men de är enligt min uppfattning inte tillräckligt redovisade för att vi skall kunna bygga ett riksdagsbeslut därpå.

Av betänkandet framgår inte heller absolut klart vad man menar med gällande regler om strandskydd. Tänker man på efter vilka grunder dispenser skall beviljas, eller tänker man på föreskrifter om särskild stränghet? Jag har testat ämbetsmän på ganska högt plan i dessa frågor, och de har – som utskottet har formulerat saken – tolkat detta på ganska olika sätt. Därför är det enklast att stryka den mening, som f. ö. inte behövs för sammanhanget. Jag yrkar därför bifall till reservation 2. Det innebär således att den statistik vi har på detta område måste kompletteras innan den används.

När man, till sist herr talman, på sina håll – tyvärr påskyndad av både kommunala och högre instanser – ogenerat kringgår strandlagen genom att i turismens intresse bygga hela byar av sjöbodas till sommarnöjen med rinnande både kallt och varmt vatten, hur skall då tillsynsorganen kunna fullgöra sin strandskyddande verksamhet? Men det är en annan fråga, och till den återkommer jag vid något annat tillfälle.

Anf. 123 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Moderata samlingspartiet har under den allmänna motions-tiden föreslagit att reglerna för det generella strandskyddet skall ändras så att länsstyrelserna ges rätt att förordna om strandskydd när detta anses erforderligt. Förslaget skulle, om det bifalls, medföra en återgång till de regler som gällde före 1974.

Förslaget skall inte i första hand ses som en liberalisering av gällande

strandskyddsbestämmelser. Det är snarare att hänföra till åtgärder, i enlighet med partiets uppfattning, i syfte att i görligaste mån avbyråkratisera samhället. Således har vi i partimotionen konstaterat att nu gällande strandlagsbestämmelser på ett helt onödigt sätt också omfattar vatten som inte är intressanta för allmänhetens rekreativa aktiviteter.

Jag har kunnat förstå att utskottet vid sin behandling av motionen har betraktat förslaget som ett försök till en vidgning av dispensreglerna inom strandskyddslagstiftningen. Av det skälet har våra strävanden i avbyråkratiserande syfte kommit bort vid utskottsbehandlingen, och det beklagar jag.

Herr talman! Med den här motiveringen ber jag att få yrka bifall till reservation 1.

Till utskottsbetänkandet har också fogats en reservation, nr 2, som Hans Wachtmeister alldeles nyss yrkade bifall till. Jag har litet svårt att förstå vad reservanterna har önskat uppnå med denna reservation. Måhända är det, som man mer ordagrant kan tolka det, så att man velat ta avstånd från den generösare tillämpning av dispensreglerna som möjligen har förekommit på senare år. Jag har, om så är fallet, svårt att förstå varför man strävar efter att göra verkligheten till sin fiende. Det torde nämligen vara obestriddligt att en mer nyanserad syn har präglat regeringens handläggning av besvärssärendena under senare år.

Jag utgår ifrån att dispensprövningen har skett inom ramen för strandskyddslagstiftningen och tycker därför att reservationen utgör en underlig protest. Jag tycker vidare att reservationen är märklig av det skälet att just de rader den vänder sig emot på ett alldeles ypperligt sätt svarar mot en mer restriktiv syn som Hans Wachtmeister, som han nyss sade, till skillnad från partiets majoritet är anhängare av. Men den skrivningen har Hans Wachtmeister av något outgrundligt skäl tagit avstånd från. Varför, frågar jag mig.

Herr talman! Med hänsyn till att texten i reservation 1, täcker hela utskottsbetänkandet kommer vi självfallet att avstå från att delta i omröstningen om reservation 2.

Anf. 124 BENGT KRONBLAD (s);

Herr talman! Denna punkt på föredragningslistan tar upp jordbruksutskottets betänkande om strandskydd. Strandskyddet reglerar byggande på strandområden. Syftet med strandskyddet är att hålla våra stränder öppna för allmänheten. Att förhindra privat exploatering av stränderna är en för oss socialdemokrater viktig miljöpolitisk uppgift.

Från 1975 gäller ett generellt byggförbud på strandområden, och det sträcker sig 100 m från strandlinjen. Från det generella förbudet kan länsstyrelse medge dispens. Besvär över beslut i strandskyddsärende avgörs i sista hand av regeringen, vars beslut bildar praxis.

Strandskyddet regleras i naturvårdslagen. I § 15 slås strandskyddets syfte fast: "För att åt allmänheten trygga tillgången till platser för bad och friluftsliv råder strandskydd vid havet, insjöar och vattendrag."

I paragrafens andra stycke sägs att "strandområde som uppenbarligen saknar betydelse för bad och friluftsliv ej skall omfattas av strandskydd". Vidare får strandskyddet utvidgas till högst 300 m, "när det behövs för att tillgodse syftet med strandskyddet".

Slutligen kan vid fastställelse av generalplan, stadsplan eller byggnadsplan förordnas att strandområde som ingår i planen inte skall omfattas av strandskyddet.

I naturvårdslagens 16 § anges närmare strandskyddets innebörd. Där sägs:

"Inom strandskyddsområde får ej helt ny byggnad uppföras eller befintlig byggnad ändras för att tillgodose ett väsentligen annat ändamål än det, vartill byggnaden tidigare varit använd, och ej heller utföras grävnings- och andra förberedelsearbeten för bebyggelse som nu sagts. Ej heller får i annat fall inom strandskyddsområde utföras anläggning eller anordning, varigenom mark tas i anspråk såsom tomt eller allmänheten på annat sätt hindras eller avhålls från att beträda område där den eljest skulle ägt att färdas fritt."

Jordbruk, fiske och skogsskötsel är undantagna från förbudet utom i vad avser bebyggelse för bostadsändamål.

Med anledning av den i år väckta motionen i ämnet vill utskottet erinra om att avvägningarna mellan allmänna och enskilda intressen när det gäller frågor rörande strandskydd i första hand ankommer på vederbörande länsstyrelse och kommunal myndighet. Enligt gällande naturvårdslagstiftning kan alltså avsteg från strandskyddsprincipen ske såväl generellt, för visst område, som i ett enskilt byggnadsärende.

Strandskyddet handlar inte bara om huruvida stränderna skall vara en tillgång för alla, oavsett inkomst och förmögenhet. Det är också en fråga om rätten och möjligheten att bevara en ostörd natur fri från exploatering och förfulning.

Under perioden 1976–1980 har olika regeringar behandlat 1 193 besvär-ärenden som gällt dispens från strandskyddet. I en rapport har samtliga dessa ärenden bearbetats statistiskt, bl. a. efter ministrarnas partifärg i det departement där frågan handlagts. Socialdemokratiska ministrar har givit dispens för att bygga på stränderna i 9 % av fallen. Folkpartistiska ministrar har gjort det i 22 %, centerpartistiska i 27 % och moderata i 40 % av fallen. Detta resultat visar att partierna i en viktig miljöfråga grupperar sig helt enligt den s. k. vänster-höger-skalan.

Partiernas ord och handlingar verkar i det här fallet stämma väl överens. Detta framgår av en genomgång av deras uttalanden i strandskyddsfrågan i riksdagen från 1936–1981. Moderaterna, tidigare högerpartiet, och centern, tidigare bondeförbundet, har motarbetat strandskyddet och argumenterat för markägarnas sak. Vi socialdemokrater har däremot hela tiden agerat för strandskyddet. Folkpartiet har intagit en mera vacklande hållning.

Mot denna bakgrund och med hänvisning till vad som f. ö. framförs i utskottsbetänkandet vill jag, herr talman, föreslå riksdagen att bifalla jordbruksutskottets hemställan i dess betänkande 1982/83:19 angående strandskydd.

Anf. 125 Andre vice talmannen ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! Med anledning av vad herr Kronblad nu har sagt är det angeläget att göra några kommentarer. Det är för mig som förutvarande statsråd och direkt ansvarig för en del av strandskyddsärendena viktigt att först konstatera att den genomgång som utskottet hänsyftar på har gjorts i en studierapport benämnd Hotet mot våra stränder, utgiven av en arbetsgrupp inom den socialdemokratiska partiexpeditionen och den socialdemokratiska riksdagsgruppens kansli lagom till årets valrörelse. Det är en partsinlaga som ligger till grund för utskottets konstaterande.

När herr Kronblad gör utdrag ur denna rapport och konstaterar hur olika ministrar har behandlat de här fallen skulle jag vilja säga att statistiken kan ju användas till det mesta. Ofta utformas statistiken tyvärr så att den passar användaren. Man jämför nio månader socialdemokratiskt regeringsinnehav med perioden oktober 1976 t. o. m. 1980 eller, med andra ord, man jämför 149 socialdemokratiska besvärärenden med 1 044 besvärärenden under den borgerliga regeringstiden. Ur detta drar man sedan ut vissa procentsatser. Jag vill påstå att det är att manipulera med siffror i statistikleken. Man måste naturligtvis ta hänsyn till omständigheterna i de enskilda fallen och inte grunda besvärärendets utgång på det förhållandet huruvida en viss procentsats har uppnåtts i ärendestatistiken eller inte. Det är ju ytterst vad herr Kronblad har sagt i sitt försvar för ärendet.

Jag kan som exempel ta ett helt paket med ärenden från Norrbotten, där naturvårdsverket har överklagat bifall som länsstyrelsen i Norrbotten hade givit. Om jag inte minns fel rörde det sig om 30–40 ärenden. Regeringen gick på länsstyrelsens beslut och gjorde det under motivering att när det gäller Norrbotten med dess 47 000 sjöar plus ett otal älvstränder var detta inget intrång i allemansrätten. Det innebar inget hinder för dem som ville promenera utmed stränderna. Det är naturligtvis så man måste se ärendena och inte avgöra dem efter förhållandet huruvida en viss procentsats är uppnådd eller inte.

Det ligger också i sakens natur att regeringen vid sin besvärspövning ibland kommer till en annan uppfattning än berörda myndigheter. Om inte så vore fallet, skulle överprövningen hos regeringen inte behöva förekomma.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

Överläggningen var härmed avslutad.

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 225 röster mot 81 för bifall till hemställan i reservation 1 av Sven Eric Lorentzon m. fl.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 187 röster mot 76 för godkännande av utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 2 av Einar Larsson m. fl. 42 ledamöter avstod från att rösta.

*Organisationen
av konsument-
skyddet på bank-
och försäkrings-
områdena*

26 § Organisationen av konsumentskyddet på bank- och försäkringsområdena

Föredrogs näringsutskottets betänkande 1982/83:16 om organisationen av konsumentskyddet på bank- och försäkringsområdena (prop. 1982/83:51).

Anf. 126 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få hänvisa till den debatt som förekom i anledning av näringsutskottets betänkande 1981/82:45 den 7 juni 1982. Som framgår av de motioner som väckts med anledning av den proposition vi nu behandlar, kvarstår vi reserverat vid den uppfattning som kom till uttryck vid riksdagens behandling i juni.

Jag yrkar, herr talman, därför bifall till den reservation som har fogats till det betänkande som kammaren nu har att ta ställning till.

Anf. 127 LENNART PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få hänvisa till den debatt som skulle ha förts i detta ärende här i dag, och jag yrkar bifall till hemställan i näringsutskottets betänkande nr 16.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 144 för reservationen av Tage Sundkvist m. fl.

27 § Föredrogs

Näringsutskottets betänkande

1982/83:17 1982 års redogörelse för de statliga företagen (skr. 1982/83:20)

Utskottets hemställan bifölls.

28 § Anf. 128 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista uppförs de två gånger bordlagda ärendena i följande ordning:

- finansutskottets betänkande 10,
- skatteutskottets betänkande 14,
- socialförsäkringsutskottets betänkande 9,
- socialutskottets betänkande 12,
- socialförsäkringsutskottets betänkande 13,
- jordbruksutskottets betänkande 21,
- arbetsmarknadsutskottets betänkande 12,
- finansutskottets betänkande 23 samt
- skatteutskottets betänkanden 11, 9 och 10.

29 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1982/83:61 Ändringar i rättshjälpslagen (1972:429) m. m.

1982/83:77 Ändring i konkurrenslagen (1982:729)

1982/83:78 Ändring i lagen (1982:513) om förbud mot utförelse av krigsmateriel, m. m.

30 § Anmäldes och bordlades

Motion

1982/83:144 av *Karl Boo* och *Kjell Mattsson*

Återkallelse av propositionen 1982/83:23 (skr. 1982/83:72)

31 § Anmäldes och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1982/83:16 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 såvitt avser Stöd till dagspressen (prop. 1982/83:25 delvis)

Finansutskottets betänkanden

1982/83:20 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. (prop. 1982/83:50 delvis)

1982/83:21 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. inom budgetdepartementets verksamhetsområde (prop. 1982/83:50 delvis)

1982/83:24 Ändring i lagen om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar, m. m. (prop. 1982/83:56)

Skatteutskottets betänkanden

1982/83:12 Ändring i 20 § kommunalskattelagen

1982/83:15 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. (prop. 1982/83:50 delvis)

Lagutskottets betänkande

1982/83:14 Ändring i föräldrabalken (prop. 1982/83:62)

Kulturutskottets betänkande

1982/83:17 Vissa närradiofrågor (prop. 1982/83:52)

Utbildningsutskottets betänkanden

1982/83:11 Anslag på tilläggsbudget I (prop. 1982/83:25 delvis)

1982/83:12 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. inom utbildningsdepartementets verksamhetsområde (prop. 1982/83:50 delvis)

Trafikutskottets betänkanden

1982/83:5 Tilläggsbudget I (prop. 1982/83:25 delvis)

1982/83:6 Vissa ekonomisk-politiska åtgärder m. m. (prop. 1982/83:50 delvis)

Tisdagen den
14 december 1982

*Meddelande om
frågor*

Jordbruksutskottets betänkande
1982/83:20 Miljökrav för kolintroduktion

Näringsutskottets betänkanden
1982/83:15 Anslag m. m. på tilläggsbudget I inom industridepartementets område (prop. 1982/83:25 delvis)
1982/83:18 Mineralpolitiska och energipolitiska åtgärder (prop. 1982/83:50 delvis)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande
1982/83:13 Särskilda sysselsättningsåtgärder m. m. (prop. 1982/83:25 och 1982/83:50 delvis)

Civilutskottets betänkanden
1982/83:7 Införande av en hyreshusavgift (prop. 1982/83:50 delvis)
1982/83:8 Vissa stödåtgärder avseende bostadsförsörjningen (prop. 1982/83:50 delvis)

32 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 13 december

1982/83:182 av *Per Stenmarck* (m) till utbildningsministern om fördelningen av gymnasieplatserna:

Riksdagen har fattat beslut om elevplatser på gymnasieskolan för de närmaste åren (UbU 1981/82:18).

Den s. k. 16-årspuckeln håller nu på att kulminera. Detta gäller dock inte i alla delar av landet. Inom t. ex. Trelleborgs gymnasieregion ökar antalet ungdomar i denna ålder från 981 till ca 1 015 mellan 1982 och 1983. Samtidigt minskar antalet intagningsplatser med 52 inom den s. k. stora ramen.

Därmed kommer sannolikt fler att gå utan gymnasieplats med ökad ungdomsarbetslöshet som följd. Detta var inte avsikten med riksdagens beslut.

Vilka åtgärder är utbildningsministern beredd att vidta för att nå en rimlig och rättvis fördelning av gymnasieplatser?

den 14 december

1982/83:183 av *Elving Andersson* (c) till bostadsministern om tillståndsprövningen för viss industriell verksamhet:

Reglerna om tillståndsprövning av industriell verksamhet m. m. i 136 a § byggnadslagen är sedan år 1972 provisoriska. Vid flera tillfällen har det

diskuterats en mer definitiv lösning av dessa frågor, eventuellt i en särskild lag. Det har även aktualiserats möjligen kontroversiella ändringar som bl. a. berör hushållningen med skogsråvaror och energi. Därtill kommer att övervägandena har samband med arbetet på en ny plan- och byggnadslagstiftning.

De skilda intressen som här gör sig gällande leder naturligen till att handläggningen av frågan blivit komplicerad och tidsödande. Det skulle emellertid vara av värde om besked kunde ges om *dels* huruvida arbetet nu inriktas på en totallösning eller endast på en närmast formell översyn av den typ som förordats i en tidigare inom bostadsdepartementet upprättad promemoria, *dels* när ett förslag till en definitiv lösning kan komma att föreläggas riksdagen. Vidare har (CU 1981/82:1 och 30) frågan tagits upp om en ändring av 136 a § så att anläggningar i alla led av uranhanteringen inte skall få byggas utan tillstånd av regeringen enligt detta lagrum. Syftet med förslagen i ämnet var att få detta prövat från miljöskyddssynpunkt och därvid infogat i förslag till en förutsatt definitiv reglering.

Jag önskar därför fråga bostadsministern som ytterst ansvarig för byggnadslagstiftningen:

1. Vilka insatser görs f. n. för att bereda ett förslag till riksdagen om definitiva regler för tillåtlighetsprövning av viss industriell verksamhet m. m.?
2. Kommer frågan om tillstånd till anläggningar i uranhanteringsens alla led att ingå i beredningen?
3. När kommer ett förslag till en total saklig lösning att föreläggas riksdagen?

1982/83:184 av *Ulla Tillander* (c) till kommunikations- och försvarsministern om Öresundsförbindelserna:

Vi har under lång tid fått dras med provisorier när det gäller färjetrafiken i den södra delen av Öresund. Huvudorsaken till detta är den ovisshet som råder om den framtida utformningen av förbindelserna mellan Sverige och Danmark. Den sedan länge ständigt förda diskussionen om en Öresundsbro har utgjort ett hinder för rationella och framtidsinriktade investeringar inom färjetrafiken.

Medan frågan om bron har stötts och blötts under decennier har förbindelserna ständigt försämrats och är f. n. mycket bristfälliga. De når på långa vägar inte alls upp till den nivå som man har rätt att kräva av förbindelserna mellan två stora städer. Nu måste det äntligen skapas sådana förhållanden att en kraftig satsning på effektiva och bekväma färjeförbindelser är möjlig. Det måste helt enkelt skapas en större investeringstrygghet när det gäller färjorna. I den hotfulla skuggan av en bro kan den tryggheten inte skapas vare sig för kapital eller för de anställda.

Därför vill jag ställa följande fråga till kommunikationsministern:

Vill kommunikationsministern med ett bestämt nej till en bro mellan Malmö och Köpenhamn bidra till en sådan trygghet att färjeförbindelserna därigenom ges förutsättningar att utvecklas?

Nr 49

Tisdagen den
14 december 1982

---

*Meddelande om
frågor*

1982/83:185 av Staffan Burenstam Linder (m) till statsrådet Roine Carlsson om industridepartementets kontakter med de statliga företagen:

Har statsrådet någon kommentar till uppgifterna att företrädare för industridepartementet har som rutin att framföra synpunkter och önskemål i vad avser olika konkreta affärsbeslut i de statliga företagen, och anser statsrådet att sådana rutiner befrämjar utvecklingen inom dessa företag?

33 § Kammaren åtskildes kl. 17.55.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert